

Bodleian Libraries

UNIVERSITY OF OXFORD

This book is part of the collection held by the Bodleian Libraries and scanned by Google, Inc. for the Google Books Library Project.

For more information see:

<http://www.bodleian.ox.ac.uk/dbooks>

This work is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 2.0 UK: England & Wales (CC BY-NC-SA 2.0) licence.

ANICII MANLII TORQUATI
SEVERINI
BOETHII

D E
CONSOLATIONE
PHILOSOPHIÆ
LIBRI V.

Ad optimarum Editionum fidem recensiti.

Accessere Petri Bertii Præfatio, Boëthii Vita a Martiano
Rota conscripta, Theodori Pulmanni de Metris
Boëthianis Libellus, nec non Elpidis,
Boëthii uxoris, Hymni duo.

EDITIO II.

PATAVII. MDCCXLIV
EXCUBEAT JOSEPHUS COMINUS.
SUPERIORUM PERMISSU.

THE UNIVERSITY OF CHICAGO

PHYSICS DEPARTMENT

PHYSICS 439

LECTURE 10

STATISTICS

LECTURE 10

STATISTICS

LECTURE 10

STATISTICS

LECTURE 10

STATISTICS

LECTURE 10

STATISTICS

LECTURE 10

STATISTICS

LECTURE 10

STATISTICS

LECTURE 10

STATISTICS

LECTURE 10

STATISTICS

LECTURE 10

STATISTICS

LECTURE 10

STATISTICS

LECTURE 10

STATISTICS

Viro Doctissimo, Clarissimoque

JACOBO GIACOMETTI

Philosophiæ Moralis in Gymnasio
Patavino Professori eximio

JO. ANTONIUS VULPIUS S. P. D.

ETSI omnia que ad literarum dignitatem amplificandam quocumque modo pertinent, maximæ mihi curæ semper fuerunt; nihil tamen unquam antiquius habui, JACOBE doctissime, quam ut tui similes viros ea observantia colerem, ex qua facile intelligeretur, me de ipsorum laude vehementer esse sollicitum. Qui enim ex animo literas amant, (in quorum numero jam inde a pueritia nomen & ego meum profiteri cœpi) parum admodum referre arbitrantur, sua potissimum, an etiam aliena opera earum studia floreant, majusque in dies incrementum accipiant. Ipsi quidem nervos omnes in ea re contendunt, ut studiosis adolescentibus, ceterisque cupidis bonarum artium omni genere profint lucubrationum; at iis nihilominus quos viderint idem saxum volvere, non modo non obtrectant (id quod le-

vium & pravorum ingeniorum est), sed contra favent, ac libentissime velificantur. Nam ut ab ignavia quamplurimum abesse volunt, sic invidentiam declinare: quorum vitiorum altero effectum est, ut pauci omnino doctrina excellent; altero, ut si qui excellunt, iisdem sepe probitas, verecundia, fides, ceteraque animi bona desint, quæ sunt dubio procul doctrina ipsa potiora. At cum plerique non ideo se doctoribus erudiendos tradant, quo meliores fiant, & rempublicam aliquando juvent, sed potius ut literis exculti, patrimonium augere, & prætereuntium digito monstrari possint; iccirco studiorum æmulos odisse consueverunt, quos nimirum suis rationibus officere, atque in suæ gloriæ communionem venire, moleste ferunt. Cum igitur doctorum virorum causa omnia me & velle & debere semper ostenderit, eosque omni officio, ac potius pietate fuerim persecutus; quid ego te non in primis diligerem atque suspicerem, tanto ingenio, tanta eruditione, tanta melioris antiquitatis notitia virum, ut nihil propemodum in veterum scriptis delitescat, cujus tu momenta sollertissime non perpenderis? cur unus te segniter ac remisse observarem, quem sapientissimi Christianæ Reipublicæ Antistites dignum cognitione iudicant; ad quem, tamquam ad florentissimæ hujus urbis præcipuum quoddam ornamentum, concursus peregrinorum fieri soliti sunt; quocum denique Italorum paucissimi, qui hodie vivant, Græcarum literarum scientia contendere audeant? Incredibilem porro amoris erga te meo cumulum accedere sentiebam, cum hæc illustria, ac prope divina bona, quæ multis vigiliis, improbo labore, assidua exercitatione adeptus es, non apud te maligne contineri, sed ad communem studiosæ juventutis utilitatem humanissime conferri viderem: in quo quidem docendi munere, ut in re animo tuo gratissima, pecuniæ atque honorum cupiditate posthabita, bonam ætatis partem maxima cum laude exegisti. Nemo fere

fere e nostris adolescentibus invenitur, qui aliquid modo in dicendo possit, qui non te magistro multum profecisse fateatur: nemo fere in hac urbe, barbariem exiit, ac mansuetiores Musas amplexus est, qui non te auctore, hortatore, adjutore id fecerit. Quod si tibi gratias pro meritis referre homines vellent, aut hoc tempora ipsa paterentur, jam in celeberrimo aliquo urbis loco, quemadmodum olim Delphi Gorgiæ illi Leontino, insigne virtuti tuæ monumentum excitandum curarent. Quid est enim sanctius, quid augustius, quid omnium seculorum memoria dignius, quam civibus quibuscum vixeris, profuisse? & profuisse quidem non aquis ducendis, aut porticibus extruendis, aut viis muniendis (quamquam sunt hæc ipsa ad nominis diuturnitatem idonea), sed animis potius humanitate leniendis, & sapientiæ studio imbuendis. Nihil tamen tibi ad summam gloriam deesse video; qui provideris magnitudine benefactorum, ne ulla umquam oblivione ex animis hominum excidere possis: intereunt enim statuae, ut ait (*) Cicero; tempestate, vi, vetustate; laudes autem virorum bene de republica meritorum, posteritati quasi per manus traditæ, vix confenescent. Fructum interea laboris tui uberrimum, & jucundissimum capis, cum te amari a bonis, atque in oculis nobilitatis esse intelligis; cum tibi omnia prospera evenire optant, quicumque solida certaue doctrina, moribus nullo eruditæ artificio simulationis, ingenua denique oris animique libertate, quibus rebus excellis, mirifice delectantur. An quod ab Amplissimo VENETÆ REIPUBLICÆ Senatore, tuique amantissimo, MICHAELE MAUROCENO, quem honoris causa nomino, ceterisque Rei Literariæ Triumviris, ad hoc publice docendi munus ultro vocatus fueris; idque sapientium virorum de te judicium Senatus universus, optimus ac liberalissimus virtutis

(*) Philippica IX.

æstimator, gravissimo decreto suo comprobaverit: quod hunc dignitatis gradum, quem plerique tanto ambitu petunt, ipse a petendo alienissimus, ac pene invitus obtinueris: id vero non fuit ad invidiam usque perhonorificum? Quam quidem provinciam sapienter tibi demandatam ita sustines, ut juvenes discendi cupidi qui ad te audiendum frequentes conveniunt, philosophiam quæ de moribus est, non ex turbidis barbarorum lacunis, sed ex purissimis Aristotelis fontibus haurire possint, te videlicet fores & adyta gravissimæ disciplinæ aperiente, & abditissimos quosque summi philosophi sensus, pro tua Græcæ linguæ facultate, copiose ac dilucide enucleante. Vides, nisi fallor, quæ me causæ impulerint, ut, quamvis nullo familiaris consuetudinis vinculo inter nos conjuncti simus (quod ego in meis adversis numero), aliquod tamen observantiæ erga te meæ testimonium exstare vellem. Illud etiam adderem, me tibi mutuam voluntatem ideo debere, quod, si quando a doctis viris qui domum tuam ventitant, de instituto hoc nostro juvandi optimas literas, in quotidianis sermonibus mentio facta fuerit, consilia abs te mea probari soleant, & contra calumnias improborum amicissimis verbis propugnari: sed vereor, ne forte homines putent, me tam multa de te prædicasse, non ut candide aperirem quod sentio, sed tantummodo ut ne officio deesse viderer. Cum igitur in ea cogitatione defixus essem, quo tandem pacto, me tui studiosissimum esse, tibi non obscure significarem; commodum accidit, ut ANICII MANLII TORQUATI SEVERINI BOETHII, post M. Varronem, Romanorum omnium longe doctissimi, ejusdemque sanctissimi viri, LIBROS vere aureos DE CONSOLATIONE PHILOSOPHIÆ, ex quibus animi magnitudo, rerumque humanarum despicientia adhuc spirat, domesticis sumtibus edendos susciperem. visi sunt mihi, si eos tibi inscribere voluissem, propensæ in te voluntatis

meæ

meæ peridonei testes, ac tamquam prædes futuri. quam sane occasionem tam opportunam declarandi omnibus quanti te facerem, nullo modo amittendam esse duxi. Quamvis enim, vitio temporum quibus conscripti sunt, non eam Latini sermonis elegantiam præ se ferant quam in scriptoribus superioris ævi tantopere admiramur, & a Tulliano dicendi genere valde interdum abhorretere videantur; habent nihilominus quo tenere lectorem possint; abundant enim saluberrimis præceptis, quæ si quis non aspernetur, in tantis vitæ tempestatibus cursum teneat, & ad tutissimum felicitatis portum perveniat. ejusmodi autem præcepta omni vel exquisitiori Latinitate, recte quidem æstimantibus, neque inepte morosis, aliquanto caviora esse debent. Quorumdam porro levitas ferenda non est, qui cum siti ardentissima excrucientur, frigidam tamen, nisi in aureis poculis apponatur, abjicere solent; & sententias pulcherrimas gravissimasque minime probant, quæ non illustrium selectorumque verborum lenocinio commendantur. His videas inani quadam eloquentiæ specie corruptis, placeat sæpius futiles nonnullos oratores scriptoresque, in quos (a) Theocriti Chii de Anaximene oratore dictum illud pulchre convenit: ἀρχεται λέξεων μὲν ποταμὸς, ὡς δὲ θαλαμὸς. Hos tamen libellos ab ornamentis orationis non adeo inopes esse dixeris, ut scriptoris infantiam arguant; sunt enim & politi, & candidi, & in materiæ difficultate mire perspicui: quæ vero BOETHIUS NOSTER versibus lusit, ea certe (quod olim (b) Julii Scaligeri judicium fuit) meliorum quoque poetarum lucubrationibus comparari merentur. Ad calcem hujus præclarissimi operis Cajetanus frater meus, quem in hac difficili provincia accurate edendi bonos auctores magnum adiutorem habeo,

(a) Incipit verborum quidem flumen, sed mentis gutta. Apud Stobæum.

(b) Poëtices lib. VI. cap. V.

viii EPISTOLA AD JAC. GIACOMETTI.

ELPIDIS matrone lectissime, prime BOETHII UXORIS, ut a plerisque traditum est, HYMNOS DUOS in PETRUM & PAULLUM, principes Apostolorum, adjungere voluit: qui cum & ipse doctrine atque humanitati tue plurimum tribuat, me præ verecundia cum hoc munusculo ad te accedere dubitantem hortatu suo confirmavit. Accipe igitur, Vir doctissime, benignitate qua soles, hoc quod tibi a me peramanter offertur, & ita meis rebus favere perge, ut tuo testimonio fretus, & in benevolentia conquiescens tua, nullis pusillorum hominum aut malevolorum conatibus, de statu tranquillitatis & constantie unquam dimoveri possim. Vale. Kal. Junii. Anno a P. V. MDCCXXI. Patavii.

*Ad generosæ indolis, priscaeque
nobilitatis Juvenem,*

D. RUTGERUM

BOETZELERIUM

AB ASPEREN,

LIBERI BARONIS ASPERANI FILIUM,

PETRI BERTII

PRÆFATIO.

LIBROS ANICII MANLII TORQUATI SEVERINI BOETHII DE CONSOLATIONE PHILOSOPHIÆ, quos in tanta dignatione viri eruditi semper habuerunt, ut in illis legendis, enarrandis, recensendis, evulgandis, laudem non exiguam positam existimarent, (scripsere enim in eos ex antiquioribus Albertus Magnus, & Thomas Aquinas: Deus bone, qui viri, & quanti! post illos Rodolphus Agricola Frisius, & Joannes Murmellius Ruremundanus, ac nuper admodum Joannes Bernartius, & Theodorus Sitzmannus:) libros igitur Boëthii de Consolatione Philosophiæ nuper a me publicis lectionibus in Academia explicatos, tibi inscribo, Juvenis Nobilissime. exiguum mole munus, sed ingens pondere. Etsi enim brevitati ipse quondam studuerit Boëthius, brevitatemque operis contractiorem adhuc fecerit typographi nostri solertia: tamen ubique

que adhuc effulget magnum illud & cælo adfines ingenium. Certe inter posterioris ævi scriptores Græcos pariter ac Latinos, nemo fuit in omni genere sapientiæ Boëthio nostro par. Philippum Pulchrum Francorum regem constat tanti hos libros fecisse, ut quamvis ipse Latine intelligeret, tamen pro beneficio habuerit quod ipsi Joannes Magdunensis, poëta (ut tunc ferebant tempora) eruditus, eos Gallice a se redditos, inscripserat: adseruaturque ejus operis exemplar adhuc hodie Lutetiæ in Bibliotheca Augustinianorum. Merito autem auctorem istum tanti fecit magnus rex. Nihil quippe in eo non est eximium. Religionem spectamus? Christianus est, & quidem, inter Christianos, fidei Orthodoxæ sectator atque adsertor. Patriam? Romanus. Dignitatem? Patricius, Exconsul Ordinarius, Exmagister Officiorum. Familiam? Anicius, Manlius, Torquatus, Severinus, Boëthius. Studium & vitæ genus? Logicus acutissimus, Theologus gravissimus, Mathematicus solertissimus, Mechanicus artificiosissimus, Musicus suavissimus: adhuc Orator & Poëta optimus. Dictionis modum? Utroque in genere, fuso pariter & numeris adstricto, egregius; sed in hoc præcipue excellens. Argumentum scriptionis? Id vero est Consolatio in rebus adversis, quod ille argumentum tractavit in carcere Ticinensi, quum jussu Theodorici Ostrogothi, regis Italiæ, captivus illic detineretur, ubi etiam postea resecto capite vitam finiit; suntque huic tractationi multa alia capita adnexa, de Summo Bono, de Malo, de Fato, Providentia, Concordia liberi arbitrii cum præscientia divina, aliaque. Usus? Solus hic auctor sufficere potest componendis controversiis omnibus quibus hoc tempore multorum ingenia agitantur.

Sed priusquam ipsum inspicias operis contextum, viden-

videntur mihi præmittenda quædam quæ huic nostræ tractationi lucem aliquam possunt adfundere. Principio igitur illud occurrit; plures olim fuisse Boëthios: nam & Stoicum quemdam nominat Laërtius in vita Zenonis; & Epicureum Plutarchus loquentem facit in Symposiacis, & Cretensem alium citat Galenus Aristotelis studiosum, virum consularem: noster quoque iste in Commentario in Porphyrium, quemdam nominat Boëthium Philosophum, citatum pridem ab Ammonio & Simplicio. Patrem quoque Boëthii nostri Boëthium appellatum fuisse suspicio est, sicut postea liquebit. Sed nostrum istum ab aliis omnibus distinguunt adjecta nomina: vocatur enim Anicius, Manlius, Torquatus, Severinus: adduntur tituli ex honoribus in republica gestis, Exconsul Ordinarius, Exmagister Officiorum, Vir Clarissimus, & Illustrissimus.

Sed unde tot unius hominis nomina? Fuit illius sæculi moribus receptum ut præstantes viri nomen suum ad alios transmitterent. Hæc res tot Antonios inter Cæsares dedit, tot Aurelios, Seyeros, Flavios, Valerianos, Valentinianos, Constantes, Constantios, & Constantinos: tot longa serie Othones, Henricos. Putaverunt enim grata in vulgus nomina commendationem personis adferre posse. Video etiam adsumta interdum nomina excellentium virorum ab iis qui extra familiam erant. Illius ergo temporis more factum est ut noster iste Anicius, Manlius, Torquatus, Severinus, Boëthius vocaretur, abavi, proavi, avi, patris nominibus conjunctis.

Primum ergo nomen referendum est ad Anicios, quorum genus antiquum & nobile non uno loco prædicat beatus Hieronymus. Emicuit autem inter eos præ ceteris Boëthii nostri atavus, Anicius Sextus Petronius Probus, cujus frequens est & honorata

norata mentio apud Ammianum Marcellinum, Ausoniam, Symmachum, inque Codice Theodosiano. Gessit enim consulatum cum Gratiano Imperatore, anno CHRISTI CCCLXXI. idemque, quum in Italia Prætorio Præfectus esset, provincias Insu-
 briam, Æmiliam, atque Liguriam cum insignibus consularibus Ambrosio (ei qui postea Mediolanensis Ecclesiæ Episcopus factus est) administrandas dedit. Qui Hieronymum & Augustinum legunt, offendunt crebra Aniciorum familiæ elogia. Claudianus non dubitat illam ceteris omnibus Romæ viventibus nobilitate præferre:

-- -- *Quemcumque requires, inquit,
 Hac de stirpe virum, certum est de consule nasci.
 Per fasces numerantur avi, semperque renata
 Nobilitate virent, & prolem fata sequuntur
 Continuum simili servantia lege tenorem.
 Nec quisquam procerum tentat, licet ære vetusto
 Floreat, & claro cingatur Roma senatu,
 Se jactare parem: -- --*

Fuere autem Anicio Sexto. Petronio Probo filii duo, Probinus & Probus: filia unica, Turriana Anicia Juliana, quæ nupta Quinto Claudio Hermogeniano Olybrio, mater fuit Demetriadis, Christianorum Rhetorum præconiis decantatissimæ virginis, utpote cujus in laudibus prædicandis certatim laborarint Pelagius monachus, Hieronymus presbyter, Augustinus Episcopus, & post illos Prosper quoque Aquitanicus: quemadmodum matrem Julianam viduam celebrarunt idem ille Pelagius, Hieronymus, Augustinus. Hieronymi ad Demetriadem verba de gente Anicia hæc sunt: *Scilicet nunc mihi Proborum & Olybriorum clara repetenda sunt nomina, & illustris Anicii sanguinis genus, in quo aut nullus aut rarus erit qui non meruerit consulatum. Proferendus Olybrius, virginis nostræ pater, quem imma-*

tura

tera morte subtractum Roma congemuit. Uxor Anicio illi fuit Faltonia Proba, dicta quoque ipsa Anicia, consulis uxor, consulum filia, consulum mater, mulier erudita, cujus hodieque exstat Cento Virgilianus. Honores illius quem dixi Anicii, indicant auctores a me citati; sed inprimis crebræ inscriptiones Romæ. unam tibi hoc tempore in medium proferemus, ex basi statuæ ipsi positæ a filiis Probino & Probo:

SEXTO. PETRONIO. PROBO. VIRO.
CL. PROCONSVL. AFRICÆ. PRÆFE-
CTO. PRÆTORIO. QVATER. ITA-
LIÆ. ILLYRICI. AFRICÆ. GALLIA-
RVM. CONSVLI. ORDINARIO. PA-
TRI. CONSVLVM
ANICIVS. PROBINVS. VIR. CL.
CONSVL. ORDINARIVS. ET. ANI-
CIVS. PROBVS. VIR. CL. QVÆSTOR
CANDIDATVS. FILII. MVNVS. SIN-
GVLARI. RELIGIONE. DEBITVM
DEDICARVNT

Cui similis etiam alia inscriptio conspicitur, posita ab Hermogeniano Olybrio, & uxore Anicia Juliana.

Præcipuum autem familiæ Aniciæ decus fuit quod CHRISTI fidem amplexa, multis aliis Romæ exemplum dedit deserendi Gentilismi. Prudentius:

*Fertur enim ante alios generosus Anicius urbis
Illustrasse caput. Sic se Roma inclyta jactat.
Quin & Olybriaci gentisque & nominis heres,
Abjectis fastis, palmata insignis ab aula,
Martyris ante fores Bruti submittere fasces
Ambit, & Ausoniam CHRISTO inclinare securim.*

Speçtatur Romæ adhuc Anicii Petronii & Faltoniæ Probæ sepulcrum, adeo magnificentum, ut vix aliud

liud splendidius credatur in ea urbe exstare. Ejus inscriptionem unam carmine factam, quia id meretur, & quia ad Aniciæ gentis gloriam facit, adponam:

*Sublimes quisquis tumuli miraberis arces,
 Dicas, quantus erat qui Probus hic situs est?
 Consulibus proavis soceroque exconsule major,
 Quod geminas consul reddidit ipse domos.
 Præfektus quartum toto dilectus in orbe,
 Sed fama emensus quicquid in orbe hominum est.
 Æternos, heu, Roma, tibi qui posceret annos,
 Cur non vota tui vixit ad usque boni?
 Nunc quum sexdenos mensis suspenderet annos,
 Dilectæ e gremio raptus in æthra Probæ.
 Sed periisse Probum meritis pro talibus absit
 Credas, Roma, tuum. vivit, & astra tenet.
 Virtutis, fidei, pietatis, honoris amicus,
 Parcus opum nulli, largus at ipse fuit.
 Solamen tanti conjunx tamen optima luctus
 Hoc Proba sortita est, jungat ut urna pares.
 Felix, heu nimium felix! dum vita maneret,
 Digno juncta viro, digna simul tumulo.*

Atqui hic quidem Anicius atavus fuit nostri Boëthii. Filii istius Anicii, ut ante diximus, fuere Probus & Probinus, quorum ille, Boëthii nostri abavus, tanta fuit per orbem universum virtutis fama, ut Persæ duo potentissimi & sapientissimi, teste Paullino in vita beati Ambrosii, Romam venerint ipsius videndi ac salutandi gratia.

Hujus Probi filia nupta fuit Manlio Theodoro, quem codices quidam Mallium vocant: & quia gens Manlia Torquata fuit, eo factum est ut Boëthius noster dictus fuerit ANICIVS MANLIVS TORQUATVS. Fuit autem Manlius iste Boëthii nostri proavus: eumque Fasti consulem signant cum Eutropio. Eiusdem Manlii memoria exstat apud

apud Augustinum, qui matrem suam Monicam alloquens, *His, inquit, temporibus (ut omittam ceteros) vir & ingenio, & eloquentia, & ipsis insignis muneribus fortune, & , quod ante omnia est, mente præstantissimus, Theodorus, quem bene nosti, id agit ut & nunc, & apud posteros, nullus hominum de literis nostrorum temporum jure conqueratur.* Eiusdem Manlii consulatum luculento carmine Panegyrico celebravit Claudianus, cujus in extrema parte, ubi vota sua exponit pro gente Manlia, quasi de Boëthio nostro vaticinatur. Sic enim canit :

*Consul per populos idemque gravissimus auctor
Eloquii, duplici vita subnixus, in ævum
Procedat, pariter libris fastisque legendus.
Accipiat patris exemplum, tribuatque nepoti
Filius, & cæptis ne desit fascibus heres.
Decurrat trabeata domus, tradatque secures
Mutua posteritas, servatoque ordine fati
Manlia continuo numeretur consule proles.*

Adhæsit autem Genti Manliæ TORQUATORVM nomen, ex eo quod TITVS Manlius L. F. A. N. Imperiosus, Sulpicio dictatore tribunum agens militum, Gallum provocantem singulari certamine prostravit, corporeque ejus ab omni alia vexatione intacto, unum torquem abstulit, eoque se induit, ut est apud Livium. Sic igitur Boëthius noster ab atavo nomen habet Anicii, ab avo Manlii Torquati.

SEVERINI nomen unde tractum sit, video dubitari. Sunt qui ex gentis Manliæ severitate illud petitum existiment. Constatque, severam inprimis atque imperiosam hanc familiam fuisse. L. Manlius Titum filium suum, qui postea Torquatus dictus fuit, rus ab hominum conversatione relegavit: idem dictator tanta severitate delectum habuit, ut Imperiosi nomen retulerit. Ipse T. Manlius Torquatus, filium suum, quod provocatus a Geminio Metio,

Metio, duce Tusculanorum, ad dimicandum se ignaro descenderat, abripi a lictore, & in modum hostiæ mactari iussit, satius iudicans, patrem filio forti, quam patriam militaris disciplinæ exemplo carere: quo quidem facto Manlius usque adeo invisum se atque exosum juventuti Romanæ effecit, ut ipsi de Latinis, Campanis, Sidicinis, Auruncis triumphum agenti, nemo adolescens nobilis obviam processerit. Ad hanc severitatem respexit Virgilius, quum scripsit:

-- -- *severumque securi*

Adspice Torquatum -- --

L. quoque Manlius Torquatus, is qui consul cum Cnæo Octavio fuit, filium suum, accusatum a Macedonum legatis quod in prætura sua provinciam pecunia spoliasset, vetuit in conspectum suum prodire, negans eum videri tali ingenio fuisse quales ejus majores fuissent: quam quidem notam filius tam acerbe tulit, ut eadem nocte se laqueo interemerit. Ab hac igitur Manliæ gentis severitate credunt quidam Boëthium nostrum dictum fuisse SEVERINVM: quibus tamen ego adstipulari non possum: eo quod nusquam videam cognomen istud genti Manliæ tributum: nam Imperiosos quidem Manlios lego, Severos aut Severinos non lego. Et quia Severinorum familiam nobilem tunc temporis fuisse constat, quæ tamen non fuerit gentis Manliæ, malo ego ad Severinos illos nomen istud referre. Fuerunt autem hoc nomine consules plures Fastis notati, sub imperatoribus Leone & Zenone. Ac fieri potest ut vel Manlii Theodori filia Severino alicui nupta fuerit, avo nostri Boëthii, vel filius Manlius adoptione transferit in familiam Severinorum, ex quo natus sit BOËTHIUS, nostri Boëthii pater; is qui quum præfecturam gereret prætorii, a Valentiniano Imperatore una cum Ætio Patricio innocens in palatio interfectus est.

Hic

Hic ille est cujus mentionem facit in Chronico suo Cassiodorus: *Ætius*, inquit, *patricius in palatio manu Valentiniani Tertii Imperatoris exstinctus est, Boëthius vero Præfectus Prætorio amicis ejus circumstantibus interemtus*. Hæc refert Cassiodorus ad consulatum Ætii & Studii: qui incidit in annum CHRISTI CCCCLV. quo ipso anno Boethius noster natus esse creditur. Eodem anno Fl. Anicius Petronius Maximus, qui Valentinianum, justo uxoris ab ipso vitiatæ dolore ardens, occidit, ejusque contra uxorem Eudoxiam stupravit, & imperium sibi vindicare conatus est, a Genserici militibus interemtus occubuit.

Referenda sunt igitur ad Boethii majores, a quibus petita sunt, ista nomina: Anicii, ad Anicium Petronium Probum atavum; Manlii Torquati, ad Manlium Theodorum proavum; Severini, ad avum Severinum; Boethii, ad patrem Boethium. Duravit vero etiam post Boethii & Theodorici obitum Aniciorum gens: Justinus enim & Justinianus Imperatores Anicii dicti sunt: fratrem quoque Justiniani, nomine Germanum, ait Jordanes, ducta Malhasuenta, Witigis Gothi vidua, Aniciorum gentem cum Amala stirpe conjunxisse.

Prænomen Boethii nulli libri præferunt. Mihi dubium non est, prænomen ipsi fuisse Flavii, ita enim vocari video in Actis Ecclesiasticis, quæ sic habent: *Fl. Boëthio V. C. consule, die III. Iduum Martiarum, in Basilica Constantiana, residente venerabili viro, Papa Felice, &c.* Quæ verba ad primum Boethii consulatum referenda sunt.

Floruit autem Boethius noster Theodorici Amali regis Ostrogothi temporibus. Hic ille est Theodoricus Theodemiri filius, qui delatum sibi a Zenone Imperatore Italiæ regnum, quod tunc quidem Odoacer Herulus occupaverat, cum ingentibus O-

strogothorum copiis invasit, ipsoque interfecto, regni Gothorum in Italia sedem Ravennæ fixit, atque inde toti Italiæ & Siciliæ jus dixit, rescripta sua quaquaversum mittens, quorum magnam partem M. Aurelius Cassiodorus libris suis Variarum inseruit.

Fuit autem tempestas illa gravis admodum Romanæ urbi: nam inter tot magnos & præstantes viros quos adhuc habebat respublica, optimus quisque dignitatem Imperii & majestatem summam alio translata tacite indignabatur. Imperatoris enim sedem aulamque habebat Constantinopolis, quæ tunc nova Roma dicebatur. Italiam vero omnem occupatam primum a Vandalis, postea ab Herulis, tenebant tunc Gothi, qui regni sui sedem non Romæ, sed Ravennæ posuerant. Una in tanto dignitatis naufragio supererat tabula, Consulatus: sed & is quoque altera parte erat imminutus, quum a Constantini inde temporibus alter consulum Constantinopoli, alter Romæ designaretur.

Natus est Boethius anno CHRISTI (ut ante dixi) CCCCLV. hoc est quinquaginta annis post captam ab Athalarico Gotho Romam. Ex quo apparet, non multo ipsum posteriorem fuisse Hieronymo & Augustino, quorum ætas incidit in extremos annos Anicii Petronii Probi. Coævus fuit Cassiodori, Cæsarii Arelatensis, Fulgentii, Vigilii, Prisciani, Victoris Africani, Sidonii Apollinaris, Sancti quoque Benedicti, a quo fertur in monte Cassino una cum Tertullo Placidi monachi patre, senatore Romano, mensæ monasticæ adhibitus.

Puerum Deus miris ingenii dotibus imbuerat: sed & aliis omnibus instruxerat rebus quæ ad vitam bene beateque degendam exoptari solent: opes enim dederat, valetudinem, formam, amicos.

Sed, orbatum patre, amicorum fides atque industria

stria ad eruditionis & sapientiæ templa perduxit. Missus est enim infans statim Athenas, ubi iam restaurata literarum & Philosophiæ studia magno præstantissimorum ingeniorum confluxu atque ardore agitabantur. Ibi ille totos annos xviii. cum aliorum Philosophorum, tum Aristotelis inprimis atque Euclidis & Ptolemæi lectioni vacavit. Ac videtur quidem Eleaticæ primum, postea Academicæ, tandem vero Peripateticæ sectæ addictus fuisse. Huc illud refero quod initio hujus libri legitur: ubi Philosophia Poeticas Musas apud Boethium in carcere conspiciens, fingitur ægre ferre illarum præsentiam, & dicere, *Hunc vos, Eleaticis atque Academicis studiis innutritum ausæ fuistis adire?* Quod de annis xviii. Athenis exactis dixi, confirmatur ipsius Boethii testimonio, ex libro de Disciplina Scholarium. Exercuit autem in prima illa ætate studium Poeticæ; itaque ipse de se:

*Carmina qui quondam studio florente peregi,
Flebilis, heu, mæstos cogor inire modos.*

Sic ergo Boethius pueritiam & juvenilem ætatem consumpsit. Atque huc pertinent illa Fortunæ ad ipsum verba: *Quum te matris ex utero natura produxit, nudum rebus omnibus inopemque suscepi, meis opibus fovi, & quod te nunc impatientem nostri facit, favore prono indulgentius educavi, & omnium que mei sunt juris affluentia & splendore circumdedi.*

Reversum Athenis in Urbem, statim egregia animi virtus, moresque ad humanitatem facti commendavere præcipuis in republica viris, qui juvenem ad summa natum ambire, & affinitates suas ipsi ultro etiam offerre, non inhonestum sibi putavere. Duxit autem uxorem primam Elpidem Siculam, virginem nobilem, ex eaque duos filios Patricium & Hypatium suscepit. Fuit autem Elpis ista non probitatis tantum, sed etiam literarum

laude celebris, inprimisque Poeticæ amans. Ejus creduntur esse Hymni duo qui in Ecclesia canuntur, *Aurea luce*, & *Felix per omnes*.

Elpidis istius quis pater fuerit, nescitur: primæ illum dignitatis virum fuisse, constat ex iis quæ libro secundo Philosophia Boethium alloquens dicit: *Taceo, inquit, quod desolatum parente, summorum te virorum cura suscepit, delectusque in affinitatem principum civitatis (quod pretiosissimum propinquitatis genus est), prius carus quam proximus fuisti. Quis non te felicissimum cum tanto splendore sacerorum, cum conjugis pudore, tum masculæ quoque prolis opportunitate prædicavit?*

Ita ille juvenis admodum admotus est præcipuis in republica honoribus, ac per eos tandem ad summum fastigium, hoc est Consulatum, pervenit. Huc spectant ista Philosophiæ verba: *Prætereo (libet enim præterire communia) sumtas in adolescentia, negatas senibus, dignitates*. Incidit autem primus ille Boethii Consulatus in annum CHRISTI CCCCLXXXVII. quo anno, ut auctor est Cassiodorus in Chronico, Odoacer Herulus Phœba, Rugorum rege, victo captoque potitus est. Ex quo apparet, Boethium ante occupatum a Theodorico regnum Italiæ, consulem fuisse. Biennio enim post consulatum Boethii ingressus est Italiam Theodoricus, & postea imperante Anastasio, consuleque Albino, Ravennam venit, & Odoacrem interemit.

Filii Boethii Patricius & Hypatius annis XIII. post patrem consules facti sunt. Fuit autem is annus a CHRISTO nato quingentesimus, regis Theodorici octavus. Scribit autem Cassiodorus in Chronico, eo anno Theodoricum Romam cunctorum votis expetitur advenisse, & senatum suum mira affabilitate tractasse, Romanæ urbi donasse annonas, atque admirandis mœnibus, deputata per annos

nos singulos maxima pecuniæ quantitate, subvenisse. Hic ille est annus quo Boethius noster filiis suis curules insidentibus, Theodoricum regem diserta admodum oratione in Curia laudavit: cui ille respondens, senatum mira comitate appellavit, ac se dignitati & commodis ejus numquam defuturum ostendit. Progressus tunc e Curia in Circum Theodoricus, ad locum qui *Palma aurea* dicebatur, concionem habuit ad populum cum senatoribus in gradibus confidentem. Hic vero Boethius, medius inter filios suos consistens, congiarium populo dedit. Profectus autem e Circo Theodoricus, triumphale epulum senatoribus dedit, ac plebi Romanæ frumentum donavit. Quanta vero fuerit illius actus celebritas, ex eo cognosci potest quod beatus Fulgentius, qui tunc temporis nova Trasimundi sævitia exanimatus, deserta Africa Romam venerat, pompam illam conspiciens, acclamationes audiens, ordinemque rerum admirabilem secum expendens, exclamavit: *Quam speciosa debet esse Jerusalem illa celestis, si sic fulget Roma terrestris! & si in hoc sæculo datur tanti honoris dignitas diligentibus vanitatem, qualis honor & gloria tribuetur sanctis contemplantibus veritatem!* Sed splendorem illius actus eleganter descripsit ipse Boethius hujus operis libro secundo, ubi Philosophiam sic loquentem introducit: *Si quis rerum mortalium fructus ullum beatitudinis pondus habet, poterit ne illius memoria lucis quantalibet ingruentium malorum mole deleri, quum duos pariter liberos tuos domo provehi sub frequentia patrum, sub plebis alacritate vidisti? quum eisdem in Curia curules insidentibus, tu regie laudis orator, ingenii gloriam facundieque meruisti? quum in Circo duorum medius consulum circumfusæ multitudinis expectationem consularis triumphali largitione satiasti?* Secundus Boethii nostri consulatus incidit in an-

num CHRISTI DX. Theodorici regis XVIII. Hoc anno Boethius consul, prædicamenta Aristotelis commentariis illustrare aggressus est. Testatur id ipse initio sui Commentarii. *Etsi, inquit, nos curæ officii consularis impediunt quo minus in his studiis omne otium, plenamque operam consumamus: pertinere tamen videtur ad aliquam reipublicæ curam, elucubratae rei doctrina cives instruere; nec male de civibus meis merear si, quum prisca hominum virtus urbium ceterarum in hanc unam rempublicam imperium transtulerit, ego, id saltem quod reliquum est, Græcæ sapientiæ artibus mores nostræ civitatis instruxero. Quare ne hoc quidem ipsum consulis vacat officio; quum Romani moris semper fuerit, quod ubicumque gentium pulcherrimum esset atque laudabile, id magis ac magis imitatione honestare.* Judicabat enim gravissimus vir, non posse a se tempus quod a republica vacuum habebat, melius collocari quam si illud maximorum virorum, Catonis, M. Tullii, Senecæ, aliorumque exemplo, sapientiæ studiis, atque Aristotelis inprimis, Philosophorum maximi, lectioni, versioni, atque explicationi tribueret. Nam & ipse a prima ætate illis studiis fuerat delectatus, & intelligebat, nihil esse quo æque humana mens gaudeat, atque veri cognitio: & sperabat, Romanam juventutem sua opera ad priscam illam virtutem posse excitari. Habebat autem bibliothecam optimorum utriusque linguæ librorum copia instructissimam, cujus parietes ebore ac vitro comiti nitebant, neque in carcere postea quicquam tulit molestius quam quod ea carere debuerit: quocirca ipse cum Philosophia sua de hac re ita in catenis conqueritur: *Hæcine, inquit, est bibliotheca illa quam certissimam tibi sedem nostris in laribus ipsa delegeras? in qua mecum sepe residens de divinarum humanarumque rerum scientia disserabas?*

Hicce

Hiscæ igitur præsiidiis instructus Boethius omnem Philosophiam Latinis literis illustrare instituerat. Sic enim scribit: *Ego omne Aristotelis opus quodcumque in manus venerit, in Romanum stilum vertens, eorum omnium commenta Latina oratione perscribam: ut siquid ex Logicæ artis subtilitate, vel ex Moralis gravitate peritiæ, & ex Naturalis acumine veritatis, ab Aristotele perspicuum est, id omne ordinatum transferam, atque id quodam lumine Commentariorum illustrem.*

Hac ille contentione multa in universa Philosophia vel e Græcis vertit, vel ipse Latine scripsit.

I N L O G I C I S ista:

Ad Isagogen Porphyrii libros II.

Secundæ editionis librum I.

In Categorias Aristotelis lib. II.

In librum περὶ ἐρμηνείας. lib. I.

Editionis secundæ libros VI.

De Divisione librum I.

De Definitionibus librum I.

Ad Categoricos Syllogismos introductionis librum I.

In Topica Ciceronis libros VI.

De Differentiis Topicis libros IV.

De Syllogismo Categorico libros II.

De Syllogismo Hypothetico libros II.

I N R H E T O R I C I S :

De Locis Rhetoricis lib. I.

I N A R I T H M E T I C I S :

Transtulit *Nicomachum Arithmeticum*. Cassiodorus de Arithmetica: *Hanc apud Græcos Nicomachus diligenter exposuit: quem primum Madaurensis Apulejus, deinde magnificus vir Boethius, Latino sermone translatum, Romanis contulit lectitandum.*

De Arithmetica lib. II.

I N M U S I C A :

Transtulit *Pythagoram Musicum*.

Scriptit *de Musica libros v.*

IN GEOMETRIA:

Transtulit *Euclidem*. Cassiodorus loquens de Geometria: *Cujus disciplina, inquit, apud Græcos Euclides, Apollonius, Archimedes, nec non & alii scriptores probabiles exstiterunt: ex quibus Euclidem translatum in Romanam linguam idem vir magnificus Boethius dedit, qui si diligenti cura relegatur, hoc quod de divisionibus prædictis apertum est, manifesta intelligentia & clara veritate cognoscetur.*

Scriptit *in Geometriam Euclidis libros tres.*

De quadratura Circuli.

IN GEOGRAPHIA, ET ASTRONOMIA:

Transtulit *Ptolemæum Alexandrinum.*

IN METAPHYSICIS:

De Unitate & uno lib. i.

IN MECHANICIS:

Transtulit *Archimedem Mechanicum.*

Edidit præterea *Platonem a se versum.*

Epistolarum ad diversos librum i,

Concordiam quoque Philosophiæ Aristotelicæ cum Platonis scribere adgressus est.

De Hebdomadibus lib. i.

Crediderim etiam, Romæ vel ipsum extra ordinem quosdam nobiles juvenes docuisse, vel docentibus aliis præfuisse, & varia omnis sapientiæ exercitia domi suæ instituisse. Fuit enim tunc temporis ipsa etiam Roma literarum, & philosophiæ, & humaniorum disciplinarum artiumque celebritate clara: quemadmodum ex rescripto Theodorici regis ad Symmachum, Boethii focerum, apparet, in quo ille Romam eloquentiæ vocat fœcundam matrem, virtutumque omnium latissimum templum: vetatque, ne Valeriani liberi e Syracusana civitate studiorum causa Romam deducti, ipso inconsulto aut inscio ad patrem redeant.

Nota

Nota quoque exteris fuit Boethii nostri eruditionis fama. Nam quum Theodoricus Francorum regi Chlodoveo, & Burgundionum regi Gundibaldo adfinitate junctus esset, quod illius quidem sororem Audasledam uxorem ipse duxisset, alteri vero ipse filiam elocasset, forte evenit ut Gundibaldus, qui Ravennæ socrum inviserat, Romam quoque excurreret, urbis fama, & Boethii nominis celebritate excitus; cui quum Boethius inter alia mechanici operis organa ostendisset horologia duo, quorum alterum in sphaera mobili cursum solis significabat, alterum aquis stillantibus indicabat horarum spatia, cujusmodi Græci clepsydras vocant, obstupefactus eorum conspectu homo barbarus, simulatque in suum regnum reversus est, missis legatis petiit a Theodorico ejusmodi ad se horologia transmitti. Theodoricus Boethium ut talia adfini suo concinnaret, rogavit; concinnata vero misit. Exstant ejus apud Cassiodorum Epistolæ duæ, harum rerum testes, quas operæ pretium est cognoscere, tum ad confirmandam fidem eorum quæ dixi, tum quia eximiam continent Boethii prædicationem. Audi ergo quid priore Epistola Theodoricus scribat. *Burgundionum dominus a nobis magno opere postulavit ut horologium quod aquis sub modulo fluentibus temperatur, & quod solis immensi comprehensa illuminatione distinguitur, cum magistris rerum ei transmittere deberemus. --- Merito siquidem respicere cupiunt quod legatorum suorum relationibus obstupescunt. Hoc te, multa eruditione saginatum, ita nosse didicimus, ut artes quas exercent vulgariter nescientes, in ipso disciplinarum fonte potaveris. Sic enim Atheniensium scholas longe positus introisti, sic palliatorum choris miscuisti togam, ut Græcorum dogmata doctrinam feceris esse Romanam. Didicisti enim, qua profunditate cum suis partibus Speculativa cogiteretur; qua ratione Activa cum sua divisione*

visione discatur: deducens ad Romuleos senatores quicquid Cecropidæ mundo fecerant singulare. Translationibus enim tuis Pythagoras Musicus, Ptolemæus Astronomus leguntur Itali: Nicomachus Arithmeticus, Geometricus Euclides audiuntur Ausoniis: Plato Theologus, Aristoteles Logicus Quirinali voce disceptant: Mechanicum etiam Archimedem Latialem Siculis reddidisti: & quascumque disciplinas vel artes fecunda Græcia per singulos viros edidit, te uno auctore, patrio sermone Roma suscepit: quos tanta verborum luculentia reddidisti claros, tanta linguæ proprietate conspicuos, ut potuissent & illi opus tuum præferre, si utrumque didicissent. Tu artem prædictam, ex disciplinis nobilibus natam, per quadrifarias Matthesis januas introisti. Tu illam in Naturæ penetralibus confidentem, auctorum libris invitantibus, cordis lumine cognovisti: — —. Hæc quia studiosius te legisse comperimus, prædicta nobis horologia quantocius transmittere maturabis; ut te notum in illa parte mundi facias ubi aliter pervenire non poteras. Agnoscant per te exterae gentes, tales nos habere nobiles, quales leguntur auctores. Quoties non sunt credituri qui viderint! quoties hanc veritatem luforia somnia putabunt! & quando fuerint a stupore conversi, non audebunt se æquales nobis dicere, apud quos sciunt sapientes talia cogitasse.

In Epistola Theodorici ad Gundibaldum Burgundionum regem leguntur ista: Quapropter salutantes gratia consueta, per harum portitores, præsentia vestrae, horologia cum suis dispositioribus credidimus destinanda. Unum, in quo humana solertia videtur colligi quod totius cæli noscitur spatia pervagari; aliud, ubi solis meatus sine sole cognoscitur, & aquis guttantibus horarum spatia terminantur. Habetote in vestra patria quod aliquando vidistis in civitate Romana. Dignum est ut bonis nostris vestra gratia perfruatur, quæ nobis etiam adfinitate conjungitur.

Sed

Sed & citharædum missurus Theodoricus ad Chlodoveum Francorum regem, Boethium nostrum consuluit, deditque ipsi curam deligendi alicujus idonei. Apparet id ex Epistola ipsius Theodorici ad Boethium, in qua hæc leguntur: *Quum rex Francorum convivii nostri fama pellectus, a nobis citharædum magnis precibus expetisset, sola ratione complendum esse promisimus, quod te Eruditionis Musicæ peritum esse noveramus. Adjacet enim vobis doctum eligere, qui disciplinam ipsam in arduo collocatam potuistis attingere.*

Idem quoque ad Chlodoveum (quem Cassiodorus Luduin vocat) victoria Alemannica elatum scribens; eum, ut moderatione & clementia victos sibi devinciat, hortatur, ac tandem addit: *Citharædum etiam arte sua doctum pariter destinavimus expetitum, qui ore manibusque consona voce cantando, gloriam vestræ potestatis oblectet: quem ideo fore credimus gratum, quia ad vos eum judicastis magno opere dirigendum.* Hæc igitur studia fuere Boethii.

Quæ dum tractat, eripitur ipsi morte Elpis, fida curarum, & gaudiorum, & studiorum socia. Ejus Epitaphium (incertum, scriptumne a Boethio, an ab alio aliquo) tale legitur:

*Elpis dicta fui, Siculae regionis alumna,
Quam procul a patria conjugis egit amor.
Quo sine mæsta dies, nox anxia, flebilis hora,*

* * *

*Porticibus sacris jamnunc peregrina quiesco,
Judicis æterni testificata thronum.*

Defuncta Elpide, Boethius secundam uxorem duxit Symmachi senatoris & consularis viri filiam, Rusticianam, ex qua duos filios paterni avitque ingenii speciem præferentes suscepit. Atque hos quidem consulares vocat, non quod consules fuissent, sed quod viro consulari essent progeniti.

Sequ-

Sequutus est postea Boethii tertius ultimusque consulatus, quem ille cum Symmacho focero suo gessit, anno CHRISTI DXXII. ætatis suæ LXVII. Ad eum vero petendum, ut & alios quoque honores, non ambitio Boethium, aut lucri spes, sed bonorum commune studium impulit. Ac videtur, Symmachum quidem consulem dedisse senatus Romæ novæ, Boethium vero senatus Romæ veteris. Huic Symmacho Boethius libellum inscripsit a se compositum *de S. Trinitate adversus Nestorii & Eutychetis errores*. Fuit enim S. Theologiæ imprimis studiosus Boethius; ac tunc quidem eo impensius, quod videret Orthodoxam de S. Trinitate sententiam vehementer ab Ostrogothis Arianis, ipsorumque rege Theodorico oppugnari. Scripsit ergo *de Unitate Trinitatis: utrum Pater, Filius, & Spiritus Sanctus de divinitate substantialiter prædicentur*. Præterea, *de Fide, ad Joannem Diaconum: & de duabus in CHRISTO naturis*. Sed Boethius editis istis operibus odium sibi Theodorici regis conflavit, & in suspensionem apud ipsum venit capti de mutando reipublicæ statu, & vindicanda in libertatem Italia, consilii. Nec defuere qui hac occasione in ipsum aperte insurgerent; consulisque auctoritatem aperte oppugnant: quibus omnibus Boethius, fretus recti animi conscientia, fortiter sese opposuit, neque est veritus, pro tuenda republica & privatorum civium jure, inimicitias potentiorum suscipere.

Primum ergo Conigastum exactorem repressit, miserorum civium fortunas nefarie invadentem, neque id semel tantum fecit, suo consulatu, sed sæpius. Postea Triguillam, regiæ domus præfectum, ab incepta, jamque perpetrata injuria revocavit. Bona & innocuos cives, quos infinitis calumniis effrenis Gothorum avaritia divexabat, objecta periculis nominis sui auctoritate protexit. Provincialium quoque

que fortunas privatis præfectorum rapinis & publicis vectigalibus pessumdari, apud regem Theodoricum questus est. Quumque acerba fame fervente, gravis atque inexplicabilis indicta coemptio profligatura Campaniam provinciam videretur, ipse communis commodi causa certamen adversus præfectum prætorii suscepit, & rege ipso cognoscente pro Campanis acriter contendit, & ne coemptio illa exigere-
 tur, orationis suæ vi effecit. Paullinum, consularem virum, cujus opes Palatinæ hirudines jam spe atque animo exfluxerant, faucibus accusatorum famelicis eripuit. Albinum quoque, & ipsum virum consularem, Cypriani delatoris accusatione pressum, defendit Veronæ, derivato etiam in se Cypriani odio: quumque rex ipse majestatis crimen in Albinum delatum, ad universum senatum transferre conaretur, faceretque pro uno reos plures, Boethius noster ingenti cum securitatis suæ periculo senatum omnem gravissima oratione defendit. Sed audiamus gesta a se in suo consulatu referentem Boethium:

Susceptæ sunt mihi cum improbis graves inexorabilesque discordiæ: & quod conscientiæ libertas habet, pro tuendo jure spreto potentiorum semper offensio. Quoties ego Conigastum in imbecillis cujusque fortunas impetum facientem obviis excepi! Quoties Triguillam regiæ præpositum domus ab incæpta perpetrataque jam prorsus injuria dejeci! Quoties miseros, quos infinitis calumniis impunita Barbarorum semper avaritia vexabat, objecta periculis auctoritate protexi! Numquam me ab jure ad injuriam quisquam detraxit. Provincialium fortunas tum privatis rapinis, tum publicis vectigalibus pessumdari, non aliter quam qui patiebantur, indolui. Quum acerbæ famis tempore gravis atque inexplicabilis indicta coemptio profligatura inopiâ Campaniam provinciam videretur, certamen adversum præfectum prætorii communis commodi ratione suscepti, rege cognoscente con-

tendi

rendi, & ne coëmtio exigeretur, evici. Paullinum, consularem virum, cujus opes Palatini canes jam spe atque ambitione devorassent, ab ipsis hiantium faucibus traxi. Ne Albinum, consularem virum, præjudicate accusationis pœna corrigeret, odiis me Cypriani delatoris opposui. Satis ne magnas in me videor exacerbasse discordias?

Hiscæ a Boethio tempore sui consulatus gestis, quum regis & aulicorum odia in ipsum flagrarent, sequente anno, qui in Fastis Maximum consulem habet, accusatus est a Basilio, Opilione, & Gaudentio, hominibus flagitiose improbis, & (quia ipsi impium quoque Arii dogma ad exemplum sui regis sequebantur) Orthodoxo nomini infensissimis. Ex his Basilius olim regio ministerio depulsus, in delationem Boethii æris alieni necessitate, & spe regii favoris, descendit: Opilio vero & Gaudentius, qui ob multa flagitia exsilio destinati, ædium sacrarum, ad quas confugerant, se præsidio tuebantur, (etsi rex edixisset, nisi intra præstitutum diem Ravenna excederent, futurum ut extracti e templis, frontibus suis inusti urbe pellerentur) simulatque Boethii accusationem professi sunt, (quod quidem eopse die quo rex id ipsis comminatus fuerat, accidit) repente admissi, auditi, in gratiam regis recepti, ac pristinæ dignitati restituti sunt. Summa vero accusationis, vel delationis potius, hæc fuit: *Quod Boethius salvum senatum, ejusque auctoritatem esse voluisset. Quod delatori obstitisset, ne documenta adferret quibus senatum reum læsæ majestatis probaret. Quod restitutionem Imperii Romani molitus fuisset; ad cujus capitis confirmationem ipsi literas quasdam tamquam a Boethio scriptas proferebant, quum essent a se confictæ. Dicebant etiam, Boethium ob ambitum dignitatis conscientiam suam sacrilegio polluisse.* Theodoricus autem Ostrogothorum rex, qui

qui haftenus, etsi ab Ecclesiæ sententia diffideret in articulo de Sancta Trinitate, æquum se atque humanum Orthodoxis præbuerat, ab hoc inde tempore cœpit ingenium a clementia ad crudelitatem, & ab humanitate consueta ad barbariem tyrannidemque transferre, sive blandientis fortunæ aura elatus, sive odio eorum quos intelligebat a sua sententia in religione alienos, sive quod ab illis, prætextu religionis propagandæ, & oppugnandæ hæreseos, mutationem reipublicæ metuebat. Tantum enim falsis accusationibus & fictis criminibus tribuit fidei, ut Boethium, quo vix alius, sicut antea intelleximus, ipsi fuerat dilectior, etiam infontem condemnarit, & publicatis ejus bonis omnibus, Ticinum (quod posteriores Papiam vocaverunt) relegarit, quingentis, ut ipse conqueritur, ab Urbe passuum millibus. Ipse ait, se bonis omnibus pulsum, dignitatibus exutum, existimatione fœdatum, ob beneficium supplicium retulisse : & ob studium propensus in senatum, morti proscriptionique damnatum fuisse.

In hoc carceris pedore, remotus a bibliotheca, pressus catenis, non fuit otiosus, neque dolori succubuit, sed medicinam petiit ex studiis sapientiæ, quæ sola animi ægritudinem lenire potest, & in summis malis sola est viri boni hereditas. Primum ergo scripsit ad exemplum Socratis, *Apologia, vel defensionis suæ librum, contra falsas malevolorum accusationes*: id enim ipse indicat his verbis: *Cujus rei seriem atque veritatem, ne latere posteros queat, stilo etiam memorieque mandavi*. Scripsit quoque in eodem carcere *ad Symmachum librum de S. Trinitate*, quo sententiam B. Augustini breviter expressit. Scripsit leniendo dolori suo *libros istos quinque de Consolatione Philosophiæ*. Neque vero opus ille totum, prout instituerat, absolvit: habeo enim certissima

tissima argumenta quibus possum evincere, propositum Boethio fuisse, ex doctrina quoque Christiana ea superioribus addere quibus ad considerationem æternæ vitæ animus humanus attolli posset. Nam primum, non est verisimile, partem istam a Christiano homine, mortem ob oculos habente, fuisse præteritam; eumque qui de S. Trinitate in carcere scripsit, consolationem in adversis non petiisse ex disciplina CHRISTI, & doctrina rerum credendarum ac sperandarum libris sacris explicata: deinde, ipse philosophica ista proponens, pollicetur quædam altiora. *Hæc, inquit, nondum morbi tui remedia, sed adhuc contumacis adversus curationem doloris fomenta quædam sunt. Nam quæ in profundum sese penetrent, quum tempestivum fuerit, exponam.* Vides ne, Nobilissime Juvenis, Sapientiam ipsi promittere majora quædam, & efficaciora? Adhæc, libro quarto Boethius Philosophiam compellans, eam vocat *veri præviam luminis*: non igitur in parte illa statuit subsistere, sed progredi ulterius ad majus lumen. Jam, quod paullo post dicitur: *Decursis omnibus quæ præmittere necessarium puto, viam tibi quæ te domum revehat ostendam. Pennas etiam tuæ menti quibus se in altum tollere possit, affigam, ut perturbatione depulsa, sospes in patriam, meo ductu, mea semita, meis etiam vehiculis revertaris.* Nemo non videt, rerum tractandarum propositionem hinc verbis contineri. Promittit autem, se primum præmissurum quædam, postea se quædam subjuncturum. Quæ præmissurum se ait, habemus: alteram partem desideramus in qua erat ostensurus viam quæ hominem domum, id est in cælum, ducat; quæque pennas ipsius menti affixura erat, quibus se in altum posset tollere, atque ita sospes in patriam, hoc est cælum, reverti. Ex his apparet, libros istos nondum esse perfectos. Sed quid cesso valido & inconcus-

concessæ auctoritatis argumento idem probare? Initio libri quinti sic loquitur Boethius de Philosophia: *Dixerat, orationisque cursum ad alia quædam tractanda, & expedienda vertebat. Quænam? illa scilicet quæ ex Christianæ religionis mysteriis peti possunt; quum Boethius sermonem injicit de Casu, de Libero arbitrio, & Concordia præscientiæ divinæ cum libertate arbitrii, quæ tractatio usque ad finem libri sese extendit. Sequitur igitur, nondum id quod docere instituerat, plene esse absolutum, sed desiderari partem illam quæ viam ad cælum monstrat, quæ ex sola CHRISTI doctrina peti debet. Indicat hoc ipsum clarius postea Philosophia, quum ait: *Festino debitum promissionis absolvere, viamque tibi qua in patriam eveharis, aperire. Hæc autem etsi perutilia cognitu, tamen a propositi nostri tramite paulisper averſa sunt; verendumque est ne devius fatigatus, ad emetiendum rectum iter sufficere non possis.* Devia vocat disputationem de Casu, de Libertate arbitrii humani, & Concordia divinæ præscientiæ cum libertate arbitrii. Emenſio autem recti itineris, & via quæ in patriam ducit quam nos desideramus, erat futura pars illa propria Christianitatis in qua Philosophia ipsum per infamiam, accusationes, carceres, mortem, omniaque adversa duxisset ad vitam æternam, & beato CHRISTI Servatoris, ac Prophetarum atque Apostolorum choro conjunxisset.*

Neque vero quia CHRISTI & Apostolorum non meminit in his libris Boethius, propterea minus efficax Consolatio ejus videri debet, quandoquidem ea ipsa quæ dicuntur, vera, & scripturis divinis sunt congrua. Magis autem æstimanda est divina veritas ex ratione, quam ex verbis hoc aut illo modo prolatis. Ratio enim semper uniformis est, verba pro scribentis aut loquentis arbitrio mutari

possunt. Joannes Sarisberiensis, vir, etiam quum de nugis scribit, gravissimus, *Licet, inquit, liber ille Verbum non exprimat incarnatum, tamen apud eos qui ratione nituntur, non mediocris auctoritatis est, quum ad reprimendum quemlibet exulceratæ mentis dolorem, congrua cuique medicamenta conficiat.*

Cetera quæ ad Boethii nostri in carcere Ticinensi agentis statum conditionemque pertinent, possunt intelligi ex sermone Philosophiæ ad Boethium: *Viget, inquit, incolumis, illud pretiosissimum generis humani decus, Symmachus socer, & quod vitæ pretio non segnibus emeris, vir totus ex sapientia virtutibusque factus, suarum securus, tuis ingemiscit injuriis. Vivit uxor, ingenio modesta, pudicitie pudore præcellens, & ut omnes ejus dotes breviter includam, patri similis. Vivit, inquam, tibi que tantum, vitæ hujus exosa, spiritum servat, & (quo uno felicitatem minui tuam vel ipsa concesserim) tui desiderio lacrimis ac dolore tabescit. Quid dicam liberos consulares, quorum jam, ut in id ætatis pueris, vel paterni, vel aviti specimen elucet ingenii? Atque hæc quidem ita sese habent. Nunc ea videamus quæ ad ipsius obitum faciunt.*

Præerat in Oriente rebus humanis Justinus Imperator, ipse etiam ex gente Anicia, vocatus enim fuit **F. L. ANICIUS JUSTINUS**; atque ita nomen ejus nummi referunt. Hunc necesse est cognatum fuisse nostro Boethio. Proposuit autem Justinus edictum, ut Arianorum ecclesiæ ubique Catholicis cederent. Per id ægre tulit Theodoricus Italiæ rex, quod & ipse Arianus esset, & toti sectæ faveret. Is idcirco Joannem Episcopum Romanum Constantinopolim misit, qui ipsius verbis Imperatorem Justinum moneret ut creptas Arianis in Græcia & Asia ecclesias restitueret, neque ullum ipsis negotium faceretur; sin minus, se eadem omnia
Catho-

Catholicis in Italia illaturum quæ Arianis intelligeret in Asia omnique Græcia facta esse. Profectus ad Justinum Joannes Papa, non paruit regis mandatis, sed, ex consilio & jussu Justini, quacumque iter fecit, ecclesias omnes sententiæ orthodoxæ consecravit. Itaque reversum Theodoricus Ravennam ad se evocavit, una cum Symmacho Boethii socero: atque illic primum Joannem, tamquam reum majestatis, carceri inclusum, fame, siti, aliisque incommodis interemit: postea etiam Symmachum, ut conscium rerum adversus Arianos gestarum; ac tandem quoque Boethium: quem ille Ticini, reseda in carcere cervice, occidi jussit, anno CHRISTI DXXVI. qui Theodorici regis fuit XXXIV. Justini Imperatoris nonus, Boethii vitæ LXXI. Joannis Papæ ultimus, & Felicis primus. Ostenditur hodieque Ticini turris lateritia, in qua Boethius detentus in vinculis fuit. Corpus ejus cives in templo B. Petri condidere, sub cælo aureo, facello B. Augustini, qua parte in adytum templi adscensus incipit, estque ejus monumento insculptum hoc Epitaphium:

*Meonie & Latine lingue clarissimus, & qui
Consul eram, hic perii, missus in exilium.
Sed quem mors rapuit, probitas evexit ad auras;
Et nunc fama viget maxima, vivet opus.*

Nec superfuit diu Joanni, Symmacho, Boethio, Theodoricus; ipso enim illo anno mortuus est.

Post obitum ejus Amalifuenta, Theodorici filia, Athalarici mater, vidua Eutharici, omnes Boethii statuas prostratas Romæ erexit, & heredibus patrimonium incolome reddidit. Theodobatus quoque rex, quem Amalifuenta soror ad regnum promoverat, Maximum quemdam ex gente Anicia ad primiceriatus provehens dignitatem, adscivit in regni stirpis conjugem, ut est apud Cassiodorum lib. x. epist. xi.

Denique quadringentis septuaginta post annis, hoc est anno CHRISTI CMXCVI. Otho III. Augustus, ossa Boethii, sepulcro in quo eum in diem usque abdita jacuerant, educta, elevari, & in tumba marmorea exaltari fecit. In cujus rei memoriam Gerbertus, is qui Rhemenfi Archiepiscopatu abdicato Episcopus Ravennas, ac tandem Pontifex Maximus adsumto nomine Silvestri II. factus est, hoc carmen eo tempore condidit:

*Roma potens, dum jura suo declarat in orbe,
Tu pater & patriæ lumen, Severine Boethi,
Consulis officio rerum disponis habenas,
Infundis lumen studiis, & cedere nescis
Græcorum ingeniis: sed mens divina coërcet
Imperium mundi. Gladio bacchante Gothorum
Libertas Romana perit. Tu consul & exsul
Insignes titulos præclara morte relinquis.
Nunc decus Imperii, summas qui prægravat artes,
Tertius Otho sua dignum te judicat aula,
Æternumque tui statuit monumenta laboris,
Et bene promeritum, meritis exornat honestis.*

Exposui breviter, Nobilissime Juvenis, ea quæ de vita Fl. Anicii Manlii Torquati Severini Boethii dicere habui. Superest ut de hoc opere pauca subjiciam. Sunt quidem omnes Boethii libri graves & eruditi, sed in his de Consolatione Philosophiæ, nescio quomodo noster auctor seipsum vicerit. Ac puto, homines quo sunt morti viciniore, eo plus experiri in se divinitatis; eoque communem vitæ ordinem egressos, majora dicere, facere, videre, cogitare, quam in omni vita acta fecerint; quæ res ingens momentum habet ad probandam immortalitatem animorum. Boethius igitur in carcere animum suum a rebus aliis omnibus abductum revocavit ad considerationem beatitudinis; scripsitque Consolationem istam verbis sententiisque ita numerosam,

rosam, ut nihil possit concipi elegantius. Accipe Julii Cæsaris Scaligeri iudicium, ex ipsius Hypercritico: *Boëthii Severini ingenium, eruditio, ars, sapientia facile provocat omnes auctores, sive illi Græci sint, sive Latini. Seculi barbaria ejus oratio soluta deterior invenitur: at quæ libuit ludere in poësi, divina sane sunt. nihil illis cultius, nihil gravius. neque densitas sententiarum, venerem, neque acumen abstulit candorem. Equidem censeo, paucos cum illo comparari posse. Valla docet eum Latine loqui: at Vallam Boëthius bene sapere.*

Forma libri est Dialogistica, non *μονοπρόσωπος*: & in Dialogo ipso non interloquuntur nudæ personæ, sed intercedit sæpe ipse Boethius, narrans multa, & filo orationis suæ consuens, atque contexens ea quæ a se, quæque a Philosophia differuntur. Dictionis est varia, modo soluta, modo pedibus adstricta; ipse Prosam vocat, & Metrum.

Libri sunt quinque. Primus habet querelam & lamentationem Boethii, ex collatione status prioris cum præsentis.

II. Secundo libro applicat Philosophia leviora quædam fomenta, docetque, injuste Boethium de fortuna queri.

III. Tertius liber certiora continet adversus animi ægritudinem remedia, & rejecta falsæ felicitatis specie, veram beatitudinem ostendit.

IV. Quartus docet, omnes malos infelices & imbecillos esse, bonos vero semper beatos & potentes, Deo cuncta regente. Hic agitur de Providentia & Fato; doceturque, nullam esse fortunam malam.

V. Quintus est de Casu, de Libertate arbitrii, & Concordia libertatis cum præscientia divina.

Quibus si sextus accessisset de vita æterna, in quo ostendisset, ad vitam illam contendentibus fe-

renda esse multa adversa, exemplo CHRISTI, Prophetarum, Apostolorum, haberemus plenam & consummatam adversus omnia hujus vitæ mala Consolationem.

Habes, Nobilissime Juvenis, ea quæ ad aureolum hunc Boethii libellum præmittenda duxi. Hæc autem sub tuo nomine publice conspici volui, ut exstaret aliquod mei in te adfectus, amicitiaque ab utroque avo, patreque insuper, & patruo, viris omni sæculorum memoria dignissimis, ad te usque cum vero cultu derivatæ, testimonium. Si jam hæc usui non sunt, proderunt forte olim. Non debet autem te offendere quod partes docendi Boethius tribuat Philosophiæ; neque enim vel alienum est a Philosophiæ munere tractare res divinas; vel proprium ejus tractare tantum res profanas. Omnis veri consideratio pertinet ad Philosophum. Philosophatur Physicus de rebus naturalibus; Ethicus de moribus; Mathematicus de quantitatibus; Metaphysicus de supernaturalibus; Theologus de rebus divinis. Nulla veri consideratio a Philosopho aliena, nulla non ejus propria est. Philosophatur Paulus, philosophantur Prophetæ: ipse etiam Dominus noster in divinis suis & salutaribus concionibus philosophatur.

Quæ quum ita sint, cogita, Philosophiam nostram dum adversus animi ægritudinem remedia proponit, proprio suo fungi munere; & Boethium nostrum æstima vel propter se, vel propter me, vel propter remedia adversus ancipites humanæ vitæ casus. Vale.

ANICII MANLII TORQUATI
SEVERINI BOETHII

V I T A

JUL. MARTIANO ROTA

S C R I P T O R E.

ANICIUS SEVERINUS BOETHIUS, Romanus, & nobilitate majorum, & animi dotibus clarus, in ea tempora incidit quibus Italia a Barbaris oppressa tenebatur. Natus est eam non ita multis post annis quam ab Alarico Roma caperetur, floruitque Theodorici regis tempestate. Theodoricus hic a Zenone cum ingentibus copiis missus, ereptam Odoacri Italiam sibi vindicaverat; Ravennæque regni sede locata, cuncta pro libidine administrabat: quod videns Boethius honestis disciplinis animum applicuit, id sibi tantum superesse intelligens quod homine libero dignum foret. Eruditus itaque Græcis & Latinis literis ab adolescentia cum esset, quædam primum ex Euclide transtulit, atque ita transtulit, ut & dimetiendi rationes, & alia quædam de suo adjungeret; ac quod nondum Aristotelis ætate repertum fuerat, æquale circulo quadratum astruere docuerit. Arithmeticam postea, Nicomachum, non ut interpres, secutus, sed suo usus judicio, Latinis verbis reddidit. Et inde Musicam, perplexam & involutam disciplinam, ex optimis quibusque collegit: qua in re & Aristoxeni copiam, & Pythagoræ judicium expressit. Exstat Theodorici regis ad Boethium epistola, quæ & Prolemæi Syntaxin, & Archimedis

Mechanicen ab eo Latinitate donatam affirmat. Verum præludia hæc fuisse crediderim eorum quæ vit tantus mente agitabat. Philosophiam enim Latinis literis illustrare constituerat, non ut Varro Stoicam, nec ut Tullius Academicam, sed eam quæ ceteras obscuravit, ab Aristotele invec̄tam, & a tot præstantibus ingenio viris, ætate tam longa celebratam. Id ipse his verbis significat: *Ego omne Aristotelis opus, quodcumque in manus venerit, in Romanum stilum vertens, eorum omnium commenta Latina oratione præscribam; ut si quid ex Logicæ artis subtilitate, & ex Moralis gravitate peritiæ, & ex Naturalis acumine veritatis, ab Aristotele perscriptum est, id omne ordinatum transferam, atque id quodam lumine commentationis illustrem.* Igitur Porphyrium, quem Victorinus Apher compendio transtulerat, explanavit, & eundem a se mox interpretatum novis rursus expositionibus illustravit. Prædicamentis manum admoverat, cum ecce consul Romæ creatur: hoc ipse suis verbis significat: *Etsi nos curæ officii consularis impediunt, quo minus in his studiis omne etiam, plenumque operam consumimus, pertinere tamèn videtur ad aliquam reipublice curam, elucubratiæ rei doctrina cives instruere. Nec male de civibus meis merear, si, cum prisca hominum virtus urbium ceterarum ad hanc unam rempublicam imperium transtulerit, ego ad id saltem quod reliquum est, Græcæ sapientiæ artibus, mores nostræ civitatis instruxero. Quare ne hoc quidem ipsum consulis vacat officio, cum Romani moris semper fuerit, quod ubicumque gentium pulcherrimum esset atque laudabile, id magis ac magis imitatione honestare.* Hæc ille. Ex quibus illud etiam falsum esse convincitur quod aliqui memoriæ proderunt, Boethium omnia, non pleraque, relegatum scripsisse. Ad consulatum autem juvenis pervenit favore principum civitatis. puerum enim a patre relictum

lictum curandum susceperant, quod & antiqua Manlii Torquati familia prognatum scirent, & novam Anicii proavi indolem perspectam in ipso haberent. Primo ejus consulatu, rex Hunnorum & Italiae Odoacer, Phœba Rugorum duce victo captoque potitus est, sicuti Cassiodorus tradit; qui bis solum, cum Symmacho semel, ipsum in consulibus nominat. Non solum autem dignitatem hanc ipse adeptus est, sed duos etiam filios suos, quod numquam antea contigerat, consules eodem tempore vidit, Patricium & Hypatium. Anno illo Boethius in curia Theodoricum tum primum Romam accersitum, S. P. Q. R. nomine, magna facundia laudavit, & in circo duorum consulum medius triumphale convivium multitudini exhibuit. Collegam in ultimo consulatu Symmachum socerum habuit; cum quo magistratum ita gessit, ut commune bonum privatis amicitiiis præferret. Accidit ut Paullini consularis opes regii satellites appeterent: hominem ingenue tutatus est. Albinum falso Cyprianus accusavit: innocentem consularem virum ostendit. Acerba fames Campaniam urgebat, & acerbiorẽ coëmtionem Tyranni procuratores indixerant: eam exigere consul non sustinuit. Triguillam quoque regie domus præpositum multoties ab injuria dejecit, & Conigastum fortunas optimi cujusque insectantem compefcuit. Hisce rebus factum est ut regis indignationem incureret, perditorumque delationibus in exsilium pelleretur. Accusationis summa hæc fuit: Quod senatum læsæ majestatis accusaturum prohibuerit; quod ad Anastasium imperatorem literas miserit de recuperanda libertate. Delatores, perditis moribus homines tres exstiterunt; Gaudentius & Opilio, tunc ob innumeras fraudes exsilio damnati, Basiliusque pridem a procuratione domus regie dejectus, obæratufque plurimum. Purgasset facile Severinus objecta crimi-

erimina, si coram delatores arguendi facultas sibi a Theodorico data fuisset. Sed vel iratus oblatam sibi ultionis occasionem amittere, vel improbus a se excitatam calumniam dissolvere noluit. Absens itaque vir, & innocens, & grandis natu Boethius, malorum conspiratione relegatus est; nec a bonis in patria retentus, Ticinum secessit, urbem in Insubribus positam, & sibi a tyranno præscriptam. In quam simul atque venit, quo posteris etiam innocentiam suam cognitam faceret, pulcherrimum illud de Consolatione volumen, Ciceronem imitatus, conscripsit. Nam sicut ille, quo filiaë desiderium levaret, de animorum immortalitate disceptans, Tulliam supervivere monstrat: ita Severinus de falso & vero bono, deque providentia disputat, & omnia voluntate divina mortalibus evenire declarat. Verum in eo opere Cicero carmen non attigit. Boethius utramque orationem admiscet, atque ita admiscet, ut facile unicuique ostendat, ingenium sibi, quicquid tentasset, numquam defuisse. Sed quid naturali Philosophia difficilius? quid Dialectica spinosius? at utramque disciplinam sic oratione sua pervagatus est, ut abditissima quæque cuivis prompta reddiderit. Neque vero selectum unum aliquod argumentum oratione consecutus est, sed Philosophiæ penetralia ingressus, ea Latinis hominibus primus referavit quæ princeps Aristoteles de industria pluribus occultaverat. Qua in re optimos quosque consuluit: Theophrastum dico, Eudemum, Andronicum, Aspasium, Herminum, Alexandrum, Syrianum, Porphyrium, Themistium; de quorum sententiis, tamquam honorarius arbiter, dijudicat. Attestatur hoc expositio in librum Aristotelis de Enuntiatione, tam prima duobus, quam secunda sex libris absoluta; in quorum tertio cum de tribus contingentium modis se melius scripsisse dicat

in

in libris Physicis, suspicandum reliquit, se Naturalem quoque Philosophiam enucleasse. Verum hactenus tam hi desiderantur commentarii, licet fuerint Tarvisium hinc nuper asportati, quam illi quos in Analyticen & Topicen emisit. Siquidem & hos ipse citat, & in Topica Ciceronis septem libros a se confectos profitetur, opus varium, difficile, eruditum, nec a quoquam antea quam a Victorino frustra tentatum. Platonis Dialogos ipse Latinos facturum se recepit, factos Cassiodorus asseverat. Mirarer quomodo tanta præstare potuerit, nisi divina illa in librum Aristotelis de Interpretatione commentaria biennio scirem ab eo confecta: quod tempus vix evolvendis tot expositoribus satis fuisse videtur, nedum eorum sententiis plerumque controversis, & dijudicandis, & eligendis, & accommodandis. Inter Peripateticos enim celebris est ferme nullus qui in hunc librum non scripserit: quod & magnopere quidem necessarius sit, & multa doctrina refertus, sed acumine sententiarum & verborum brevitate perobscurus. Commentabatur autem hæc quo tempore Theodoricus superatis Alpibus Clodovejum socerum Francorum regem ingenti prælio profligavit. Ceterum Severinus non tantum in interpretando & exponendo Aristotele versatus est, sed pleraque etiam ipse veluti procreavit. Horum in numero sunt pulcherrimi illi quatuor de Differentiis Topicis libri, quibus Dialecticos locos a Rhetoricis dirimit; & totidem alii de utroque Syllogismo, item de Divisione & Definitione singuli. Nam qui ad Syllogismos Categoricos inductorius inscribitur, titulum subornatum habet, cum libri Aristotelis de Enuntiatione vel breviarium sit, ut ipse appellat, vel certe idem quod primus de Categoricis Syllogismis. Opus quoque de Scholastica disciplina, non titulum modo, sed & elocutionem & inventionem mentitur;

tur: aliter enim Boethius scripisset si ea de re scribere voluisset. Sed ipsum mittamus, ac de Hebdomadibus aliquid potius in medium afferamus. Sunt autem Hebdomades opera septem partibus distributa; sicuti decem libris Decades, & novem Eneades. Hebdomadas Varro primus inscripsit, deinde hic ipse: ex quibus libellus de Substantiæ bono, & alius de Unitate & uno sumtus est; reliqua aut edita non sunt, quod ea sibi, ut significare videntur, commentatus esset, aut ad nos usque non pervenerunt. Hebdomadas juvenis composuit, velut & de duabus naturis & una persona CHRISTI. Hoc ut ita existimem, ejus verba faciunt: *Episcopus*, inquit, *scriptor epistolæ tamquam valde necessarium cum præterire noluisse, e duobus naturis CHRISTUM consistere, & in duabus æqualiter, Catholicos credere, novitate dicti percussus, meditabar omnes animo quæstiones.* Decretum hoc fuerat Concilio Chalcedone celebrato, illucque Leo Romanus Episcopus venerat: cujus epistola Romam missa, cum postea nitentibus acephalis condemnatum jam dogma revocare, pluribus convocatis Romæ legeretur, nec factis jam quid decerneret intelligeretur, ansam Boethio dedit eum librum componendi contra Nestorium, qui duabus naturis personas totidem adjungebat, & Eutychetem, qui unicam naturam & personam tuebatur. Ergo si quis ab Imperatore Leone, qui rejectam sub Martiano Nestorii & Eutychetis opinionem fovebat, ad Justinum usque supputet annos, paullo minus quinquaginta deprehendet; quibus de Boethii vita detractis, prima juventutis tempora relinquentur. Verum hæc ut libuerit quisque accipiat; illud certe non admittendum contenderim, Boethium morte præventum Musicam non absolvisse. Nam quod objiciunt aliqui, titulos eorum quæ desunt adhuc superesse, id nos in contrariam

riam sententiam potius trahit, absurdum esse existimantes, nondum conscriptis rebus velle nomen imponere. Quod si quid imperfectum Severinus reliquit, id ipse Theologiam fuisse censuerim: satis enim superque Philosophiam illustraverat. Itaque divina restabant: & jam multum processerat, Augustinum secutus, ut ipse de Trinitate ad Symmachum scribens affirmat: *Vobis, inquit, inspiciendum est, an ex beati Augustini scriptis semina rationum in nos venientia fructus aliquos intulerint.* Ex quibus illud etiam conjicere possumus, cur nono demum anno Theodoricus Severinum & Symmachum necarit: an quia senex in opinionem Arii defecit, & inimicus adeo Catholicis evasit, ut eorum templum diruere in Italia voluerit, si Justinus Arianos in Asia non restitueret. Propugnatores autem sani dogmatis cum alias semper, tum præcipue eo tempore, Boethius & Symmachus exstiterunt. Quamobrem tyrannus conjectos in carcerem obtruncari iussit. Ticini incolæ semper a majoribus traditum constanter asseverant, Severinum, cum regius spiculator letale vulnus intulisset, utraque manu divulsam caput sustinuisse, interrogatumque a quonam se percussum existimaret, Ab impiis, respondisse; atque ita cum in vicinum templum venisset, & flexis genibus ante altare sacra percepisset, post paulum exspirasse. Exstinctus divinos honores a nostris consecutus est, quod pro Catholicis contra perfidiam Arii mortem sustinuerit. Sunt qui scribant, ipsum antea Ravennam accersitum, prætorioque regis præpositum, mox cum aliquot senatoribus occisum: quod Symmacho potius convenire videtur. Turris enim lateritio lapide fabrefacta etiamnum Ticini monstratur, Boethii carcer; sepulcrumque ejus in æde beati Augustini visitur, qua parte in adytum templi ascensus incipit, hoc Epitaphio incisum:

Mac-

*Mæonia & Latia lingua clarissimus, & qui
 Consul eram, hic perii, missus in exsilium.
 Et quia mors rapuit, probitas me vexit ad auras.
 En nunc fama viget maxima, vivet opus.*

Circumfertur & aliud Elogium, quo sepulcrum
 ejus exornabatur antequam illic a Luitprando Longobardorum rege collocaretur. Ipsum, quia paucis
 multa continet ad ejus vitam facientia, subjunximus:

*Ecce Boëthus adest in cælo magnus, & omni
 Perspectus mundo, mirus habendus homo.*

*Qui Theodorico regi delatus iniquo,
 Ticini senium duxit in exsilio.*

*In qua se mœstum solans dedit urbe libellum;
 Post ictus gladio, exiit e medio.*

Hic finis viri clarissimi fuit, qui facundia, probitate, doctrina, plurimum excelluit: ultimus omnium qui ex antiquis Romanis aliquid literarum monumentis consecrarint; primus omnium qui Aristotelicam disciplinam Latinis literis illustrare cœperint; tantæ apud posteros auctoritatis, ut ab ejus sententiis nulla ferme sit provocatio. Hujus morte magnam rem amisimus, & frustra a multis postea tentatam, Platonis & Aristotelis concordiam, quam utriusque Philosophiæ peritissimus & pollicitus fuerat, & nisi vitam eripuissent improbi, præstare solus potuisset. Ultio tamen paullo post infecuta est divinitus. Nam cœnanti Theodorico cum piscis caput illatum esset, visus est sibi rex in eo videre Symmachi faciem inferius labrum mordicus apprehendentem, torvisque oculis subinde minitantem. eo spectaculo consternatus tyrannus in morbum incidit, & simulatque quod viderat id se vidisse confessus est, exspiravit. Ictu sanguinis mortuum sui divulgavit: verum Amalifuenta rei conscia, cum in regno successisset, patris acta contra jus & fas decreta rescidit; & Severini ac Symmachi bona in fiscum redacta

acta, eorum liberis restituit, paucis annis antea quam Belisarius a Justiniano missus, Italia Gothos omnes expulit. Porro Boethii multi fuerunt: primus Stoicus, de quo mentionem facit Diogenes in Zenonis vita: secundus Epicureus, quem Plutarchus in Conviviis introducit: tertius Cretensis, Aristotelis studiosus, & vir consularis, a Galeno celebratus. Præter hos alii duo fuerunt & Philosophi ambo & Peripatetici; unus hic ipse, de quo satis jam dictum est, Patricius Romanus; alter Græcus & antiquior, quem & hic ipse in Porphyrio, & Ammonius atque Simplicius ut Aristotelis interpretem agnoscunt. Fuerunt itidem & duo Symmachi, magnæ in literis existimationis uterque: primus Gratiani & Valentiniani temporibus; secundus Zenonis & Anastasii. Illius epistolæ circumferuntur, crebraque de eo in Macrobbii Saturnalibus mentio habetur. Hujus nihil quidem exstat. sed, ut Boethii testimonium præteream, Priscianus Cæsariensis de ponderibus scribens, sic eum laudat, ut omnes omnium disciplinarum apices consecutus videretur.

QUÆDAM CL. VIROR. DE
BOETHIO TESTIMONIA.

Gerardus Jo. Vossius de Poetis Latinis cap. v.

Quibus temporibus in Oriente Zeno, posteaque Anastasius, in Italia Odoacer, & exinde Theodericus rexit, claruit Anicius Manlius Boethius Severinus, vir Latine & Græce doctissimus, in omni disciplinarum genere excellens, quoque Roma a Varronis temporibus non habuerit undecumque doctiorem. Quantum idem carmine valuerit, ostendunt libri V. de Consolatione Philosophiæ, quos exsul Ticini scripsit. Omnino nihil in poesi venustius habuit vel illud ævum, vel etiam quod proxime antecessit.

*Guilielmus Cave Scriptorum Ecclesiasticorum
Historia Literaria pag. 321.*

Et quidem Boethium clam literas ad Græcos misisse, atque Urbem & senatum ex impiis Theoderici manibus eripere, & Græcorum defensionem subdere conatum, aperte tradit antiquus admodum Prologus literis Saxonice scriptus, libris de Consolatione Philosophiæ præmissus, quem ex veterrimo Codice Bibliothecæ Ambrosianæ apud Mediolanenses effert Cl. Mabillon. Itin. Ital. pag. 221. --- De V. Consolationis Philosophiæ libris hæc habet vetustissimus ille Prologus cujus supra ex Mabillonio mentionem fecimus: *Postquam a rege reus majestatis convictus est, jussus est retrudi in carcerem; in quo repositus hos libros per satyram edidit; imitatus videlicet Martianum Felicem Capellam, qui primus libros de Nuptiis Philologie & Mercurii eadem specie poematis conscripserat. Sed iste longe nobiliore materia & facundia præcellit; quippe nec Tullio impar sit, nec Virgilio in metro inferior floruit.*

EX.

EXCERPTA EX
 JO. ALBERTI
 FABRICII
 BIBLIOTHECÆ LATINÆ
 LIB. III. CAP. XV. AD
 SEVERINUM BOETHIUM
 SPECTANTIA.

Boethii ætas. 1. Libri de Consolatione Philosophiæ. 2. Sacri argumenti scripta. 3. Alia. 4. Boethii operum editiones. ibidem. Liber de Disciplina Scholarium Boethio male tributus. 5. Scripta Boethii deperdita. 6.

I. ANICIUS MANLIUS TORQUATUS SEVERINUS BOETHIUS, (a) Romanus, scriptor Christianus, seculo post CHRISTUM natum sexto
 d ine-

(a) *Alii Boethii in veterum monumentis celebrati colliguntur a Bisciola lib. 3. Horarum Subsecivarum cap. 5. quibus adjici plures possunt. (1) Boethus pictor apud Plin. (2) Boethus Tarsensis poeta de quo Strabo lib. 14. (3) Boethus Stoicus Ciceroni memoratus. (4) Boethus Peripateticus Sidonius Strabonis συμφοιτητής, Diodori Sidonii frater, teste eodem Strabone lib. 16. (5) Alius Boethus Peripateticus Vir Consularis, & Galeni qui libros illi quosdam dicavit, amicus. (6) Boethus præfectus prætorio sub Valentiniano II. occisus teste Cassiodoro in Chron. & Paulo Diacono lib. 15. (7) Boethus Platonicus auctor lexicæ duplicis in Platonem de quo Pho-*

ineunte, summis honoribus functus, cum Theodorici Gothorum regis tyrannidem impedire conatus esset, Ticinum in exilium missus est, cujus rei Theodulfus (b) Aurelianensis meminit his verbis:

*Ipse Severinus magna est dejectus ab urbe
Consul Romana clarus ab arce procul.*

Ticini cum socero (c) in carcerem detrusus postquam paullo supra semestris spatium in eo vitam pro-

Photius cod. 154. seq. (8) Vulfinus Boethius, Episcopus Pictaviensis circa A. C. 830. qui scripsit de vita & reliquiis Juniani Nobiliacensis.

(b) *Lib. 4. carminum pag. 221. edit. Sirmondi. Adde Paullum Diaconum lib. 17. & excerpta antiqui auctoris, quæ cum Ammiano edidit Valesius. Gerberti Episcopi Epigramma in statuam Boethii ab Ottone III. positam lib. 2. Poëmatiorum veterum a Pithæo collectorum pag. 55.*

(c) *Uxor quoque Elpis Boethium in exilium comitata est, ut constat ex ejus Epitaphio, quod affert Gyraldus Dial. 5. de Poëtis, ubi illam literarum & Poëtices laude celebratam fuisse ostendit ex duobus ejus qui exstant hymnis in Apostolos non vulgari stilo, quorum unus incipit: Aurea luce; alter vero: Felix per omnes. Ceterum in carcere Boethius libros de Consolatione scripsisse traditur, velut aliis quoque contigit eruditus, carcere pro Museo uti, cujus rei exempla habes in Vignolii Marcillii T. 1. Misc. literar. p. 185. seq. & in Actis eruditor. 1693. pag. 365. Quid vero in mentem venit H. Glareano, ut præf. ad Boethii opera suspicaretur, Consolationem non ipsius Boethii esse? Atqui si quæras, inquit in præf. Operibus Boethii præmissa ad Fuggerum, quem auctorem ejus operis putem, haud facile dixerim; conjectura tamen haud exigua colligimus fuisse aliquem non indoctum, aut aliquot potius doctos qui in gratiam optimi Viri, hujusmodi lamentationem instituerint, velut funebre solatium injuste cælo, Nam Boethium haudquaquam tam stupidum fuisse putandum est, cum in carcere detineretur, ut tyrannicæ injuriæ meminisse tam importune voluerit.*

produxisset, petens solatium a philosophia & literis, A. C. 524. jussu ejusdem Theodorici est interfectus. Vir utraque lingua doctissimus, versuum quos composuit suavissima gravitate paucis comparandus, & in omni philosophiæ genere excellens.

II. Exstant ejus

De Consolatione Philosophiæ lib. V. (d) elegantissimi, soluta partim oratione, partim versibus (e) scripti. Hos *Anglosaxonice* quondam liberiore paraphrasi transfulerat Ælfridus rex, qui obiit Anno CHRISTI 906. Prodiit illa translatio e Francisci Junii apographo cura Christophori Rawlinson, Collegii Reginæ Socii. Oxon. 1698. 4. Græce vertit Planudes, ex cujus interpretatione nonnulla profert Lambecius lib. 7. commentar. de Bibl. Vindobonensi p. 145. seq. *Hebraicam* versionem R. Samuelis Ben *Banschat* (בנשחט *Banastum* vocat Bartoloccius T. 1. Bibl. Rabbinc. p. 503. in Vaticana MStum haberi testatus) memorat Hottingerus Bibl. Oriental. pag. 28. Omitto *Italicas* translationes, „ Anselmi Tansi. Venetiis 1531. Ludovici „ Dominici, elaboratam jussu Cosmi I. Magni Etruriæ Ducis, hortatuque Caroli V. Imperatoris. Florentiæ apud Laurentium Torrentium d 2 „ 1550.

(d) In Ælfridi Regis versione non in quinque libros, sed capita 42. hoc opusculum distinguitur, ut distinctio in libros fortasse non sit ab ipso Boethio. Confer Goldastum ad Paræneticos veteres.

(e) In metris Boethius fere semper imitatur & exprimit Senecæ Tragœdias, ut Sitzmannus in Epistola ad Putschium testetur, nullum fere esse versum in Boethio qui non e Seneca desumptus videatur. Gaddio quidem iudice T. 1. de scriptoribus non Ecclesiasticis p. 206. unumquemque Platonis Dialogum seorsim superat, etsi omnibus ejus Dialogis conjunctim sumtis debet concedere. Quod ridiculum mihi videtur Gaddii iudicium.

- „ 1550. in 8. Cosmi Bartholi Patricii Florentini.
 „ ibidem 1551. 8. necnon Benedicti Varchi, con-
 „ fectas nutu ejusdem Cosmi Medices. ibid. 1551.
 „ 4. & 1584. 12. cum notis marginalibus Roberti
 „ Titii. tandemque Th. Tamburini. Panormi.
 „ 1657. 12. „ *Anglicam* (f) Mich. Walpolns,
Germanicas, Belgicasque, & Gallicas, sive editas il-
 las, sive ineditam Jo. Clopinelli, cujus specimen
 exstat in Verderii Bibl. Gallica pag. 676. & *Hi-*
spanicas Antonii de Genebrada, Alberti de Agrayo,
 & Augustini Lopefii, qui notas addidit. Pinciæ
 1598. fol. & 1604. *Petri de Alliaco* MSS. commen-
 tatorum in hos libros meminit Jo. Launojus Tom.
 2. Histor. Academ. Navarr. p. 479. Prodiit hoc o-
 pusculum Boethii cum *Jodoci Badii* Ascensii notis
 Paris. 1502. 4. cum commentario *Thomæ* (g) A-
 quinatis „ Norimbergæ per Antonium Coburger
 „ 1473. fol. & ibid. 1476. Prid. Id. Novem. &
 „ Pinarolii per Jacobum de Rubeis. 1479. fol. 8.
 „ Kal. Non. Ven. 1479. per Jo. de Forlivio, fol. Col.
 „ 1481. per Jo. Koelhoff de Lubeck. fol. die xxv.
 „ Maji. & per eundem 1482. & 1488. & ibid. in
 „ 4. 1494. & Gallice ex vers. Jo. de Meun. Lugd.
 „ 1483. per Gulielmum le Roy. fol. De Consol.
 „ Philosoph. cum D. Thomæ Aquinatis comment.
 „ & de Disciplina Scholarium. Lovanii 1484. &
 „ 1485.

(f) *Elisabetham quoque Angliæ reginam hos Boethii de Consolatione Philosophiæ libros Anglice vertisse testatur Vossius in dedicatione Aristarchi, & ante Vossium Cambdenus. Æmulati Boethium sunt Bernhardus Silvester de planctu animæ, & Alanus de Insulis de universitate Mundi.*

(g) *Rectius Thomæ Anglico tribuitur hic commentarius. Vide Renati Vallini notas pag. 60. Nicolai Traves Anglici Ord. Prædicator. glossulas memorat Labbeus Bibl. MSS. pag. 276. Confer Veteres Glossas editas a Barthio LVI. 10. Adversar.*

„ 1485. per Jo. de Westphalia, fol. Gandavi 1485.
 „ fol. Belgice. *Vide* Orland. de Origine Typograph.
 „ pag. 299. „ Lovan. 1487. fol. Lugd. 1514. 4.
 & inter Doctoris Angelici opera, T. 18. Venetæ
 & Antw. editionis. Cum commentariis Jo. Mur-
 mellii & Rodulphi Agricola, Daventriæ 4. & inter
 alia Boethii opera Basil. 1546. 1570. fol. Præterea e
 recensione Theodori Pulmanni, Antw. 1562. 1580.
 12. & cum animadversionibus Jo. Bernartii Antw.
 1607. 8. & eodem anno eademque forma Hanoviæ
 cum observationibus eximiis Theodori Sitzmanni &
 Pulmanni libro de metris Boethianis. Porro ex P.
 Bertii recensione, præmissa proluxa de Boethio ejus-
 que scriptis præfatione Lugdun. Bat. 1633. 24. Ea-
 dem præfatio præfixa legitur editioni cum notis Sit-
 zmanni, & variorum, vulgatæ ibid. 1671. 8. Deni-
 que in usum Delphini illustravit P. Callyus Paris.
 1680. 4. Renatus quoque Vallinus elegantem libro-
 rum de Consol. Philosophiæ editionem cum erudi-
 tis notis in lucem misit Lugd. Bat. 1656. 8.

III. Ab eodem illis subjecta sunt similiter illu-
 strata hæc sacra Boethii opuscula:

1. *Quod Trinitas sit unus Deus & non tres Dii*,
 ad Q. Aurelium Memmium Symmachum, focerum.
 Hunc libellum non minus quam Consolationem di-
 citur Boethius in carcere conscripsisse. Commenta-
 rius qui in hunc librum exstat sub Bedæ nomine,
 Tomo VIII. Operum Bedæ p. 925. seq. Gilberti for-
 te Porretani est, ut suspicabatur Vasquesius. Bedæ
 suppositum esse notat W. E. Tenzelius dissertatione
 de Symbolo Athanasii pag. 68. seq. Et alius est Por-
 retani in hunc librum commentarius quem in Boe-
 thii operibus Basileenses ediderunt.

2. *Quod Pater, Filius, & Spiritus Sanctus de di-
 vinitate non substantialiter prædicentur*, liber ad Joan-
 nem Diaconum Romanum.

3. *An omne quod est, bonum sit, cum non sint substantialia bona.* Hic liber cum duobus præcedentibus in illo de duabus Naturis, exstat in editionibus Basileenfibus operum Boethii, adjunctos habens *Gilberti Porretani* Episcopi Pictaviensis (A. C. 1154. denati) commentarios. Inscribuntur autem *libri quatuor de Trinitate.* Videnda etiam Angeli Rochæ Episcopi Tagastensis Apologia contra Laurentium Vallam pro Boethio, de personis divinis, Venet. 1576. edita cum ejusdem observationibus in sex libros Elegantiarum ejusdem Laurentii.

4. *Fidei confessio sive brevis institutio Religionis Christianæ.* Hanc primus Vallinus in lucem protulit.

5. *Adversus Eutychen & Nestorium de duabus naturis & una persona CHRISTI liber* ad Joannem Ecclesiæ Romanæ Diaconum. Repetita horum omnium hætenus memoratorum Boethii scriptorum editio cum Vallini & ad libros de Consolatione, Variorum notis, præmissaque præfatione Bertii. *Lugd. Bat. 1671. 8.*

IV. Exstant præterea Boethii *de unitate & uno libellus, & de Arithmetica libri II.* ad Patricium Symmachum, e Nicomacho Geraseno maxime expressi. Libri primi capita in aliis editionibus 27. in aliis sunt 32. Similiter liber secundus in 41. aliis in 54. capitula distinguitur. Videtur eos emendasse olim Adalgadus, ut colligis e Lupi Ferrariensis Epistola 8. Ex ejusdem Epistola quinta videbis, eum libris Boethii in capitula distinctis usum fuisse. Separatim excusi sunt cum Commentario *Girardi Rufi*, Paris. apud Simonem Colineum 1521. fol. Hæc editio a viro docto Frid. Lindenbrogio cum MS. collata, exstat in hac urbe Hamburgensi inter libros Musicos Scholæ S. Joannis. Boethii Arithmeticæ speculativæ compendium concinnatum a Jacobo Fabro, prodiit Paris. 1553. 8.

2. *De Musica* sive *Institutionis Musicae* (ut auctor ipse V. 6. vocat) *libri quinque*, ex mente Archytæ & aliorum Pythagoricorum, tum Ptolemæi etiam, quem secutus Boethius Aristoxenum subinde reprehendit. Castigavit hos libros Henricus Glareanus. Libri quarti caput tertium cum Variis Lectionibus Codicis Seldeniani recensuit Marcus Meibomius V. C. T. 2. antiquæ Musicæ auctorum, ante Isagogem Alypii. Ephorum vero Lacedæmoniorum *προβέλευμα*, quod Græce, sed valde corruptum, exstat lib. 1. cap. 1. illustrarunt multi, ut dixi *Bibliot. Græcæ* lib. 3. cap. 11. pag. 290.

De Geometria libri II. ad eundem Patricium quem Geometrarum exercitatissimum vocat & utrarumque literarum peritissimum. Hos libros recensuit Nic. Judecus, Venetus.

4. *In Porphyrii Phœnicis Isagogen de prædicabilibus a Victorino translata Dialogi II.*

5. *In eandem a se latine versam* expositio secunda, *libris totidem*. Perperam quinque numerantur in editionibus Basileensibus, in quibus liber primus in tres, secundus in duos est divisus. At in editione Parisiensi A. 1511. liber primus clauditur his verbis: *Quibus absolutis modum voluminis terminabo, ut secundi area libri differentie reservetur*. Pro quo Basileenses in extremo libri tertii excuderunt: *ut quarti area libri differentie reservetur*.

6. *In Categorias Aristotelis libri itidem duo*, non quatuor, ut in edit. Basileensibus, qui posteriorem librum perperam in tres discerpserunt.

7. *In librum Aristotelis de interpretatione minorum commentariorum libri II. Majorum* sive secundæ editionis *libri VI.*

8. *Analyticorum Aristotelis priorum & posteriorum Boethio interprete libri IV.*

9. *Introductio ad Categoricalos Syllogismos.*

10. *De Syllogismo Categoricalo libri II. de Hypothetico totidem, ad Symmachum.*

11. *De Divisione liber, & liber de Definitione;* qui duo separatim editi a Sim. Colineo Paris. 1540. 8.

12. *Topicorum Aristotelis, Boethio interprete, libri VIII.*

13. *Elenchorum Sophisticorum ex ejusdem interpretatione libri II.* Laudant Boethii scripta Logica Cassiodorus, Alanus pag. 36. Anti Claudiani &c.

14. *In Topica Ciceronis libri VI.* ad Patricium Rhetorem. Seorsim vulgati Lugd. 1536. 4. Meminit Lupus Ferrariensis Epist. 16.

15. *De Differentiis topicis sive localibus libri IV.* seorsim excusi a Sim. Colineo Paris. 1541. 8. & curante Jo. Wegellino Augustæ Vindel. 1604. 8. in qua editione tres priores quidem cum incerti auctoris non tam metaphrasi quam scholiis Græcis illustrati exhibentur, quartus latine tantum ad MSS. membranas castigatus occurrit. Ejusdem sive Metaphraseos sive Commentarii Græci in codice 604. Regis Galliæ obvi meminit Labbeus Bibl. Nov. MSS. p. 279. & 114. Idem quatuor libri latine cum aliis Boethii scriptis ad Logicam disciplinam spectantibus (præter illa in Ciceronem) prodire Ven. 1559. fol. ex off. Valgrif. & apud Henr. Steph. avum Paris. 1510. 1511. fol. recensente Jacobo Fabro Stapulensi. Edita sunt junctim Boethii opera Venet. 1491. 1499. fol. & curante Henr. Glareano, præfixa vita Boethii a Julio Martiano Rota scripta, Basil. 1546. & 1570. fol. Indicem scriptorum a Boethio allegatorum dare me memini lib. 3. Bibliothecæ Græcæ capite undecimo.

V. *Libellum de Disciplina Scholarium* Boethio minus recte tribui communis hodie doctorum sententia est, licet sub Boethii nomine laudatur a Vincentio Bellovacensi lib. 1. Speculi doctrinalis capite 30. Fallun-

Falluntur equidem qui cum Buleo in Hist. Academiæ Parisiensis illum tribuunt *Joanni Scoto Erigenæ*, cui Chrysofomi nomen tribuerunt suæ ætatis homines: vel qui cum Labbeo putant esse fœtum *Dionysii Carthusiani*. Nam diversum longe opus est quod eodem titulo scripsit Dionysius, qui ducentis annis junior fuit Vincentio. Aliis, ut Lælio Bisciolæ T. 2. Hor. Subcesiv. lib. IX. cap. 2. verisimiliori conjectura refertur ad *Petrum Blesensem*, vel *Hugonem Eterianum*. Sed Jacobus Thomasius programme XXV. ex editione Colonensi A. 1509. docet, auctorem verum esse *Thomam Brabantinum*, sive *Cantipratanum*, qui clarus circa A. C. 1250. libellum suum modestiæ & majoris auctoritatis causa Boethio adscripsit.

VI. Plura alia Boethii scripta periisse dolendum est, de quibus fuse Bertius. Certe omnes disciplinas, latine expositis Græcorum auctoribus optimis, mirifice illustraverat vir ille maximus & eruditissimus, ut vel ex Cassiodoro (h) constat ejus summo admiratore, de quo jam est deinceps dicendum.

(h) *Cassiodorus lib. 1. Variar. Epist. 45. ad Boethium*: Translationibus tuis Pythagoras Musicus, Ptolemæus Astronomus leguntur Italis. Nicolaus (leg. *Nicomachus*) Arithmeticus, Geometricus Euclides audiuntur Aufoniis. Plato Theologus, Aristoteles Logicus Quirinali voce disceptant. Mechanicum etiam Archimedes Latialem Siculis reddidisti, & quascumque disciplinas vel artes fœcunda Græcia per singulos viros edidit, te uno auctore patrio sermone Roma suscepit.

EORUMDEM

SUPPLEMENTUM.

In veteribus lapidibus & monumentis jam BOETHIUS, jam BOETIUS scriptum invenitur, ut notavit Sirmondus ad Ennodium pag. 31.

Boethius vir clarissimus & illustris, exconsul ordinarius, & patricius, cum Theodorici Gothorum regis ministrorum, Conigasti, Triguillæ, aliorumque tyrannidem impedire conatus esset, Ticinum in exsilium missus est.

Alius Boethius Primas Byzacenæ in Africa provinciæ, de quo Sirmondus ad Facundum T. II. Opp. pag. 838.

E recentioribus memorandus & Anselmus Boethius, qui de lapidibus pretiosis scripsit.

Uxor *Elpis* Boethium in exsilium comitata est, ut constat ex ejus Epitaphio, quod exstat Romæ in porticu S. Petri, assertque Gyraldus Dial. 5. de Poetis.

Altera Boethii uxor fuit *Rusticana* (*) Symmachi, qui A. C. 485. consul fuit, filia, materque plurimorum liberorum, e quibus duo filii, Q. Aur. Anicius Symmachus, & Anicius Manlius Severinus Boethius consules fuere A. C. 522.

Theodoricum suæ in Boethium iniquitatis sero de-

(*) „ De hac Julius Casar Scaliger ita cecinit in *Heroinis. Poëmatum editionis Commelinianæ anni 1600. parte prima pag. 357.*

Scripta Severinus dum spectat conjugis, inquit:

Non memini: verum est hæc, puto, nostra manus,
Sin alia: unde, aliis incognita, pondera mentis?

Hic meus est animus: mens tamen ista mea est.

Dum loquitur, loquitur stupidus: nec fallitur usquam.

Quippe eadem fert mens corpora, sola, duo.

deinde pœnituit. Vide Procopium Lib. I. Historiæ Gothicæ.

Boethium una cum socero suo Symmacho fuste capite truncatum scribit auctor vitæ S. Solangiæ T. II. Act. Sanctorum Maji pag. 594. atque inde pingi caput suum manu portantem. Vide etiam quæ notat Papebrochius T. 6. Maji pag. 704. seqq. & Jo. Peringskiold ad vitam Theodorici pag. 566.

Epitaphium quo Elpis Boethii uxor celebratur, hoc loco integrum apponere juvat ex Præfatione Renati Vallini, quoniam illud in editione Anni 1671. est omissum.

*Helpes dicta fui Siculæ regionis alumna,
 Quam procul a patria conjugis egit amor.
 Quo sine mœsta dies, nox anxia, flebilis hora,
 Nec solum caro sed spiritus unus erat.
 Lux mea non clausa est tali remanente marito;
 Majorique animæ parte superstes ero.
 Porticibus sacris jam nunc peregrina quiesco
 Judicis æterni testificata thronum.
 Ne qua manus bustum violet, nisi forte jugalis
 Hæc iterum capiat jungere membra suis:
 Ut thalami tumuliquè comes nec morte revellar;
 Et socios vitæ nectat uterque cinis.*

In penultimo versu male *revellat* legitur in Inscriptionibus Gruteri pag. MCLXVI. 6. De Boethii Epitaphio, quod adhuc Papiæ sive Ticini cernitur, vide Joannis Peringskiold notas ad vitam Theodorici a Jo. Cochleo scriptam pag. 537. Stockholmæ A. 1699. 4.

Boethii de Consolatione Hincmarus quoque Librum memorat, non libros T. I. p. 211. de prædestinat. contra Godeschalcum, & T. II. pag. 62. *Quidam Catholicus & sapientiæ ac scientiæ multæ philosophus in quodam suo Libro, &c.*

Barthius ad Claudian. p. 147. edit. primæ testatur

tur, se ex Biblioth. Martisburgica accepisse MS. Codicem Boethii de Consolatione, in cujus statim primo carmine duo sint versus a nemine ullo hactenus visi.

Græca Boethii versione, quam Planudes adornavit, MS. ex Bibliotheca Regis Christianissimi Valinus quoque usus est. Illius Codex pulcherrimus Græco-Latinus Anno 1478. Patavii donatus Monasterio S. Justinæ, fuit in Bibl. Cancellarii Seguierii.

Inter *Germanicas* Boethii, de Consolatione Philosophiæ versiones non omittenda præclara illa Christ. Knorrii ad Rosenroth, quæ, auctoris nomine præterito, Solisbaci A. 1667. 12. prodiit. De *Gallica* inedita Jo. Clopinelli ad Philippum IV. Galliæ regem, vide Sorellum Bibl. Gallicæ pag. 195. Etiam alteram Joannis de Cis, sive de Cys, aut, ut alii, de This, Poetæ antiqui Gallici, metaphrasin memorat Franciscus a Cruce pag. 216. Bibl. Gallicæ. Joannis de Meun, sive Mehun, id. pag. 247.

Boethii imitatione Joannes Gerson Cancellarius Parisiensis libros IV. scripsit de Consolatione Theologiæ, qui leguntur T. I. Opp. edit. novæ a Lud. Elia du Pin curatæ pag. 125. *Galfridus* etiam *Chaucerus* ad Boethii exemplum de Consolatione Philosophiæ librum composuit Anglice, soluta oratione, ut refert Jo. Lelandus de Scriptoribus Britannicis pag. 424.

Argumentum horum Boethii librorum eleganter & succincte complexus est Jo. Clericus V. C. T. XVI. Bibl. Selectæ pag. 239. seq.

Prodierunt cum commentario Thomæ Aquinatis (sive Thomæ Anglici rectius. confer Petri Callyi præf. ad Boethium,) Lugd. 1490. 4. atque cum commentariis *Raymundi Palasini* Albiensis, dicti *Valderici*, &c.

Commentarios *Roberti Grashead*, sive *Capitonis*,
&

& *Nic. Triveti* memorat idem Lelandus de Script. Britannicis.

Præterea excusi hi libelli Florentiæ A. 1513. & post Theodori Pulmanni emendationem denuo recogniti ad vetustissimas membranas *Conrad. Rittershusii* J. C. Lugd. Batav. apud Raphelengium 1601. forma minore.

In editione Boethii cum notis Variorum omiffæ sunt Sitzmanni & Vallini (quod merito ægre fert J. Clericus T. 16. Bibl. Selectæ pag. 274.) præfationes .

Libellum Boethii *quod Trinitas fit unus Deus , & non tres Dii*, ex S. Augustini de Trinitate libris magnam partem concinnatus , & laudatus Hincmaro T. I. pag. 460. 474.

Commentarius qui Bedæ fertur editus nomine, Gilberti forte Porretani est, vel potius *Eadmundi Albani*, de quo Jo. Lelandus de Scriptoribus Britannicis pag. 316. *Boethii sui, cultoris cælestium rerum, libellum de Trinitate elegantem, conspicuum, sublimem illum, ejusmodi commentariorum genere illustravit, ut si non eloquentia, interim tamen vel majestate parem se Manlio ostenderit.*

Quod Pater, Filius, & Spiritus Sanctus de divinitate non substantialiter prædicentur, Liber ad Joannem, Diaconum Romanum, postea inter Pontifices Joannem I. Memorat Hincmarus Lib. quo trinam Deitatem minus recte dici, contra Godeschalcum disputat. T. I. pag. 460. 519.

Librum *an omne quod est, bonum sit, cum non sint substantialia bona*, ex *Hebdomadibus* suis exemplo Varronis, ut par est credere, ita inscriptis, excerptisse se Boethius testatur.

Gilberti Porretani Commentarios in illum Boethii libellum, sive Libros IV. de Trinitate, condemnatos esse in Concilio Remensi ab Eugenio III.

Anno

tur, se ex Biblioth. Martisburgica accepisse MS. Codicem Boethii de Consolatione, in cujus statim primo carmine duo sint versus a nemine ullo hactenus visi.

Græca Boethii versione, quam Planudes adornavit, MS. ex Bibliotheca Regis Christianissimi Valminus quoque usus est. Illius Codex pulcherrimus Græco-Latinus Anno 1478. Patavii donatus Monasterio S. Justinæ, fuit in Bibl. Cancellarii Seguierii.

Inter *Germanicas* Boethii, de Consolatione Philosophiæ versiones non omittenda præclara illa Christ. Knorrii ad Rosenroth, quæ, auctoris nomine præterito, Solisbaci A. 1667. 12. prodiit. De *Gallica* inedita Jo. Clopinelli ad Philippum IV. Galliæ regem, vide Sorellum Bibl. Gallicæ pag. 195. Etiam alteram Joannis de Cis, sive de Cys, aut, ut alii, de This, Poetæ antiqui Gallici, metaphrasin memorat Franciscus a Cruce pag. 216. Bibl. Gallicæ. Joannis de Meun, sive Mehun, id. pag. 247.

Boethii imitatione Joannes Gerson Cancellarius Parisiensis libros IV. scripsit de Consolatione Theologiæ, qui leguntur T. I. Opp. edit. novæ a Lud. Elia du Pin curatæ pag. 125. *Galfridus* etiam *Chaucerus* ad Boethii exemplum de Consolatione Philosophiæ librum composuit Anglice, soluta oratione, ut refert Jo. Lelandus de Scriptoribus Britannicis pag. 424.

Argumentum horum Boethii librorum eleganter & succincte complexus est Jo. Clericus V. C. T. XVI. Bibl. Selectæ pag. 239. seq.

Prodierunt cum commentario Thomæ Aquinatis (sive Thomæ Anglici rectius. confer Petri Callyi præf. ad Boethium,) Lugd. 1490. 4. atque cum commentariis *Raymundi Palasini* Albiensis, dicti *Valderici*, &c.

Commentarios *Roberti Grashead*, sive *Capitonis*,
&

& *Nic. Triveti* memorat idem Lelandus de Script. Britannicis.

Præterea excusi hi libelli Florentiæ A. 1513. & post Theodori Pulmanni emendationem denuo recogniti ad vetustissimas membranas *Comrad. Rittershufsi* J. C. Lugd. Batav. apud Raphelengium 1601. forma minore.

In editione Boethii cum notis Variorum omiffæ sunt Sitzmanni & Vallini (quod merito ægre fert J. Clericus T. 16. Bibl. Selectæ pag. 274.) præfationes.

Libellum Boethii *quod Trinitas fit unus Deus, & non tres Dii*, ex S. Augustini de Trinitate libris magnam partem concinnatus, & laudatus Hincmaro T. I. pag. 460. 474.

Commentarius qui Bedæ fertur editus nomine, Gilberti forte Porretani est, vel potius *Eadmundi Albani*, de quo Jo. Lelandus de Scriptoribus Britannicis pag. 316. *Boethii sui, cultoris cælestium rerum, libellum de Trinitate elegantem, conspicuum, sublimem illum, ejusmodi commentariorum genere illustravit, ut si non eloquentia, interim tamen vel majestate parem se Manlio ostenderit.*

Quod Pater, Filius, & Spiritus Sanctus de divinitate non substantialiter prædicentur, Liber ad Joannem, Diaconum Romanum, postea inter Pontifices Joannem I. Memorat Hincmarus Lib. quo trinam Deitatem minus recte dici, contra Godeschalcum disputat. T. I. pag. 460. 519.

Librum *an omne quod est, bonum sit, cum non sint substantialia bona*, ex *Hebdomadibus* suis exemplo Varronis, ut par est credere, ita inscriptis, excerpisse se Boethius testatur.

Gilberti Porretani Commentarios in illum Boethii libellum, sive Libros IV. de Trinitate, condemnatos esse in Concilio Remensi ab Eugenio III.

Anno

Anno CHRISTI 1148. notat Baronius ad illum annum.

Illustris Leibnitzius præf. ad librum quem edidit, sub titulo *Essais de Theodiceé sur la bonté de Dieu, la liberté de l'homme, & l'origine du mal: Je fus charmé de l'ouvrage de Laurent Valla contre Boëce, & de celui de Luther contre Erasme, quoyque je visse bien qu'ils avoient besoin d'adoucisement.*

Boethii *Fidei confessio*, sive *brevis institutio religionis Christianæ*, memorata pridem est Trithemio sub Tit. Libri de Fide. Hanc, inquit Labbeus T. 1. de Script. Ecclesiasticis p. 206. *editioni proximæ cum non levi aliquot SS. Patrum & Ecclesiasticorum tractatorum manipulo paratam habebam, sed gaudeo jam Vallinum prævenisse.*

Adversus Eutychem & Nestorium de duabus naturis & una persona CHRISTI, Liber ad Joannem, Ecclesiæ Romanæ Diaconum, postea Papam & Martyrem (memorat Hincmarus T. 1. pag. 521.) scriptus occasione Epistolæ quam Episcopi Orientales A. C. 512. scripserant ad Symmachum Episcopum Romæ, de Eutychianis motibus.

Allegatur & Boethii *Arithmetica* ab Honorio Augustodunensi Lib. 1. cap. ultimo de Philosophia mundi.

Boethii *Arithmeticæ speculativæ compendium concinnatum* a Jac. Fabro prodiit & Paris. 1514. fol. una cum aliis scriptis, apud Henricum Stephanavum.

De Geometria Libri II. e quibus posterior *podiformorum*, ut vocat, *notitiam*, sive Gromaticam, tangit.

Allegatur Boethii *Commentarius super Porphyrium*, ab Honorio Augustodunensi L. 1. cap. XXI. de Philosophia mundi.

Libri

Libri VI. in Topica Ciceronis occurrunt etiam in primo Tomo Operum Ciceronis cum Manutiorum commentariis editorum Venet. 1582. fol.

Boethii *sententiæ* editæ sunt ab Henrico Ernstio, forma minore.

Libellum *de Disciplina Scholarium* Colon. 1493. 4. cum commentario pridem editum, Boethio minus recte tribui, jam Murmellio animadversum est. Opinionem Labbei qui illum Dionysio Carthusiano tribuit, refellit etiam Papebrochius T. 6. Act. Sanctior. Maji pag. 706.

Vetelegi in eundem Libellum Commentarius memoratur a Jo. Lelando pag. 360. de Scriptoribus Britannicis. *Erant eo sæculo, quemadmodum & hoc quidem nostro, Boethii lucubrationes in magna gloria, quare Vetelego Boethiano operæ pretium visum est, ejus Libellum de Disciplina Scholasticorum commentariis in gratiam pubis illustrare. Frequens est in bibliothecis libellus, olim a multis curiose lectus; at nunc eloquentia eam excrevit fœcunda in magnitudinem, ut qualecumque opus sit blattas & tineas modo pascat.*

I D E M F A B R I C I U S

In notis ad partem primam ejusdem capituli pag. 638. ubi de Marciano Capella agit.

In veterrimo MSto Bibl. Laurentianæ, (*) libris Boethii de Consolatione Philosophiæ hic Prologus præmittitur teste Jo. Mabillonio, qui dicitur compositus vel a Q. Fabio cos. vel a Boethio ipso,
vel,

(*) „ *Vide Guilielmi Cave de hoc, vel simillimo Prologo, testimonium in hujus nostræ editionis prolegomenis pag. xlviii. ubi ex Mabillonio cum Ambrosiana Bibliotheca vindicat.*

vel, quod est verius, a quodam Scotigena. i. e. discipulo Boethii. Tempore Theodorici regis insignis auctor Boethius claruit, qui virtute sua consul in Urbe fuit. Cum vero Theodoricus rex voluit tyrannidem exercere in Urbe; ac bonos quosque in senatu neci daret, Boethius ejus dolos effugere gestiens, quippe qui bonis omnibus necem parabat, videlicet clam literis ad Græcos missis nitebatur Urbem & senatum ex ejus impiis manibus eruere, & eorum subdere defensionem; sed postquam a rege reus majestatis convictus est, jussus est retrudi in carcerem, in quo repositus hos libros per satyram edidit, imitatus videlicet Martianum Felicem Capellam, qui primus libros de Nuptiis Philologie & Mercurii eadem specie poematis conscripserat. Sed iste (Boethius) longe nobiliore materia & facundia præcellit, quippe qui nec Tullio impar sit, nec Virgilio in metro inferior floruit.

ANICII MANLII
TORQUATI SEVERINI
BOETHII
DE CONSOLATIONE
PHILOSOPHIÆ
LIBRI QVINQUE.

THE NATIONAL ARCHIVES
COLLECTION OF DOCUMENTS

1917-1918

RECORDS OF THE
WAR DEPARTMENT

OFFICE OF THE
ADJUTANT GENERAL

ANICII MANLII TORQUATI
 SEVERINI BOETHII
 DE CONSOLATIONE
 PHILOSOPHIÆ
 LIBER I.
 METRUM I.

ARMINA qui quondam studio flo-
 rente peregi,
 Flebilis, heu, mæstos cogor in-
 ire modos.
 Ecce mihi lacerae distant scribenda
 Camenæ,
 Et veris elegi stetibus ora ri-
 gant.

5 *Has saltem nullus potuit pervincere terror,*
Ne nostrum comites prosequerentur iter.
Gloria felicitis olim viridisque juventæ
Solatur mæsti nunc mea fata senis.
Venit enim properata malis inopina senectus,
 10 *Et dolor ætatem jussit inesse suam.*
Intempestivi funduntur vertice cani,
Et tremit effæto corpore laxa cutis.
Mors hominum felix, quæ se nec dulcibus annis
Inferit, & mæstis sæpe vocata venit.

- 15 *Eheu, quam surda miseris avertitur aure,
 Et flentes oculos claudere seiva negat!
 Dum loquibus malefida bonis fortuna faueret,
 Pæne caput tristis merferat hora meum.
 Nunc quia fallacem mutavit nubila vultum,*
 20 *Protrahit ingratas impia vita moras,
 Quid me felicem toties iactastis, amici?
 Qui cecidit, stabili non erat ille gradu.*

P R O S A I.

HÆc dum mecum tacitus ipse reputarem, que-
 rimoniãque lacrimabilem stili officio desi-
 gnarem, adstitisse mihi supra verticem visa est mu-
 lier reverendi admodum vultus, oculis ardentibus,
 & ultra communem hominum valentiam perspica-
 cibus, colore vivido, atque inexhausti vigoris;
 quamvis ita ævi plena foret, ut nullo modo no-
 stræ crederetur ætatis: statura discretionis ambiguae.
 Nam nunc quidem ad communem sese hominum
 mensuram cohibebat, nunc vero pulsare cælum sum-
 mi verticis cacumine videbatur: quæ cum caput al-
 tius extulisset, ipsum etiam cælum penetrabat, re-
 spicientiumque hominum frustrabatur intuitum. Ve-
 stes erant tenuissimis filis, subtili artificio, indisso-
 lubilique materia perfectæ; quas, uti post eadem
 prodente cognovi, suis manibus ipsa texuerat.
 Quarum speciem, veluti fumosas imagines solet,
 caligo quædam neglectæ vetustatis obduxerat. Ha-
 rum in extremo margine Π, in supremo vero ⊙
 legebatur intextum. Atque inter utrasque literas,
 in scalarum modum, gradus quidam insigniti vide-
 bantur, quibus ab inferiore ad superius elementum
 esset adscensus. Eamdem tamen vestem violentorum
 quorundam sciderant manus, & particulas quas
 quisque potuit, abstulerant. Et dextera quidem ejus
 libel-

libellos, sceptrum vero sinistra gestabat. Quæ ubi poëticas Musas vidit, nostro assistentes toro, fletibusque meis verba dictantes, commota paullisper, ac torvis inflammata luminibus, Quis, inquit, has scenicas meretriculas ad hunc ægrum permisit accedere? quæ dolores ejus non modo nullis foverent remediis, verum dulcibus insuper alerent venenis? Hæ sunt enim quæ infructuosis affectuum spinis uberem fructibus rationis segetem necant, hominumque mentes assuefaciunt morbo, non liberant. At si quem profanum, uti vulgò solitum, nobis blanditiæ vestræ detraherent, minus moleste ferendum putarem. Nihil quippe in eo nostræ operæ læderentur. Hunc vero Eleaticis, atque Academicis studiis attingistis innutritum? Sed abite potius, Sirenes usque in exitium dulces, meisque eum Musis curandum sanandumque relinquire. His ille chorus increpitus, dejecit humi mœstior vultum, confessusque rubore verecundiam, limen tristis excessit. At ego, cujus acies lacrimis mersa caligarat, ne dignoscere possem, quænam hæc esset mulier tam imperiosæ auctoritatis, obstupui, visuque in terram defixo, quidnam deinceps esset actura, exspectare tacitus cœpi. Tum illa propius accedens, in extrema lectuli mei parte confedit, meumque intuens vultum luctu gravem, atque in humum mœtore dejectum, his versibus de nostræ mentis perturbatione conquesta est.

M E T R U M I I.

HÆU, quam præcipiti mersa profundo
 Mens hebet, & propria luce relicta,
 Tendit in externas ire tenebras,
 Terrenis quoties flatibus acta
 Crescit in immensum noxia cura!

- Hic quondam caelo liber aperto,
 Suetus in aetheros ire meatus,
 Cernebat rosei lumina solis,
 Visebat gelidae sidera lunae,
 10 Et quaecumque vagos stella recursus
 Exercet, varios flexa per orbes,
 Comprensam numeris victor habebat.
 Quin etiam causas, unde sonora
 Flumina sollicitent aequora ponti,
 15 Quis volvat stabilem spiritus orbem,
 Vel cur Hesperias sidus in undas
 Casurum rutilo surgat ab ortu:
 Quis veris placidas temperet horas,
 Ut terras roseis floribus ornet:
 20 Quis dedit ut pleno fertilis anno
 Autumnus gravidis influat uvis,
 Rimari solitus, atque latentis
 Naturae varias reddere causas:
 Nunc jacet effæto lumine mentis,
 25 Et pressus gravibus colla catenis,
 Declivemque gerens pondere vultum,
 Cogitur, heu! stolidam cernere terram.*

P R O S A I I.

SED medicinae, inquit, potius tempus est quam querelæ. Tum vero totis in me intenta luminibus: Tu ne es ille, ait, qui nostro quondam lacte nutritus, nostris educatus alimentis, in virilis animi robur evaseras? Atqui talia contuleramus arma, quæ nisi prius abjecisses, invicta te firmitate tuerentur. Agnoscisne me? Quid taces? pudore an stupore siluisti? malletem pudore; sed te, ut video, stupor oppressit. Cumque me non modo tacitum, sed elinguem prorsus, mutumque vidisset, admovit pectori meo leniter manum, Et nihil, inquit,

quit, periculi est: lethargum patitur, communem illufarum mentium morbum. Sui paullisper oblitus est; recordabitur facile, si quidem nos ante recognoverit. Quod ut possit, paullisper lumina ejus, mortalium rerum nube caligantia, tergamus. Hæc dixit, oculosque meos fletibus undantes, contracta in rugam veste, siccavit.

M E T R U M I I I.

TUNC me discussa liquerunt nocte tenebræ,
 Luminibusque prior rediit vigor:
 Ut cum præcipiti glomerantur sidera Coro,
 Nimboſisque polus stetit imbribus,
 5 Sol latet, ac nondum cælo venientibus astris,
 Desuper in terram nox funditur;
 Hanc si Threicio Boreas emissus ab antra
 Verberet, & clausum referet diem,
 Emicat, & subito vibratus lumine Phæbus,
 10 Mirantes oculos radiis ferit.

P R O S A I I I.

HAUD aliter triftitiæ nebulis dissolutis, haufi cælum, & ad cognoscendam medicantis faciem mentem recepi. Itaque ubi in eam deduxi oculos, intuitumque defixi, respicio nutricem meam, in cujus ab adolescentia laribus versatus fueram, Philosophiam. Et quid, inquam, tu in has exfilii nostri solitudines, o omnium magistra virtutum, supero cardine delapsa venisti? an ut tu quoque mecum rea falsis criminationibus agiteris? An, inquit illa, te, o alumne, desererem, nec farcinam quam mei nominis invidia sustulisti, communicato tecum labore partirer? Atqui Philosophiæ fas non erat, incomitatum relinquere iter innocentis.

Meam scilicet criminationem vererer? & quasi novi aliquid acciderit, sic perhorrescerem? Nunc enim primum censes apud improbos mores laceffitam periculis esse sapientiam? Nonne apud veteres quoque, ante nostri Platonis ætatem, magnum sæpe certamen cum stultitiæ temeritate certavimus? eodemque superstite, præceptor ejus Socrates injustæ victoriam mortis me adstante promeruit? Cujus hereditatem cum deinceps Epicureum vulgus, ac Stoicum, ceterique pro sua quisque parte raptum ire molirentur, meque reclamantem, renitentemque, velut in partem prædæ, traherent, vestem quam meis texueram manibus, disciderunt, abreptisque ab ea panniculis, totam me sibi cessisse credentes, abiere. In quibus, quoniam quædam nostri habitus vestigia videbantur, meos esse familiares imprudentia rata, nonnullos eorum profanæ multitudinis errore pervertit. Quod si nec Anaxagoræ fugam, nec Socratis venenum, nec Zenonis tormenta, quoniam sunt peregrina, novisti, at Canios, at Senecas, at Soranos, quorum nec pervetusta, nec incelebris memoria est, scire potuisti. Quos nihil aliud in cladem detraxit, nisi quod nostris moribus instituti, studiis improborum dissimillimi videbantur. Itaque nihil est quod admirare, si in hoc vitæ salo circumflantibus agitemur procellis, quibus hoc maxime propositum est, pessimis displicere. Quorum quidem tametsi est numerosus exercitus, spernendus tamen est; quoniam nullo duce regitur, sed errore tantum temere, ac passim lymphante raptatur. Qui si quando contra nos aciem struens valentior incubuerit, nostra quidem dux copias suas in arcem contrahit: illi vero circa diripiendas inutiles sarcinulas occupantur. At nos desuper irridemus, vilissima rerum quæque rapientes, securi totius furiosi tumultus, eoque vallo muniti quo grassanti stultitiæ adspirare fas non fit.

M E T R U M I V.

- Q**UISQUIS composito serenus ævo,
 Fatum sub pedibus dedit superbum,
 Fortunamque tuens utramque rectus,
 Inviclum potuit tenere vultum;
 5 Non illum rabies, minæque ponti
 Versum funditus excitantis æstum,
 Nec ruptis quoties vagus caminis
 Torquet fumificos Vesevus ignes,
 Aut celsas soliti ferire turres
 10 Ardentis via fulminis movebit.
 Quid tantum miseri feros tyrannos
 Mirantur sine viribus furentes?
 Nec speres aliquid, nec extimescas:
 Exarmaveris impotentis iram:
 15 At quisquis trepidus pavet, vel optat,
 Quod non sit stabilis, suique juris,
 Abjecit clypeum, locoque motus
 Nescit, qua valeat trahi, catenam.

P R O S A I V.

SENTISNE, inquit, hæc, atque animo illa-
 buntur tuo? Εsne ὄνος πρὸς λύραν? Quid fles?
 quid lacrimis manas? ἐξαύδα, μὴ κεύθε νόω. Si ope-
 ram medicantis exspectas, oportet ut vulnus detegas
 tuum. Tum ego collecto in vires animo, Anne ad-
 huc eget admonitione, nec per se satis eminent for-
 tunæ in nos sævientis asperitas? Nihilne te ipsa loci
 facies movet? Hæccine est bibliotheca quam certif-
 simam tibi sedem nostris in laribus ipsa delegeras?
 in qua mecum sæpe residens, de divinarum huma-
 narumque rerum scientia differebas? Talis habitus,
 talisque vultus erat cum tecum naturæ secreta ri-
 marer,

marer, cum mihi siderum vias radio describeres, cum mores nostros, totiusque vitæ rationem ad cælestis ordinis exemplar formares? Hæccine præmia referimus tibi obsequentes? Atque tu hanc sententiam Platonis ore sanxisti, Beatas fore respublicas, si eas vel studiosi sapientiæ regerent, vel earum rectores studere sapientiæ contigisset. Tu ejusdem viri ore hanc sapientibus capessendæ reipublicæ necessariam causam esse monuisti, ne improbis flagitiosisque civibus urbium relicta gubernacula, pestem bonis ac perniciem inferrent. Hanc igitur auctoritatem secutus, quod a te inter secreta otia didiceram, transferre in actum publicæ administrationis optavi. Tu mihi, & qui te sapientium mentibus inseruit Deus, estis conscii, nullum me ad magistratum, nisi commune bonorum omnium studium, detulisse. Inde cum improbis graves inexorabilesque discordiæ, & quod conscientiæ libertas habet, pro tuendo jure spreta potentiorum semper offensio. Quoties ego Conigastum in imbecillis cujusque fortunas impetum facientem obvius excepi! Quoties Trigullam regiæ præpositum domus ab incepta, perpetrataque jam prorsus injuria dejeci! Quoties miseros, quos infinitis calumniis impunita Barbarorum semper avaritia vexabat, objecta periculis auctoritate protexi! Numquam me ab jure ad injuriam quisquam detraxit. Provincia-
lium fortunas tum privatis rapinis, tum publicis vectigalibus pessumdari, non aliter, quam qui patiebantur, indolui. Cum acerbæ famis tempore gravis atque inexplicabilis indicta coëmtio profligatura inopia Campaniam provinciam videretur, certamen adversum præfectum prætorii communis commodi ratione suscepi, rege cognoscente contendere, & ne coëmtio exigeretur evici. Paullinum consularem virum, cujus opes Palatini canes jam spe atque ambitione devo-

devorassent, ab ipsis hiantium faucibus traxi. Ne Albinum consularem virum præjudicatæ accusationis pœna corriperet, odiis me Cypriani delatoris opposui. Satisne in me magnas videor exacerbasse discordias? sed esse apud ceteros tutior debui, qui mihi amore justitiæ nihil apud aulicos, quo magis essem tutior, servavi. Quibus autem deferentibus perculsi sumus? quorum Basilius olim regio ministerio depulsus, in delationem nostri nominis, alieni æris necessitate compulsus est. Opilionem vero, atque Gaudentium, cum ob injurias, atque multiplices fraudes ire in exilium regia censura decrevisset, cumque illi parere nolentes sacrarum sese ædium defensione tuerentur, compertumque id regi foret, edixit, ut nisi intra præscriptum diem Ravenna urbe decederent, notis insigniti frontibus pellerentur. Quid huic severitati posse adstrui videtur? Atqui eodem die deferentibus eisdem, nominis nostri delatio suscepta est. Quid igitur? nostræ ne artes ita meruerunt? an illos accusatores justos fecit præmissa damnatio? Itane nihil fortunam puduit, si minus accusatæ innocentia, at accusantium vilitatis? At, cujus criminis arguimur, summam quæris? senatum dicimur saluum esse voluisse. Modum desideras? delatorem, ne documenta deferret, quibus senatum majestatis reum faceret, impedisse criminamur. Quid igitur, o magistra, censes? inficiabimur crimen, ne tibi pudori simus? at volui, nec umquam velle desinam. Fatebimur? sed impediendi delatoris opera cessabit. An optasse illius ordinis salutem nefas vocabo? ille quidem suis de me decretis, uti hoc nefas esset, effecerat. Sed sibi semper mentiens imprudentia rerum, merita non potest immutare: nec mihi Socratico decreto fas esse arbitror, vel oculuisse veritatem, vel concessisse mendacium. Verum id quo modo sit, tuo, sapientium-
que

que iudicio, æstimandum relinquo. Cujus rei seriem, atque veritatem, ne latere posteros queat, stilo etiam, memoriæque mandavi. Nam de compositis falso literis, quibus libertatem arguor sperasse Romanam, quid attinet dicere? Quarum fraus aperta patuisset, si nobis ipsorum confessione delatorum, quod in omnibus negotiis maximas vires habet, uti liquisset. Nam quæ sperari reliqua libertas potest? Atque utinam posset ulla! respondiſsem Canii verbo: qui cum a C. Cæsare Germanici filio conscius contra se factæ conjurationis fuisse diceretur; Si ego, inquit, scissem, tu nescisses. Qua in re non ita sensus nostros mœror hebetavit, ut impios scelerata contra virtutem querar molitos: sed quæ speraverint effecisse, vehementer admiror. Nam deteriora velle, nostri fuerit fortasse defectus: posse vero contra innocentiam, quæ sceleratus quisque conceperit, inspectante Deo, monstri simile est: unde haud injuria tuorum quidam familiarium quæſivit: Siquidem Deus, inquit, est, unde mala? bona verò unde, si non est? Sed fas fuerit nefarios homines, qui bonorum omnium, totiusque senatus sanguinem petunt, nos etiam, quos propugnare bonis senatuique viderant, perditum ire voluisse. Sed num idem de patribus quoque merebatur? Meministi, ut opinor, quoniam me dicturum quid, facturumve præſens ipsa semper dirigebas: meministi, inquam, Veronæ cum rex avidus communis exitii, majestatis crimen in Albinum delatum ad cunctum senatus ordinem transferre moliretur, universi innocentiam senatus, quanta mei periculi securitate defenderim. Scis me hæc & vera proferre, & in nulla umquam mei laude jactasse. Minuit enim quodammodo se probantis conscientia secretum, quoties ostentando quis factum recipit famæ pretium. Sed innocentiam nostram quis exceperit eventus, vides. Pro veræ virtutis præmiis
falsi

falsi sceleris pœnas subimus. Et cujus umquam facinoris manifesta confessio ita iudices habuit in severitate concordēs, ut non aliquos vel ipse humani error ingenii, vel fortunæ conditio cunctis mortalibus incerta submitteret? Si inflammare sacras ædes voluisse, si sacerdotes impio jugulare gladio, si bonis omnibus necem struxisse diceremur, præsentem tamen sententia confessum, convictumve punisset. Nunc quingentis fere passuum millibus procul moti, atque indefensi ob studium propensius in senatum, morti, proscriptionique damnamur. O meritos, de simili crimine neminem posse convinci! cujus dignitatem reatus ipsi etiam qui detulere, viderunt: quam uti alicujus sceleris admittance fuscarent, ob ambitum dignitatis sacrilegio me conscientiam polluisse mentiti sunt. Atqui & tu insita nobis, omnem rerum mortalium cupidinem de nostri animi fede pellebas, & sub tuis oculis sacrilegio locum esse fas non erat. Instillabas enim auribus, cogitationibusque quotidie meis Pythagoricum illud, ἴπυρ Θεῶν. Nec conveniebat vilissimorum me spirituum præsidia captare, quem tu in hanc excellentiam componebas, ut consimilem Deo faceres. Præterea penetrabile innocens domus, honestissimorum cœtus amicorum, socer Symmachus sanctus, & æque actu ipso reverendus, ab omni nos hujus criminis suspitione defendunt. Sed o nefas! illi vero de te tanti criminis fidem capiunt, atque hoc ipso affines fuisse videmur maleficio, quod tuis imbuti disciplinis, tuis instituti moribus sumus. Ita non est satis nihil mihi profuisse tuam reverentiam, nisi ultro tu mea potius offensione lacereris. At vero hic etiam nostris malis cumulus accedit, quod existimatio plurimorum non rerum merita, sed fortunæ spectat eventum; eaque tantum judicat esse provisâ quæ felicitas commendaverit. Quo fit, ut existimatio bona prima omnium deserat infelices.

Qui

Qui nunc populi rumores, quam dissonæ, multiplicisque sententiæ, piget reminisci. Hoc tantum dixerim: ultimam esse adversæ fortunæ sarcinam, quod dum miseris aliquod crimen affingitur, quæ perferunt, meruisse creduntur. Et ego quidem bonis omnibus pulsus, dignitatibus exutus, existimatione fœdatus, ob beneficium supplicium tuli. Videre autem videor nefarias sceleratorum officinas gaudio lætitiæque fluitantes: perditissimum quemque novis delationum fraudibus imminentem: jacere bonos, nostri discriminis terrore prostratos: flagitiosum quemque ad audendum quidem facinus impunitate, ad efficiendum vero præmiis incitari: insontes autem non modo securitate, verum ipsa etiam defensione privatos. Itaque libet exclamare:

M E T R U M V.

O STELLIFERI conditor orbis,
 Qui perpetuo nixus folio
 Rapido celum turbine versas,
 Legemque pati sidera cogis;
 5 Ut nunc pleno lucida cornu,
 Totis fratris obviam flammis,
 Condat stellas Luna minores;
 Nunc obscuro pallida cornu,
 Phœbo propior, lumina perdat.
 10 Et qui primæ tempore noctis
 Agit argentes Hesperus ortus,
 Solitas iterum mutat habenas,
 Phœbi pallens Lucifer ortu.
 Tu frondifluæ frigore brumæ
 15 Stringis lucem breviora mora:
 Tu cum fervida venerit æstas,
 Agiles noctis dividis horas.
 Tua vis varium temperat annum,

Ut,

- Ut, quas Boreæ spiritus aufert,*
 20 *Revehat mitis Zephyrus, frondes:*
Quæque Arcturus semina vidit,
Seirius altas urat segetes.
Nihil antiqua lege solutum
Linqvit propriæ stationis opus.
 25 *Omnia certo fine gubernans,*
Hominum solos respuis actus
Merito rector cohibere modo.
Nam cur tantas lubrica versat
Fortuna vices? premit insontes
 30 *Debita sceleri noxia pœna:*
At perversi resident celso
Mores solio, sanctaque calcant
Injusta vice colla nocentes.
Latet obscuris condita virtus
 35 *Clara tenebris, justusque tulit*
Crimen iniqui.
Nil perjuriam, nil nocet ipsis
Fraus mendacii comta colore.
Sed cum libuit viribus uti,
 40 *Quos innumeri metuunt populi,*
Summos gaudent subdere reges.
O jam miseras respice terras,
Quisquis rerum fœdera nebtis.
Operis tanti pars non vilis
 45 *Homines, quatimur fortune salo.*
Rapidos, rector, comprime fluctus,
Et quo celum regis immensum
Firma stabiles fœdere terras.

P R O S A V.

HÆc ubi continuato dolore delatravi, illa vul-
 tu placido, nihilque meis questibus mota,
 Cum te, inquit, mœstum, lacrimantemque vidis-
 sem,

sem, illico miserum, exulemque cognovi. Sed quam id longinquum esset exilium, nisi tua prodidisset oratio, nesciebam. Sed tu procul a patria non quidem pulsus es, sed aberrasti. At si te pulsus existimari mavis, te potius ipse pepulisti. Nam id quidem de te numquam cuiquam fas fuisset. Si enim cujus oriundus sis patriæ reminiscaris, non, uti Atheniensium quondam, multitudinis imperio regitur: ἀλλὰ εἰς βασιλεύς εἶναι, εἰς κοίρανος, qui frequentia civium, non depulsione lætatur: cujus agi frenis, atque obtemperare justitiæ summa libertas est. An ignoras illam tuæ civitatis antiquissimam legem qua sancitum est, ei jus exulare non esse quisquis in ea sedem fundare maluerit? Nam qui vallo ejus, ac munimine continetur, nullus metus est, ne exul esse mereatur. At quisquis inhabitare eam velle desierit, pariter desinit etiam mereri. Itaque non tam me loci hujus, quam tua facies movet. Nec bibliothecæ potius, comtos ebore, ac vitro parietes, quam tuæ mentis sedem requiro. In qua non libros, sed id quod libris pretium facit, librorum quondam meorum sententias collocavi. Et tu quidem de tuis in commune bonum meritis vera quidem, sed pro multitudine gestorum tibi, pauca dixisti. De objectorum tibi vel honestate, vel falsitate, cunctis nota memorasti. De sceleribus, fraudibusque delatorum recte tu quidem strictim attingendum putasti, quod ea melius, uberiusque recognoscentis omnia vulgi ore celebrentur. Increpisti etiam vehementer injusti factum senatus. De nostra etiam criminatione doluisti, læsæque opinionis damna fleuisti. Postremus adversus fortunam dolor incanduit, conquestusque es non æqua meritis præmia pensari. In extremo Musæ sævientis, uti quæ cælum, terras quoque pax regeret, vota posuisti. Sed quoniam plurimus tibi affectuum tumultus incubuit,

eubuit, diversumque te dolor, ira, mœror distra-
hant, uti nunc mentis es, nondum te validiora re-
media contingunt. Itaque lenioribus paullisper u-
temur, ut quæ in tumorem perturbationibus influ-
entibus induruerunt, ad acrioris vim medicaminis
recipiendam, tactu blandiore mollescant.

M E T R U M V I.

CUM Phœbi radiis grave
Cancris sidus inæstuat;
Tum qui larga negantibus
Sulcis semina credidit,
5 Elusus Cereris fide,
Quernas pergit ad arbores.
Numquam purpureum nemus
Lecturus violas petas,
Cum sævis Aquilonibus
10 Stridens campus inhorruit:
Nec quæras avida manu
Vernos stringere palmites,
Uvis si libeat frui;
Autumno potius sua
15 Bacchus munera contulit.
Signat tempora propriis
Aptans officiis Deus;
Nec quas ipse coërcuit,
Misceri patitur vices.
20 Sic quod præcipiti via
Certum deserit ordinem,
Lætos non habet exitus.

P R O S A V I.

P R I M U M igitur pateris ne me pauculis roga-
tionibus statum tuæ mentis attingere, atque
B tenta-

tentare; ut qui modus sit tuæ curationis intelligam? Tu vero arbitrato, inquam, tuo quæ voles, ut responsurum rogato. Tum illa, Huncine, inquit, mundum temerariis agi, fortuitisque casibus putas? an ullum credis ei inesse regimen rationis? Atqui, inquam, nullo existimaverim modo, ut fortuita temeritate tam certa moveantur. Verum operi suo conditorem præsidere Deum scio: nec umquam fuerit dies qui me ab hac sententiæ veritate depellat. Ita est, inquit. Nam id etiam paullo ante cecinisti, hominesque tantum divinæ exfortes curæ esse deplorasti. Nam de ceteris, quin ratione regerentur, nihil movebare. Papæ autem vehementer admiror, cur in tam salubri sententia locatus, ægrotes! Verum altius perscrutemur; nescio quid abesse conjecto. Sed dic mihi, quoniam a Deo mundum regi non ambigis, quibus etiam gubernaculis regatur advertis? Vix, inquam, rogationis tuæ sententiam nosco, ne dum ad inquisita respondere queam. Num me, inquit, fefellit abesse aliquid, per quod, velut hiantis valli robore, in animum tuum perturbationum morbus irrepserit? Sed dic mihi, meministi ne, quis sit rerum finis? quove totius naturæ tendat intentio? Audieram, inquam, sed memoriam mœror hebetavit. At qui scis, unde cuncta proferant? Novi, inquam, Deumque esse respondi. Et qui fieri potest, ut principio cognito, quis sit rerum finis, ignores? Verum hi perturbationum mores sunt, ea valentia est, ut movere quidem loco hominem possint; convellere autem, sibi que totum extirpare non possint. Sed hoc quoque respondeas velim; hominem ne te esse meministi? Quid ni, inquam, meminerim? Quid igitur homo sit, poteris ne proferre? Hoccine interrogas? an esse nesciam rationale animal, atque mortale? Scio, & id me esse confiteor. Et illa: Nihil ne te aliud esse novisti?

visti? Nihil. Jam scio morbi tui, inquit, aliam vel maximam causam; quid ipse sis, nosse desisti. Quare plenissime vel ægritudinis tuæ rationem, vel aditum reconciliandæ sospitatis inveni. Nam quoniam tui oblivione confunderis, & exulem, & exspoliatum propriis bonis esse doluisti. Quoniam vero, quis sit rerum finis, ignoras, nequam homines, atque nefarios, potentes, felicesque arbitraris. Quoniam vero, quibus gubernaculis mundus regatur, oblitus es, has fortunarum vices existimas sine rectore fluitare. Magnæ non ad morbum modo, verum ad interitum quoque causæ. Sed sospitatis auctori grates, quod te nondum totum naturâ destituit. Habemus maximum tuæ fomitem salutis, veram de mundi gubernatione sententiam, quod eam non casuum temeritati, sed divinæ rationi subditam credis. Nihil igitur pertimescas. Jam tibi ex hac minima scintillula vitalis calor illuxerit. Sed quoniam firmioribus remediis nondum tempus est uti, & eam mentium constat esse naturam, ut quoties abjecerint veras, falsis opinionibus induantur, ex quibus orta perturbationum caligo verum illum confundit intuitum; hanc paullisper lenibus, mediocribusque fomentis attenuare tentabo, ut dimotis fallacium affectionum tenebris, splendorem veræ lucis possis agnoscere.

M E T R U M V I I.

NUBIBUS *atris*
Condita nullum
Fundere possunt
Sidera lumen.
 5 *Si mare volvens*
Turbidus Auster
Misceat æstus,

Vitrea dudum,
Parque serenis
 10 *Unda diebus,*
Mox resoluta
Sordida cæno,
Visibus obstat.
Quique vagatur
 15 *Montibus altis*
Defluus amnis,
Sæpe resistit
Rupe soluti
Objice saxi.
 20 *Tu quoque si vis*
Lumine claro
Cernere verum,
Tramite recto
Carpere callem:
 25 *Gaudia pelle,*
Pelle timorem,
Spemque fugato;
Nec dolor adsit.
Nubila mens est,
 30 *Vinctaque frenis,*
Hec ubi regnant.

ANICII MANLII TORQUATI
 SEVERINI BOETHII
 DE CONSOLATIONE
 PHILOSOPHIÆ
 LIBER II.
 PROSA I.

OSTHÆC paullisper obticuit: atque ubi attentionem meam modesta taciturnitate collegit, sic exorsa est. Si penitus ægritudinis tuæ causas, habitumque cognovi, fortunæ prioris affectu, desiderioque tabescis; ea tantum animi tui statum, sicuti tu tibi fingis, mutata pervertit. Intellego multiformes illius prodigii fucos; & eo usque cum iis quos eludere nititur, blandissimam familiaritatem exercere, dum intolerabili dolore confundat quos insperatâ reliquerit. cuius si naturam, mores, ac meritum reminiscare, nec habuisse te in ea pulchrum aliquid, nec amisisse cognosces. Sed, ut arbitror, haud multum tibi hæc in memoriam revocare laboraverim. Solebas enim præsentem quoque, blandientemque viri-

libus incessere verbis; eamque de nostro adyto prolatis insectabare sententiis. Verum omnis subita mutatio rerum non sine quodam quasi fluctu contingit animorum. Sic factum est, ut tu quoque paullisper a tua tranquillitate discesseris. Sed tempus est, haurire te aliquid ac degustare molle, atque jucundum, quod ad interiora transmissum validioribus haustibus viam fecerit. Adsit igitur rhetoricæ suadela dulcedinis, quæ tunc tantum recto calle procedit, cum nostra instituta non deserit; cumque hac musica laris nostri vernula nunc leviores, nunc graviores modos succinat. Quid est igitur, o homo, quod te in mœstitiam, luctumque dejecit? novum credo aliquid, inusitatumque vidisti. Tu, si fortunam putas erga te esse mutatam, erras. Hi semper ejus mores; hæc natura est. Servavit circa te propriam potius in ipsa sui mutabilitate constantiam. Talis erat cum blandiebatur, cum tibi falsæ illecebris felicitatis alluderet. Deprehendisti cæci numinis ambiguos vultus. Quæ sese adhuc velat aliis, tota tibi prorsus innotuit. Si probas, utere moribus, ne queraris. Si perfidiam perhorrescis, sperne, atque abjice perniciose alludentem. Nam quæ nunc mœroris tibi causa tanti est, hæc eadem tranquillitatis esse debuisset. Reliquit enim te, quam non relicturam nemo umquam poterit esse securus. An vero tu pretiosam æstimas abituram felicitatem? & cara tibi est fortuna præsens, nec manendi fida, & cum discesserit allatura mœrorem? Quod si nec arbitrio retineri potest, & calamitosos fugiens facit; quid est aliud fugax, quam futuræ quoddam calamitatis indicium? Neque enim quod ante oculos situm est, suffecerit intueri. Rerum exitus prudentia metitur; eademque in alterutro mutabilitas, nec formidandas fortunæ minas, nec exoptandas facit esse blanditias. Postremo æquo animo toleres oportet,

tet, quidquid intra fortunæ aream geritur, cum semel jugo ejus colla submiseris. Quod si manendi, abeundique scribere legem velis ei quam tu dominam sponte elegisti, nonne injuriosius fueris, & impatientia tua sortem exacerbabis quam permutare non possis? Si ventis vela committeres, non quo voluntas peteret, sed quo flatus impelleret, promovereris. Si arvis semina crederes, feraces inter se annos, sterilesque pensares. Fortunæ te regendum dedisti, dominæ moribus oportet obtemperes. Tu vero volventis rotæ impetum retinere conaris? At, omnium mortalium stolidissime, si manere incipit, fors esse desistit.

M E T R U M I.

HÆC cum superba verterit vices dextra,
 Et æstuantis more fertur Euripi,
 Dudum tremendos seva proterit reges,
 Humilemque victi sublevat fallax vultum;
 Non illa miseros audit: haud curat fletus;
 Ultroque gemitus dura quos fecit, ridet.
 Sic illa ludit, sic suas probat vires;
 Suique magnum monstrat ostentum, si quis
 Visatur una stratus ac felix hora.

P R O S A I I.

VELLEM autem pauca tecum fortunæ ipsius verbis agitare. Tu igitur an jus postulet, animadvertite. Quid tu, o homo, ream me quotidianis agis querelis? Quam tibi fecimus injuriam? Quæ tua tibi detraximus bona? Quovis judice de opum, dignitatumque mecum possessione contende. Et si cujusquam mortalium proprium quid horum esse monstraveris, ego jam tua fuisse quæ repetis, sponte

concedam. Cum te matris ex urero natura produxit, nudum rebus omnibus, inopemque suscepi, meis opibus fovi, & quod te nunc impatientem nostri facit, favore prona indulgentius educavi, & omnium quæ mei sunt juris affluentia, & splendore circumdedi. Nunc mihi retrahere manum libet; habe gratiam, velut usus alienis. Non habes jus querelæ, tamquam tua prorsus perdideris. Quid ergo ingemiscis? nulla tibi a nobis illata est violentia. Opes, honores, ceteraque talium mei sunt juris. Dominam famulæ cognoscunt; mecum veniunt, me abeunte discedunt. Audaçter affirmem, si tua forent quæ amissa conquereris, nullo modo perdidisses. An ego sola meum jus exercere prohibeor? Licet cælo proferre lucidos dies, eosdemque tenebrosis noctibus condere. Licet anno terræ vultum nunc floribus frugibusque redimire, nunc nimbis, frigoribusque confundere. Jus est mari, nunc strato æquore blandiri, nunc procellis, ac fluctibus inhorrescere. Nos ad constantiam nostris moribus alienam inexpleta hominum cupiditas alligabit? Hæc nostra vis est, hunc continuum ludum ludimus. Rotam volubili orbe versamus, infima summis, summa infimis mutare gaudemus. Adscende si placet, sed ea lege, ne uti, cum ludicri mei ratio poscet, descendere injuriam putes. An tu mores ignorabas meos? Nesciebas, Cræsum regem Lydorum Cyro paullo ante formidabilem, mox deinde miserandum rogi flammis traditum, misso cælitus imbre defensum? Num te præterit, Paullum Persi regis a se capti calamitatibus pias impendisse lacrimas? Quid tragœdiarum clamor aliud deflet, nisi indiscreto ictu fortunam felicia regna vertentem? Nonne adolescentulus *διὸ τοὺς πίδους τὸν μὲν ἕνα κακῶν, τὸν δὲ ἕτερον καλῶν*, in Jovis limine jacere didicisti? Quid si uberius de bonorum parte
sumsi-

sumfisti? quid si a te non tota discessi? quid si hæc ipsa mei mutabilitas iusta tibi causa est sperandi meliora? Tamen ne animo contabescas, & intra commune omnibus regnum locatus, proprio jure vivere desideres:

M E T R U M I I.

SI quantas rapidis flatibus incitus
 Pontus versat arenas,
 Aut quot stelliferis edita noctibus
 Cælo sidera fulgent,
 5 Tantas fundat opes, nec retrahat manum
 Pleno Copia cornu;
 Humanum miseras haud ideo genus
 Cesset flere querelas.
 Quamvis vota libens excipiat Deus
 10 Multi prodigus auri,
 Et claris avidos ornet honoribus;
 Nil jam parta videntur:
 Sed quæsitæ vorans sæva rapacitas
 Altos pandit hiatus.
 15 Quæ jam præcipitem frena cupidinem
 Certo fine retentent,
 Largis cum potius muneribus fluens
 Sitis ardescit habendi?
 Numquam dives agit, qui trepidus gemens
 20 Sese credit egentem.

P R O S A I I I.

His igitur si pro se tecum fortuna loqueretur, quid profecto contra hisceres non haberes. At si quid est quo querelam tuam jure tuearis, proferas oportet; dabimus dicendi locum. Tum ego, speciosa quidem ista sunt, inquam, oblitaque rhetoricæ,

toricæ, ac musicæ melle dulcedinis; tum tantum, cum audiuntur, oblectant. Sed miseris malorum altior sensus est. Itaque cum hæc auribus infonare desierint, insitus animum mœror prægravat. Et illa, Ita est, inquit. Hæc enim nondum morbi tui remedia, sed adhuc contumacis adversus curationem doloris fomenta quædam sunt. Nam quæ in profundum sese penetrent, cum tempestivum fuerit, admovebo. Verumtamen ne te miserum existimari velis; an numerum modumque tuæ felicitatis oblitus es? Taceo quod desolatum parente, summorum te virorum cura suscepit, delectusque in affinitatem principum civitatis, quod pretiosissimum propinquitatis genus est, prius carus, quam proximus esse cœpisti. Quis non te felicissimum cum tanto splendore focerorum, cum conjugis pudore, tum masculæ quoque proles opportunitate prædicavit? Prætereo (libet enim præterire communia) sumtas in adolescentia negatas senibus dignitates: ad singularem felicitatis tuæ cumulum venire delectat. Si quis rerum mortalium fructus ullum beatitudinis pondus habet, poterit ne illius memoria lucis quantalibet ingruentium malorum mole deleri? cum duos pariter Consules liberos tuos domo provehi, sub frequentia patrum, sub plebis alacritate vidisti; cum eisdem in curia curules insidentibus, tu regiæ laudis orator, ingenii gloriam, facundiæque meruisti: cum in Circo duorum medius Consulum circumfusæ multitudinis expectationem, triumphali largitione satiasti? Dedisti, ut opinor, verba fortunæ, dum te illa demulcet, dum te, ut suas delicias, fovet. Munus quod nulli umquam privato commodaverat, abstulisti. Vis ne igitur cum fortuna calculum ponere? Nunc te primum liventi oculo præstrinxit. Si numerum, modumque lætorum, tristimve consideres, adhuc te felicem negare non possis.

Quod

Quod si iccirco te fortunatum esse non existimas, quoniam quæ tunc læta videbantur, abierunt, non est quod te miserum putes; quoniam quæ nunc mœsta creduntur, prætereunt. An tu in hanc vitæ scenam nunc primum subito, hospesque venisti? ullam ne humanis rebus inesse constantiam reris, cum ipsum sæpe hominem velox hora dissolvat? Nam etsi rara est fortuitis manendi fides, ultimus tamen vitæ dies mors quædam fortunæ est etiam manentis. Quid igitur referre putas, tu ne illam moriendo deferas, an te illa fugiendo?

M E T R U M I I I.

CUM polo Phœbus roseis quadrigis
 Lucem spargere cœperit,
 Pallet albentes hebetata vultus
 Flammis stella prementibus.
 5 Cum nemus flatu Zephyri tepentis
 Vernis irrubuit rosis,
 Spiret insanum nebulosus Auster,
 Jam spinis abeat decus.
 Sæpe tranquillo radiat sereno
 10 Immotis mare fluctibus:
 Sæpe ferventes Aquilo procellas
 Verso concitat equore.
 Rara si constat sua forma mundo,
 Si tantas variat vices,
 15 Crede fortunis hominum caducis,
 Bonis crede fugacibus.
 Constat, æterna positumque lege est,
 Ut constet genitum nihil.

P R O S A I V.

TUM ego, Vera, inquam, commemoras, o virtutum omnium nutritrix, nec inficiari possum prospera-

speritatis meæ velocissimum cursum. Sed hoc est
 quod recolentem me vehementius coquit. Nam in
 omni adversitate fortunæ infelicissimum genus est in-
 fortunii, fuisse felicem. Sed quod tu, inquit, falsæ
 opinionis supplicium luis, id rebus jure imputare non
 possis. Nam si te hoc inane nomen fortuitæ felici-
 tatis movet, quam plurimis, maximisque abundes,
 mecum reputes licet. Igitur si quod in omni for-
 tunæ censu pretiosissimum possidebas, id tibi divi-
 nitus illæsum adhuc, inviolatumque servatur, po-
 teris ne meliora quæque retinens, de infortunio ju-
 re caussari? Atqui viget incolumis, illud pretiosis-
 simum generis humani decus, Symmachus socer;
 & quod vitæ pretio non segnis emeret, vir totus
 ex sapientia, virtutibusque factus, suarum securus,
 tuis ingemiscit injuriis. Vivit uxor ingenio mode-
 sta, pudicitia pudore præcellens, & ut omnes ejus
 dotes breviter includam, patri similis. Vivit, in-
 quam, tibi que tantum vitæ hujus exosa spiritum
 servat. Quo uno felicitatem minui tuam vel ipsa
 concesserim, tui desiderio lacrimis ac dolore tabe-
 scit. Quid dicam liberos consulares, quorum jam,
 ut in id ætatis pueris, vel aviti, vel paterni spe-
 cimen elucet ingenii? Cum igitur præcipua sit mor-
 talibus vitæ cura retinendæ, o te, si tua bona co-
 gnoscas, felicem! cui suppetunt etiam nunc quæ vi-
 ta nemo dubitat esse cariora. Quare sicca jam la-
 crimas. Nondum est ad unum omnes exosa fortu-
 na, nec tibi nimium valida tempestas incubuit;
 quoniam tenaces hærent ancoræ, quæ nec præsen-
 tis solamen, nec futuri spem temporis abesse pa-
 tiantur. Et hæreant, inquam, precor: illis nam-
 que manentibus, utcumque se res habeant, enata-
 bimus. Sed quantum decus ornamentis nostris de-
 cesserit, vides. Et illa, Promovimus, inquit, ali-
 quantulum, si te nondum totius tuæ sortis piget.

Sed

Sed delicias tuas ferre non possum, qui abesse aliquid tuæ beatitudini tam luctuosus, atque anxius conqueraris. Quis est enim tam compositæ felicitatis, ut non aliqua ex parte cum status sui qualitate rixetur? Anxia enim res est humanorum conditio bonorum, & quæ vel numquam tota proveniat, vel numquam perpetuo subsistat. Huic census exuberat, sed est pudori degener sanguis. Hunc nobilitas notum facit, sed angustia rei familiaris inclusus, esse mallet ignotus. Ille utroque circumfluus vitam cælibem deslet. Ille nuptiis felix, orbus liberis, alieno censum nutrit heredi. Alius prole lætatus, filii, filiæve delictis mœstus illacrimat. Iccirco nemo facile cum fortunæ suæ conditione concordat. Inest enim singulis, quod inexpertus ignoret, expertus exhorreat. Adde quod felicissimi cujusque delicatissimus sensus est, & nisi ad nutum cuncta suppetant, omnis adversitatis insolens, minimis quibusque prosternitur: adeo perexigua sunt quæ fortunatissimis beatitudinis summam detrahunt. Quam multos esse conjectas qui sese cælo proximos arbitrentur, si de fortunæ tuæ reliquiis pars eis minima contingat? Hic ipse locus, quem tu exilium vocas, incolentibus patria est. Adeo nihil est miserum, nisi cum putes: contraque beata fors omnis est æquanimitate tolerantis. Quis est ille tam felix qui cum dederit impatientiæ manus, statum suum mutare non optet? Quam multis amaritudinibus humanæ felicitatis dulcedo respersa est! quæ si etiam fruenti jucunda esse videatur, tamen, quo minus cum velit, abeat, retineri non possit. Liquet igitur quam sit mortalium rerum misera beatitudo, quæ nec apud æquanimos perpetua perdurat, nec anxios tota delectat. Quid igitur, o mortales, extra petitis intra vos positam felicitatem? Error vos, inscitiaeque confundit. Ostendam breviter

ter tibi summæ cardinem felicitatis. Est ne aliquid tibi te ipso pretiosius? Nihil, inquires. Igitur si tui compos fueris, possidebis quod nec tu umquam amittere velis, nec fortuna possit auferre. Atque ut agnoscas in his fortuitis rebus beatitudinem constare non posse, sic collige. Si beatitudo est summum naturæ bonum ratione degentis, nec illud est summum bonum quod eripi ullo modo potest: quoniam præcellit id quod nequeat auferri; manifestum est, quod ad beatitudinem percipiendam fortunæ instabilitas aspirare non possit. Ad hæc, quem caduca ista felicitas vehit, vel scit eam, vel nescit esse mutabilem. Si nescit, quænam beata fors esse potest ignorantix in cæcitate? Si scit, metuat necesse est, ne amittat quod amitti posse non dubitat; quare continuus timor non finit esse felicem. An vel si amiserit, negligendum putat? Sic quoque perexile bonum est quod æquo animo feratur amissum. Et quoniam tu idem es cui persuasum esse, atque insitum permultis demonstrationibus scio, mentes hominum nullo modo esse mortales: cumque sit clarum, fortuitam felicitatem corporis morte finiri: dubitari nequit, si hæc auferre beatitudinem potest, quin omne mortalium genus in miseriam, mortis fine, labatur. Quod si multos scimus beatitudinis fructum non morte solum, verum etiam doloribus suppliciisque quæsisse, quonam modo præsens vita facere beatos potest, quæ miseros transacta non efficit?

M E T R U M I V.

QUISQUIS *volet perennem*
Cautus ponere sedem.
Stabilisque nec sonori
Sterni flatibus Euri,

Et

- 5 *Et fluctibus minantem*
Curat spernere pontum,
Montis cacumen alti,
Bibulas vitet arenas.
Illud protervus Auster
- 10 *Totis viribus urget:*
Hæ pendulum solutæ
Pondus ferre recusant.
Fugiens periculosam
Sortem sedis amœnæ,
- 15 *Humili domum memento*
Certus figere saxo.
Quamvis tonet ruinis
Miscens æquora ventus,
Tu conditus quieti
- 20 *Felix robore valli,*
Duces serenus ævum,
Ridens ætheris iras.

P R O S A V.

SED quoniam rationum jam in te mearum fomenta descendunt, paullo validioribus utendum puto. Age enim, si jam caduca, & momentanea fortunæ dona non essent, quid in eis est quod aut vestrum umquam fieri queat, aut non perspectum, consideratumque vilescat? Divitiæ ne vel vestri, vel sui naturæ pretiosæ sunt? Quid earum potius? aurum ne, an vis congestæ pecuniæ? Atqui hæc effundendo magis, quam coacervando melius nitent: siquidem avaritia semper odiosos, claros largitas facit. Quod si manere apud quemquam non potest quod transfertur in alterum; tunc est pretiosa pecunia, cum translata in alios largiendi usu definit possideri. At eadem si apud unum, quanta est ubique gentium congeratur, ceteros sui inopes fecerit. Et vox quidem tota pariter

riter multorum replet auditum: vestrae vero divitiæ, nisi comminutæ, in plures transire non possunt. quod cum factum est, pauperes necesse est faciant quos relinquunt. O igitur angustas, inopesque divitias, quas nec habere totas pluribus licet, & ad quemlibet sine ceterorum paupertate non veniunt? An gemmarum fulgor oculos trahit? Sed si quid est in hoc splendore præcipui, gemmarum est lux illa, non hominum: quas quidem mirari homines vehementer admiror. Quid est enim carens animæ motu, atque membrorum compage, quod animatæ, rationabilique naturæ pulchrum esse jure videatur? Quæ tametsi conditoris opera, sui que distinctione postremæ aliquid pulchritudinis trahunt, infra vestram tamen excellentiam collocatæ, admirationem vestram nullo modo merebantur. An vos agrorum pulchritudo delectat? Quid ni? Est enim pulcherrimi operis pulchra portio. Sic quondam sereni maris facie gaudemus: sic cælum, sidera, solem, lunamque miramur. Num te horum aliquid attingit? num audes alicujus talium splendore gloriari? An vernis floribus ipse distingueris? aut tua in æstivos fructus intumescit ubertas? Quid inanibus gaudiis raperis? quid externa bona pro tuis amplexaris? Numquam tua faciet esse fortuna quæ a te natura rerum fecit aliena. Terrarum quidem fructus, animalium proculdubio debentur alimentis. Sed si, quod naturæ satis est, replere indigentiam velis, nihil est quod fortunæ affluentiam petas. Paucis enim minimisque natura contenta est: cujus satietatem si superfluis urgere velis, aut injucundum quod infuderis, fiet, aut noxium. Jam vero pulchrum variis fulgere vestibibus putas: quarum si grata intuitu species est, aut materiæ naturam, aut ingenium mirabor artificis. An vero longus ordo famulorum facit esse felicem? qui si vitiosi moribus sunt, perniciofa

ciosa domus sarcina, & ipsi domino vehementer inimica: sin vero probi, quonam modo in tuis opibus aliena probitas numerabitur? Ex quibus omnibus nihil horum quæ in tuis computas bonis, tuum esse bonum liquido monstratur. Quibus si nihil inest appetendæ pulchritudinis, quid est quod vel amissis doleas, vel læteris retentis? Quod si natura pulchra sunt, quid id tua refert? Nam hæc per se a tuis quoque opibus sequestrata placuissent. Neque enim iccirco sunt pretiosa quod in tuas venere divitias, sed quoniam pretiosa videbantur, tuis ea divitiis annumerare maluisti. Quid autem tanto fortunæ strepitu desideratis? Fugare, credo, indigentiam copia quæritis. Atqui hoc vobis in contrarium cedit. Pluribus quippe adminiculis opus est ad tuendam pretiosæ suppellectilis varietatem: verumque illud est, permultis indigere eos qui permulta possideant: contraque minimo, qui abundantiam suam naturæ necessitate, non ambitus superfluitate metiantur. Ita ne autem nullum est proptium vobis atque insitum bonum, ut in externis, ac sepositis rebus bona vestra quæritis? Sic rerum versa conditio est, ut divinum merito rationis animal, non aliter sibi splendere, nisi inanimatæ suppellectilis possessione videatur? Et alia quidem suis contenta sunt: vos autem Deo mente consimiles, ab rebus infimis excellentis naturæ ornamenta captatis: nec intelligitis quantam conditori vestro faciatis injuriam. Ille genus humanum terrenis omnibus præstare voluit: vos dignitatem vestram infra infima quæque detruditis. Nam si omne cuiusque bonum, eo cuius est, constat esse pretiosius, cum vilissima rerum vestra bona esse judicatis, eisdem vosmetipsos vestra æstimatione summittitis: quod quidem haud immerito cadit. Humanæ quippe naturæ hæc conditio est, ut tum tantum ceteris rebus, cum se cognoscit, excellat: eadem tamen infra

bestias redigatur, si se nosse desierit. Nam ceteris animantibus sese ignorare, natura est: hominibus vero, vitio venit. Quam vero late patet vester hic error, qui ornari posse aliquid ornamentis existimatis alienis! At id fieri nequit. Nam si quid ex appositis luceat, ipsa quidem quæ sunt apposita, laudantur: illud vero his tectum, atque velatum in sua nihilo minus fœditate perdurat. Ego vero nego, illud esse bonum quod noceat habenti. Num id mentior? Minime, inquires. Atqui divitiæ possidentibus perpæpe nocuerunt, cum pessimus quisque, eoque alieni magis avidus, quidquid usquam auri, gemmarum est, se solum, qui habeat dignissimum putat. Tu igitur, qui nunc contum, gladiumque sollicitus pertimescis, si vitæ hujus callem vacuus viator intrasses, coram latrone cantares. O præclara opum mortaliū beatitudo, quam cum adeptus fueris, securus esse desistis!

M E T R U M V.

FELIX *nimum prior etas,*
Contenta fidelibus arvis,
Nec inerti perdita luxu;
Facili que sera solebat
 5 *Jejunia solvere glande:*
Nec Bacchica munera norat
Liquida confundere melle,
Nec lucida vellera Serūm
Tyria miscere veneno.
 10 *Somnos dabat herba salubres;*
Potum quoque lubricus amnis;
Umbras altissima pinus
Nondum maris alta secabat,
Nec mercibus undique lectis
 15 *Novæ litora viderat hospes.*

Tunc

Tunc classica seiva tacebant,
Odiis neque fusus acerbis
Cruor horrida tinxerat arma.
Quid enim furor hostibus ulla
 20 *Vellet prior arma movere,*
Cum vulnera seiva videret,
Nec præmia sanguinis ulla?
Utinam modo nostra redirent
In mores tempora priscos!
 25 *Sed seivior ignibus Ætnæ*
Fervens amor ardet habendi.
Hæu, quis primus fuit ille
Auri qui pondera testæ,
Gemmasque latere volentes,
 30 *Præiosa pericula fodit?*

P R O S A V I.

QUID autem de dignitatibus, potentiaque dis-
 feram, quas vos veræ dignitatis ac potestatis
 inscii cælo exæquatis? Quæ si in improbissimum quem-
 que ceciderint, quæ incendia flammis Ætnæ eructan-
 tibus, quod diluvium tantas strages dederit? Certe,
 uti meminisse te arbitror, consulare imperium, quod
 libertatis principium fuerat, ob superbiam consulum
 vestri veteres abolere cupierunt: qui ob eandem su-
 perbiam prius regium de civitate nomen abstulerant.
 At, si quando, quod perrarum est, probis honores de-
 ferantur, quid in eis aliud, quam probitas utentium,
 placet? Ita fit, ut non virtutibus ex dignitate, sed
 ex virtute dignitatibus honor accedat. Quæ vero est
 ista vestra expetibilis, ac præclara potentia? Non-
 ne, o terrena animalia, consideratis, quibus præ-
 sidere videamini? Nam si inter mures videres unum
 aliquem jus sibi, ac potestatem præ ceteris vindi-
 cantem, quanto movereris cachinno! Quid vero,

si corpus spectes, imbecillius homine reperire queas, quos sæpe musculorum quoque vel morsus, vel in secreta quæque reptantium necat introitus? Quo vero quisquam jus aliquod in quempiam, nisi in solum corpus, & quod infra corpus est, fortunam loquor, possit exercere? Num quidquam umquam libero imperabis animo? Num mentem firma sibi ratione cohærentem de statu propriæ quietis amovebis? Cum liberum quemdam virum suppliciis se tyrannus adacturum putaret ut adversum se factæ conjurationis conscios proderet, linguam ille momordit atque abscidit, & in os tyranni sævientis abjecit: ita cruciatus quos putabat tyrannus materiam crudelitatis, vir sapiens fecit etiam virtutis. Quid autem est quod in alium quisquam facere possit, quod sustinere ab alio ipse non possit? Busiridem accepimus necare hospites solitum, ab Hercule hospite fuisse mactatum. Regulus plures Pœnorum bello captos in vincula conjecerat: sed mox ipse victorum catenis manus præbuit. Ullam ne igitur ejus hominis potentiam putas qui quod ipse in alio potest, ne id in se alter valeat, efficere non possit. Ad hæc, si ipsis dignitatibus ac potestatibus inesset aliquid naturalis ac proprii boni, numquam pessimis provenirent. Neque enim sibi solent adversa sociari. Natura respuit ut contraria quæque jungantur. Ita cum pessimos plerumque dignitatibus fungi dubium non sit, illud etiam liquet, natura sui bona non esse quæ se pessimis hære patientur. Quod quidem de cunctis fortunæ muneribus dignius existimari potest, quæ ad improbissimum quemquam uberiora proveniunt. De quibus etiam illud considerandum puto, quod nemo dubitat esse fortem cui fortitudinem inesse conspexerit: & cuicumque velocitas adest, manifestum est esse velocem. Sic musica quidem musicos, medicina medicos, rhetorica rhetores facit.

Agit

Agit enim cujusque rei natura quod proprium est: nec contrariarum rerum miscetur effectibus, sed ultro quæ sunt adversa, depellit. Atqui nec opes inexpletam restinguere avaritiam queunt: nec potestas sui compotem fecerit quem vitiosæ libidines insolubilibus adstrictum retinent catenis. Et collata improbis dignitas, non modo non efficit dignos, sed prodit potius, & ostentat indignos. Cur ita provenit? Gaudetis enim sese res aliter habentes falsis compellere nominibus, quæ facile ipsarum rerum redarguuntur effectu: itaque nec illæ divitiæ, nec illa potentia, nec hæc dignitas jure appellari potest. Postremo idem de tota fortuna concludere licet, in qua nihil expetendum, nihil nativæ bonitatis inesse manifestum est: quæ nec se bonis semper adjungit; & bonos, quibus fuerit adjuncta non efficit.

M E T R U M V I.

NOVIMUS quantas dederit ruinas,
 Urbe flammata, patribusque cæsis,
 Fratrem qui quondam ferus interempto,
 Matris effuso maduit cruore,
 5 Corpus & visu gelidum pererrans,
 Ora non tinxit lacrimis, sed esse
 Censor extincti potuit decoris.
 Hic tamen sceptro populos regebat
 Quos videt condens radios sub undas
 10 Phæbus, extremo veniens ab ortu;
 Quos premunt septem gelidi triones;
 Quos Notus sicco violentus æstu
 Torret, ardentes recoquens arenas.
 Celsa num tandem valuit potestas
 15 Vertere insani rabiem Neronis?
 Heu gravem sortem, quoties iniquus
 Additur sevo gladius veneno!

P R O S A V I I.

TUM ego, Scis, inquam, ipsa minimum nobis ambitionem mortalium rerum fuisse dominatam: sed materiam gerendis rebus optavimus, quæ ne virtus tacita consenesceret. Et illa: Atqui hoc unum est quod præstantes quidem natura mentes, sed nondum ad extremam manum virtutum perfectione perductas allicere possit, gloriæ scilicet cupido, & optimorum in rempublicam fama meritorum: quæ quam sit exilis & totius ponderis vacua, sic considera. Omnem terræ ambitum, sicuti astrologicis demonstrationibus accepisti, ad cæli spatium, puncti constat obtinere rationem: id est, ut si ad cælestis globi magnitudinem conferatur, nihil spatii prorsus habere iudicetur. Hujus igitur tam exiguæ in mundo regionis quarta fere portio est, sicut Ptolemæo probante didicisti, quæ a nobis cognitæ animantibus incolatur. Huic quartæ, si quantum maria, paludesque premunt, quantumque siti vasta regio distenditur, cogitatione subtraxeris, vix angustissima inhabitandi hominibus area relinquetur. In hoc igitur minimo puncti quodam puncto circumsepti, atque conclusi, de pervulganda fama, de proferendo nomine cogitatis? At quid habet amplum, magnificumque gloria, tam angustis exiguisque limitibus arctata? Adde quod hoc ipsum brevis habitaculi septum plures incolunt nationes, lingua, moribus, totius vitæ ratione distantes: ad quas tum difficultate itinerum, tum loquendi diversitate, tum commercii insolentia, non modo fama hominum singulorum, sed ne urbium quidem pervenire queat. Ætate denique Marci Tullii, sicut ipse quodam loco significat, nondum Caucasum montem Romanæ reipublicæ fama transcenderat, & erat tunc adulta, Parthis etiam, ceterisque id locorum gentibus formidolosa. Vides ne igitur quam sit angu-

angusta, quam compressa gloria quam propagare ac dilatare laboratis? An ubi Romani nominis transire fama nequit, Romani hominis gloria progredietur? Quid, quod diversarum gentium mores inter se, atque instituta discordant; ut quod apud alios laude, apud alios supplicio dignum judicetur. Quo fit, ut si quem famæ prædicatio delectat, huic in plurimos populos nomen proferre, nullo modo conducat. Erit igitur pervagata inter suos gloria quisque contentus, & intra unius gentis terminos præclara illa famæ immortalitas coarctabitur. Sed quam multos clarissimos suis temporibus viros scriptorum inops delevit oblivio! Quamquam quid ipsa scripta proficiunt, quæ cum suis auctoribus premit longior, atque obscura vetustas? Vos autem immortalitatem vobis propagare videmini, cum futuri famam temporis cogitatis. Quod si ad æternitatis infinita spatia pertractes, quid habes quod de tui nominis diuturnitate læteris? Unius enim mora momenti, si decem millibus conferatur annis, quoniam utrumque spatium definitum est, minimam licet, habet tamen aliquam portionem. At hic ipse numerus annorum, ejusque quantum libet multiplex, ad interminabilem diuturnitatem ne comparari quidem potest. Etenim finitis ad se invicem fuerit quædam; infiniti vero atque finiti nulla umquam poterit esse collatio. Ita fit, ut quamlibet prolixi temporis fama, si cum inexhausta æternitate cogitetur, non parva, sed plane nulla esse videatur. Vos autem nisi ad populares auras, inanisque rumores, recte facere nescitis; & relicta conscientiæ, virtutisque præstantia, de alienis præmia fermunculis postulatis. Accipe in hujusmodi arrogantia levitate quam festive aliquis illuserit. Nam cum quidam adortus esset hominem contumeliosum qui non ad veræ virtutis usum, sed ad superbam gloriam falsum sibi philosophi nomen induerat, ad-

jecissetque jam se sciturum, an ille philosophus esset, siquidem illatas injurias leniter, patienterque tolerasset; ille patientiam paullisper assumpsit, acceptaque contumelia velut insultans, Jam tandem, inquit, intelligis ne me esse philosophum? Tum ille nimium mordaciter, Intellexeram, inquit, si tacuisses. Quid autem est quod ad præcipuos viros (de his enim sermo est) qui virtute gloriam petunt: quid, inquam, est quod ad hos de fama post resolutum morte suprema corpus attineat? Nam si (quod nostræ rationes credi vetant) toti moriuntur homines, nulla est omnino gloria; cum is cujus ea esse dicitur, non exstet omnino: sin vero sibi mens bene conscia, tereno carcere resoluta, cælum libera petit, nonne omne terrenum negotium spernet, quæ se, cælo fruens, terrenis gaudet exemptam?

M E T R U M V I I.

QUICUMQUE solam mente præcipiti petit,
 Summumque credit gloriam;
 Late patentes ætheris cernat plagas,
 Arctumque terrarum situm:
 5 Brevem replere non valentis ambitum
 Pudebit aucti nominis.
 Quid ó superbi colla mortali jugo
 Frustra levare gestiunt?
 Licet remotos fama per populos means
 10 Diffusa, linguas explicet,
 Et magna titulis fulgeat claris domus,
 Mors spernit altam gloriam.
 Involvit humile pariter, & celsum caput,
 Æquatque summis infima.
 15 Ubi nunc fidelis ossa Fabricii jacens?
 Quid Brutus, aut rigidus Cato?
 Signat superstes fama tenuis pauculis
 Inane nomen literis.

Sed

- Sed quod decora novimus vocabula,*
 20 *Num scire consumptos datur?*
Jacetis ergo prorsus ignorabiles,
Nec fama notos efficit.
Quod si putatis longius vitam trahi
Mortalis aura nominis,
 25 *Cum sera vobis rapiet hoc etiam dies,*
Jam vos secunda mors manet.

P R O S A V I I I.

SED ne me inexorable contra fortunam gerere bellum putes, est aliquando cum de hominibus illa fallax non nihil bene mereatur; tum scilicet cum se aperit, cum frontem detegit, moresque profitetur. Nondum forte quid loquar, intelligis. Mirum est quod dicere gestio, eoque sententiam verbis explicare vix queo. Etenim plus hominibus reor adversam, quam prosperam prodesse fortunam. Illa enim semper specie felicitatis, cum videtur blanda, mentitur: hæc semper vera est, cum se instabilem mutatione demonstrat. Illa fallit; hæc instruit: illa mendacium specie bonorum, mentes fruendum ligat; hæc cognitione fragilis felicitatis absolvit. Itaque illam videas ventosam, fluentem, sui que semper ignaram: hanc sobriam, succinctamque, & ipsius adversitatis exercitatione prudentem. Postremo felix, a vero bono devios blanditiis trahit: adversa, plerumque ad vera bona reducens, unco retrahit. An hoc inter minima æstimandum putas, quod amicorum tibi fidelium mentes hæc aspera, hæc horribilis fortuna detexit? hæc tibi certos sodalium vultus, ambiguosque secrevit; discedens, suos abstulit, tuos reliquit? Quanti hoc integer, & ut videbaris tibi, fortunatus emisses? Desine nunc amissas opes quærere: quod pretiosissimum genus divitiarum est, amicos invenisti.

M.E.

M E T R U M V I I I.

QUOD mundus stabili fide
 Concordes variat vices ;
 Quod pugnancia semina
 Fœdus perpetuum tenent ;
 5 Quod Phœbus roseum diem
 Curru provehit aureo ;
 Ut quas duxerit Hesperus
 Phœbe noctibus imperet ;
 Ut fluctus avidum mare
 10 Certo fine coërceat ;
 Ne terris liceat vagis
 Latos tundere terminos ;
 Hanc rerum seriem ligat ,
 Terras ac pelagus regens ,
 15 Et celo imperitans amor .
 Hic si frena remiserit ,
 Quidquid nunc amat invicem ,
 Bellum continuo geret ;
 Et quam nunc socia fide
 20 Pulchris motibus incitant ,
 Certent solvere machinam .
 Hic sancto populos quoque
 Junctos fœdere continet :
 Hic & conjugii sacrum
 25 Castis nectit amoribus :
 Hic fidis etiam sua
 Dictat jura sodalibus .
 O felix hominum genus ,
 Si vestros animos amor
 30 Quo cælum regitur , regat !

ANICII MANLII TORQUATI

SEVERINI ROETHII

DE CONSOLATIONE

PHILOSOPHIÆ

LIBER III.

PROSA I.

AM cantum illa finierat, cum me audiendi avidum, stupentemque arrectis adhuc auribus carminis mulcedo defixerat. Itaque paullo post, O, inquam, summum lassorum solamen animorum, quantum me vel sententiarum pondere, vel canendi etiam jucunditate refovisti! adeo ut jam me posthac imparem fortunæ ictibus non arbitrer. Itaque remedia quæ paullo ante acriora esse dicebas, non modo non perhorresco, sed audiendi avidus vehementer efflagito. Tum illa, Sensi, inquit, cum verba nostra tacitus, attentusque rapiebas, eumque tuæ mentis habitum vel exspectavi, vel, quod est verius, ipsa perfeci. Talia sunt quippe quæ restant, ut degustata quidem mordeant, interius autem recepta

cepta dulcescant. Sed quod tu te audiendi cupidum dicis, quanto ardore flagrares, si, quonam te ducere aggrediamur, agnosceres? Quonam, inquam? Ad veram, inquit, felicitatem, quam tuus quoque somniat animus: sed occupato ad imagines visu, ipsam illam non potes intueri. Tum ego: Fac obsecro, & quæ illa vera sit, sine cunctatione demonstra. Faciam, inquit illa, tui causa libenter: sed quæ tibi causa notior est, eam prius designare verbis, atque informare conabor: ut, ea perfecta, cum in contrariam partem flexeris oculos, veræ beatitudinis specimen possis agnoscere.

M E T R U M I.

QUI serere ingenuum volet agrum,
 Liberat arva prius fruticibus,
 Falce rubos, filicemque resecat,
 Ut nova fruge gravis Ceres eat.
 5 Dulcior est apium mage labor,
 Si malus ora prius sapor * edat.
 Gratius astra nitent, ubi Notus
 Desinit imbriferos dare sonos.
 Lucifer ut tenebras pepulerit,
 10 Pulchra dies roseos agit equos.
 Tu quoque falsa tuens bona prius,
 Incipe colla iugo retrahere;
 Vera debinc animum subierint.

P R O S A I I.

TUM defixo paullulum visu, & velut in angustam suæ mentis sedem recepta, sic cœpit. Omnis mortalium cura, quam multiplicium studiorum labor exercet, diverso quidem calle procedit, sed ad unum tamen beatitudinis finem nititur pervenire

venire. Id autem est bonum quo quis adeptus, nihil ulterius desiderare queat. Quod quidem est omnium summum bonorum, cunctaque intra se bona continens: cui si quid abforet, summum esse non posset; quoniam relinqueretur extrinsecus quod posset optari. Liquet igitur, beatitudinem esse statum bonorum omnium congregatione perfectum. Hunc, uti diximus, diverso tramite mortales omnes conantur adipisci. Est enim mentibus hominum veri boni naturaliter inserta cupiditas: sed ad falsa devius error abducit. Quorum quidem alii summum esse bonum nihilo indigere credentes, ut divitiis affluent, elaborant: alii vero bonum, quod sit dignissimum veneratione, judicantes, adeptis honoribus, reverendi civibus suis esse nituntur. Sunt qui summum bonum in summa potentia esse constituent: hi vel regnare ipsi volunt, vel regnantibus adhære conantur. At quibus optimum quiddam claritas videtur, hi vel belli, vel pacis artibus gloriosum nomen propagare festinant. Plurimi vero boni fructum gaudio, lætitiæque metiuntur: hi felicissimum putant voluptate diffuere. Sunt etiam qui horum fines, causasque alterutro permutant: ut qui divitias ob potentiam, voluptatesque desiderant, vel qui potentiam seu pecuniæ causa, seu proferendi nominis petunt. In his igitur, ceterisque talibus humanorum actuum, votorumque versatur intentio, veluti nobilitas, favorque popularis, quæ videntur quamdam claritudinem comparare, uxor, ac liberi, qui jucunditatis gratia petuntur. Amicorum vero, quod sanctissimum quidem genus est, non in fortuna, sed in virtute numeratur. Reliquum vero vel potentiæ causa, vel delectationis assumitur. Jam vero corporis bona promptum est ut ad superiora referantur. Robur enim magnitudoque videntur præstare valentiam: pulchritudo atque velocitas

citas celebritatem: salubritas voluptatem. Quibus omnibus solam beatitudinem desiderari liquet. Nam quod quisque præ ceteris petit, id summum iudicat bonum. Sed summum bonum beatitudinem esse definimus. Quare beatum esse iudicat statum quem præ ceteris quisque desiderat. Habes igitur ante oculos propositam fere formam felicitatis humanæ, opes, honores, potentiam, gloriam, voluptates. Quæ quidem sola considerans Epicurus, consequenter sibi summum bonum voluptatem esse constituit, quod cetera omnia iucunditatem animo videantur afferre. Sed ad hominum studia revertor: quorum animus etsi caligante memoria, tamen bonum summum repetit; sed velut ebrius, domum quo tramite revertatur, ignorat. Num enim videntur errare hi qui nihilo indigere nituntur? Atqui non est aliud quod æque perficere beatitudinem possit, quam copiosus bonorum omnium status; nec alieni egens, sed sibi ipse sufficiens. Num vero labuntur hi qui quod sit optimum, id etiam reverentiæ cultu dignissimum putant? minime. Neque enim vile quiddam, contemnendumque est quod adipisci omnium fere mortalium laborat intentio. An in bonis non est numeranda potentia? Quid igitur? Num imbecillum, ac sine viribus æstimandum est quod omnibus rebus constat esse præstantius? An claritudo nihili pendenda est? Sed sequestrari nequit quin omne quod excellentissimum sit id etiam videatur esse clarissimum. Nam non esse anxiam, tristemque beatitudinem, nec doloribus molestiisque subiectam, quid attinet dicere? quando in minimis quoque rebus id appetitur quod habere, fruique delectet. Atqui hæc sunt quæ adipisci homines volunt; eaque de causa divitias, dignitates, regna, gloriam, voluptatesque desiderant, quod per hæc sibi sufficientiam, reverentiam, potentiam, celebritatem, lætitiâ credunt esse venturam.

turam. Bonum est igitur quod tam diversis studiis homines petunt: in quo quanta sit naturæ vis, facile monstratur, cum licet variæ dissidentesque sententiæ, tamen in deligendo boni fine consentiunt.

M E T R U M I I.

QUANTAS rerum flectat habenas
 Natura potens, quibus immensum
 Legibus orbem provida servet,
 Stringatque ligans irresoluto
 5 Singula nexu, placet arguto
 Fidibus lentis promere cantu.
 Quamvis Pœni pulchra leones
 Vincula gestent, manibusque datas
 Captent escas, metuantque trucem
 10 Soliti verbera ferre magistrum;
 Si cruor horrida tinxerit ora,
 Resides olim redeunt animi,
 Fremituque gravi meminere sui;
 Laxant nodis colla solutis,
 15 Primusque lacer dente etuento
 Domitor rabidas imbuit iras.
 Quæ canit altis garrula ramis
 Ales, cavea clauditur antro:
 Huic licet illita pocula melle,
 20 Largasque dapes dulci studio
 Ludens hominum cura ministret;
 Si tamen arcto saliens tecto,
 Nemorum gratas viderit umbras,
 Sparsas pedibus proterit escas,
 25 Silvas tantum mœsta requirit,
 Silvas dulci voce susurrat.
 Validis quondam viribus acta,
 Pronum flectit virga cacumen:

Hanc

Hanc si curvans dextra remisit,
 30 *Recto spectat vertice celum.*
Cadite Hesperias Phœbus in undas;
Sed secreto tramite rursus
Currum solitos vertit ad ortus.
Repetunt proprios quæque recursus,
 35 *Redituque suo singula gaudent.*
Nec manet ulli traditus ordo,
Nisi quod fini junxerit ortum,
Stabilemque sui fecerit orbem.

P R O S A I I I.

VOs quoque, o terrena animalia, tenui licet
 imagine, vestrum tamen principium somnia-
 tis, verumque illum beatitudinis finem, licet mini-
 me perspicaci, qualicumque tamen cogitatione per-
 spicitis, eoque vos & ad verum bonum naturalis
 ducit intentio, & ab eodem multiplex error ab-
 ducit. Considera namque, an per ea quibus se ho-
 mines adepturos beatitudinem putant, ad destinatum
 finem valeant pervenire. Si enim vel pecuniæ, vel
 honores, ceteraque tale quid afferunt cui nihil bo-
 norum abesse videatur, nos quoque fateamur fieri a-
 liquos horum adeptione felices. Quod si neque id va-
 lent efficere quod promittunt, bonisque pluribus ca-
 rent, nonne liquido falsa in eis beatitudinis species
 deprehenditur? Primum igitur teipsum, qui paullo
 ante divitiis affuebas, interrogo. Inter illas abun-
 dantissimas opes numquam ne animum tuum conce-
 pta ex qualibet injuria confudit anxietas? Atqui,
 inquam, tam libero me fuisse animo, quin aliquid
 semper angeret, reminisci nequeo. Nonne quia vel
 aberat quod abesse non velles, vel aderat quod ad-
 esse noluiesses? Ita est, inquam. Illius igitur præsen-
 tiam, hujus absentiam desiderabas. Confiteor, in-
 quam.

quam. Eget vero, inquit, eo quod quisque desiderat? Eget, inquam. Qui vero eget aliquo, num est usquequaque sibi ipse sufficiens? Minime, inquam. Tu itaque hanc insufficientiam plenus, inquit, opibus sustinebas? Quid ni? inquam. Opes igitur nihilo indigentem, sufficientemque sibi facere nequeunt; & hoc erat quod promittere videbantur. Atqui hoc quoque maxime considerandum puto, quod nihil habeat suapte natura pecunia, ut his a quibus possidetur, invitis nequeat auferri. Fateor, inquam. Quid ni fateare, cum eam quotidie valentior aliquis eripiat invito? Unde enim forenses querimoniarum, nisi quod vel vi, vel fraude a nolentibus pecuniarum repetuntur ereptarum? Ita est, inquam. Egebit igitur, inquit, extrinsecus petito praesidio, quo suam pecuniam quisque tueatur. Quis id, inquam, neget? Atqui non egeret eo, nisi possideret pecuniam quam possit amittere. Dubitari, inquam, nequit. In contrarium igitur relapsa res est: nam quae sufficientes sibi facere putabantur opes, alieno potius praesidio faciunt indigentes. Quis autem modus est quo pellatur divitiis indigentia? Num enim divites esurire nequeunt? num sitire non possunt? num frigus hibernum pecuniosorum membra non sentiunt? Sed adest, inquires, opulentis quo famem satient, quo sitim, frigusque depellant. Sed hoc modo consolari quidem divitiis indigentia potest, auferri penitus non potest. Nam si hæc hians semper, atque aliquid poscens, opibus expletur, maneat necesse est quae possit expleri. Taceo, quod naturæ minimum, quod avaritiarum nihil satis est. Quare si opes nec summoveere indigentiam possunt, & ipsarum suam faciunt, quid est quod eas sufficientiam præstare credatis?

M E T R U M I I I.

QUAMVIS fluente dives auri gurgite
 Non expleturas cogat avarus opes,
 Ornetque baccis colla rubri litoris,
 Ruraque centeno scindat opima bove:
 Nec cura mordax deserit superstitem,
 Defunctumque leves non comitantur opes.

P R O S A I V.

SED dignitates honorabilem, reverendumque cui provenerint, reddunt. Num vis ea est magistratibus ut utentium mentibus virtutes inferant, vitia depellant? Atqui non fugare, sed illustrare potius nequitiam solent. quo fit ut indignemur, eas sæpe nequissimis hominibus contigisse. unde Catullus licet in curuli Nonium sedentem, strumam appellat. Vides ne quantum dedecus malis adjiciant dignitates? Atqui minus eorum patebit indignitas si nullis honoribus inclarescant. Tu quoque num tandem tot periculis adduci potuisti ut cum Decorato gerere magistratum putares, cum in eo mentem nequissimi scurræ, delatorisque respiceres? Non enim possumus ob honores reverentia dignos judicare quos ipsis honoribus judicamus indignos. At si quem sapientia præditum videres, num posses eum vel reverentia, vel ea qua præditus est, sapientia, non dignum putare? Minime. Inest enim dignitas propria virtuti, quam protinus in eos quibus fuerit adjuncta, transfundit. Quod quia populares nequeunt facere honores, liquet, eos propriam dignitatis pulchritudinem non habere. In quo illud est animadvertendum magis: nam si eo abjectior est, quo magis a pluribus quisque contemnitur, cum

reve-

reverendos facere nequeant, quos pluribus ostentat despectiores, potius dignitas improbos facit. Verum non impune: reddunt namque improbi parem dignitatibus vicem, quas sua contagione commaculant. Atque ut agnoscas veram illam reverentiam per has umbratiles dignitates non posse contingere, sic collige. Siquis multiplici consulatu functus in Barbaras nationes forte devenerit, venerandum ne Barbaris honor faciet? Atqui si hoc naturale munus dignitatibus foret, ab officio suo quoquo gentium nullo modo cessarent, sicut ignis ubique terrarum, numquam tamen calere desistit. Sed quoniam id eis non propria vis, sed hominum fallax annectit opinio, vane scunt illico cum ad eos venerint qui dignitates eas esse non æstimant. Sed hoc apud exteras nationes. Inter eos vero apud quos ortæ sunt, num perpetuo perdurant? Atqui præfectura magna olim potestas, nunc inane nomen est, & senatorii census gravis sarcina. Si quis quondam populi curasset annonam, magnus habebatur. Nunc ea præfectura quid abjectius? Ut enim paullo ante diximus, quod nihil habet proprii decoris, opinione utentium nunc splendorem accipit, nunc amittit. Si igitur reverendos facere nequeunt dignitates, si ultro improborum contagione sordescunt, si mutatione temporum splendore desinunt, si gentium æstimatione vilescunt, quid est quod in se expetendæ pulchritudinis habeant, ne dum aliis præstent?

M E T R U M I V.

QUAMVIS se Tyrus superbus ostro
Cometet, & niveis lapillis,
Invisus tamen omnibus vigebat
Luxurie Nero sævientis.

5 Sed quondam dabat improbus verendis
Patribus indecores curules.

D 2

Quis

*Quis illos igitur putet beatos
Quos miseri tribuunt honores?*

P R O S A V.

AN vero regna, regumque familiaritas efficere potentem valent? Quid ni, quando eorum felicitas perpetuo perdurat? Atqui plena est exemplorum vetustas, plena etiam præsens ætas, qui reges felicitatem calamitate mutaverint. O præclara potentia, quæ nec ad conservationem quidem sui satis efficax invenitur! Quod si hæc regnorum potestas beatitudinis auctor est, nonne si qua parte defuerit, felicitatem minuat, miseriam importet? Sed quamvis late humana tendantur imperia, plures necesse est gentes relinqui quibus regum quisque non impetret. Qua vero parte beatos faciens desinit potestas, hac impotentia subintrat, quæ miseros facit: hoc igitur modo majorem regibus inesse necesse est miseriarum portionem. Expertus sortis suæ periculorum tyrannus, regni metus pendentis supra verticem gladii terrore simulavit. Quæ est igitur hæc potestas quæ solitudinum morsus expellere, quæ formidinum aculeos vitare nequit? Atqui vellent ipsi vixisse securi, sed nequeunt: dehinc de potestate gloriantur. An tu potentem censes quem videas velle quod non possit efficere? Potentem censes qui satellite latus ambit: qui quos terret ipse plus metuit: qui ut potens esse videatur, in servientium manu situm est? Nam quid ego de regum familiaribus differam, cum regna ipsa tantæ imbecillitatis plena demonstrarem, quos quidem regia potestas sæpe incolumis, sæpe autem lapsa prosternit? Nero Senecam familiarem, præceptoremque suum ad eligendæ mortis coëgit arbitrium. Papinianum diu inter aulicos potentem, militum gladiis Antoninus objecit. Atqui uterque poten-

potentiæ suæ renuntiare voluerunt: quorum Seneca opes etiam suas tradere Neroni, seque in otium conferre conatus est. Sed dum ruituros moles ipsa trahit, neuter quod voluit, effecit. Quæ est igitur ista potentia, quam pertimescunt habentes: quam nec cum habere velis, tutus sis, & cum deponere cupias, vitare non possis? An præsidio sunt amici, quos non virtus, sed fortuna conciliat? Sed quem felicitas amicum fecit, infortunium faciet inimicum. Quæ vero pestis efficacior ad nocendum, quam familiaris inimicus?

M E T R U M V.

QUI se volet esse potentem,
Animos domet ille feroces,
Nec victa libidine colla
Fœdis summittat habenis.
 5 *Etenim licet Indica longe*
Tellus tua jura tremiscat,
Et serviât ultima Thule;
Tamen atras pellere curas,
Miserasque fugare querelas
 10 *Non posse, potentia non est.*

P R O S A V I.

GLORIA vero quam fallax sæpe, quam turpis est! Unde non injuria Tragicus exclamat: ὦ δόξα, δόξα, μυρίασι δὴ βροτῶν, Οὐδὲν γεγάσι βίον ὠγκώσας μέγαν. Plures enim magnum sæpe nomen falsis vulgi opinionibus abstulerunt. quo quid turpius excogitari potest? Nam qui falso prædicantur, suis ipsi necesse est laudibus erubescant. Quæ si etiam meritis conquistæ sint, quid tamen sapientis adjecerint conscientia, qui bonum suum non populari ru-
 D 3 more,

more, sed conscientia veritate metitur? Quod si hoc ipsum propagasse nomen, pulchrum videtur; consequens est ut fœdum non extendisse iudicetur. Sed cum, uti paullo ante disserui, plures gentes esse necesse sit ad quas unius fama hominis nequeat pervenire, fit ut quem tu æstimas gloriosum, proxima parte terrarum videatur inglorius. Inter hæc vero popularem gratiam ne commemoratione quidem dignam puto, quæ nec iudicio provenit, nec umquam firma perdurat. Jam vero quam sit inane, quam futile nobilitatis nomen, quis non videat? quæ si ad claritudinem refertur, aliena est. Videtur namque esse nobilitas, quædam de meritis veniens laus parentum. Quod si claritudinem prædicatio facit, illi sint clari necesse est qui prædicantur. Quare splendidum te, si tuam non habes, aliena claritudo non efficit. Quod si quid est in nobilitate bonum, id esse arbitror solum, ut imposita nobilibus necessitudo videatur ne a majorum virtute degenerent.

M E T R U M V I.

O MNE *hominum genus in terris*
Simili surgit ab ortu:
Unus enim rerum pater est,
Unus cuncta ministrat.
 5 *Ille dedit Phæbo radios,*
Dedit & cornua Lunæ.
Ille homines etiam terris
Dedit, & sidera cælo.
Hic clausit membris animos
 10 *Celsa sede petitos.*
Mortales igitur cunctos
Edit nabile germen.

Quid

*Quid genus, & proavos strepitis?
 Si primordia vestra,
 Auctoremque Deum spectes,
 15 Nullus degener exstat,
 Ni vitii pejora fovens
 Proprium deserat ortum.*

P R O S A V I I.

QUID autem de corporis voluptatibus loquar? quarum appetentia quidem plena est anxietatis, litietas vero pœnitentiæ. Quantos illæ morbos, quam intolerabiles dolores, quasi quemdam fructum nequitiae, fruendum solent referre corporibus! quarum motus quid habeat jucunditatis, ignoro. Tristes vero esse voluptatum exitus, quisquis reminisci libidinum suarum volet, intelliget. Quæ si beatos explicare possunt, nihil causæ est quin pecudes quoque beatæ esse dicantur; quarum omnis ad explendam corporalem lacunam festinat intentio. Honestissima quidem conjugis foret liberorumque jucunditas; sed nimis e natura dictum est, nescio quem filios invenisse tortores: quorum quam sit mordax quæcumque conditio, neque alias expertum te, neque nunc anxium necesse est admonere. In quo Euripidis mei sententiam probo, qui carentem liberis infortunio dixit esse felicem.

M E T R U M V I I.

HABET omnis hoc voluptas,
 Stimulis agit fruentes;
 Apiumque par volantum,
 Ubi grata mella fudit,
 Fugit, & nimis tenaci
 Ferit icta corda morsu.

P R O S A V I I I .

NIHI L igitur dubium est, quin hæc ad beatitudinem viæ devia quædam sint, nec perducere eorum quemquam valeant ad quod se perducturas esse premittunt. Quantis vero implicitæ malis sint, brevissime monstrabo. Quid enim? pecuniam ne congregare conaberis? sed eripies habenti. Dignitatibus fulgere velis? danti supplicabis: & qui præire ceteros honore cupis, poscendi humilitate vilesces. Potentiam ne desideras? subjectorum insidiis obnoxius, periculis subjacebis. Gloriam petis? sed per apera quæque distractus, securus esse desistis. Voluptatiam vitam degas. sed quis non spernat, atque abjiciat vilissimæ fragilissimæque rei corporis servitium? Jam vero qui bona præ se corporis ferunt, quam exigua, quam fragili possessione nituntur! Num enim dephantes mole, tauros robore superare poteritis? num tigres velocitate præibitis? Respicite cæli spatium, firmitudinem, celeritatem, & aliquando desinite vilia mirari. Quod quidem cælum non his potius est, quam sua, qua regitur, ratione mirandum. Formæ vero nitor ut rapidus est, ut velox, & vernalium florum mutabilitate fugacior! Quod si, ut Aristoteles ait, lynceis oculis homines uterentur, ut eorum visus obstantia penetraret, nonne introspecti visceribus, illud Alcibiadis superficie pulcherrimum corpus, turpissimum videretur? Igitur te pulchrum videri, non tua natura, sed oculorum spectantium reddit infirmitas. Sed æstimate, quam vultis nimio corporis bona; dum sciatis hoc quicumque miramini, triduanæ febris igniculo posse dissolvi. Ex quibus omnibus illud in summum redigere licet: quod hæc quæ nec præstare se pollicentur bona, possunt, nec omnium bonorum

congregatione perfecta sunt, ea nec ad beatitudinem, quasi quidam calles, ferunt, nec beatos ipsa perficiunt.

M E T R U M V I I I.

EHEU, quam miseros tramite devio
Abducit ignorantia!
Non aurum in viridi queritis arbore,
Nec vite gemmas carpitis;
 5 *Non altis laqueos montibus abditis,*
Ut pisce ditetis dapes.
Nec, vobis capreas si libeat sequi,
Tyrrhena captatis vada.
Ipsos quin etiam fluctibus abditos
 10 *Norunt recessus æquoris,*
Quæ gemmis niveis unda feracior,
Vel quæ rubentis purpuræ:
Nec non quæ tenero pisce, vel asperis
Præstent echinis litora.
 15 *Sed quonam lateat, quod cupiunt bonum,*
Nescire cæci sustinent:
Et quod stelliferum trans abiit polum,
Tellure demersi petunt.
Quid dignum stolidis mentibus imprecer?
 20 *Opes, honores ambient,*
Et cum falsa gravi mole paraverint,
Tum vera cognoscant bona.

P R O S A I X.

HACTENUS mendacis formam felicitatis ostendisse suffecerit; quam si perspicaciter intuearis, ordo est deinceps, quæ sit vera monstrare. Atqui video, inquam, nec opibus sufficientiam, nec regnis potentiam, nec reverentiam dignitatibus, nec celebra-

britatem gloria, nec lætitiã voluptatibus posse contingere. An etiã causas cur id ita sit, deprehendisti? Tenui quidem veluti rimula mihi videor intueri: sed ex te cognoscere apertius malim. Atqui promptissima ratio est. Quod enim simplex est, indivisumque natura, id error humanus separat, & a vero, atque perfecto ad falsum, imperfectumque traducit. An tu arbitraris, quod nihilo indigeat, egere potentia? Minime, inquam. Recte tu quidem: nam si quid est quod in ulla re imbecillioris valentiæ sit, in hac præsidio necesse est egeat alieno. Ita est, inquam. Igitur sufficientiæ, potentiæque una est, eademque natura. Sic videtur. Quod vero hujusmodi sit, spernendum ne esse censes, an contra rerum omnium veneratione dignissimum? At hoc, inquam, ne dubitari quidem potest. Addamus igitur sufficientiæ, potentiæque reverentiam, ut hæc tria unum esse judicemus. Addamus, siquidem vera volumus confiteri. Quid vero, inquit, obscurum ne hoc, atque ignobile censes esse, an omni celebritate clarissimum? Considera vero, ne quod nihilo indigere, quod potentissimum, quod honore dignissimum esse concessum est, egere claritudine, quam sibi præstare non possit, atque ob id aliqua ex parte videatur abjectius. Non possum, inquam, quin hoc uti est, ita etiã celeberrimum esse confitear. Consequens igitur est ut claritudinem superioribus tribus nihil differre fateamur. Consequitur, inquam. Quod igitur nullius egeat alieni, quod suis cuncta viribus possit, quod sit clarum, atque reverendum, nonne hoc etiã constat esse lætissimum? Sed unde huic, inquam, tali mœror ullus obrepat, ne cogitare quidem possum. quare plenum esse lætitiæ, siquidem superiora manebunt, necesse est confiteri. Atqui illud quoque per eadem necessarium est, sufficientiæ, potentiæ, claritudinis, reverentiæ, jucunditatis, nomina

mina quidem esse diversa, nullo vero modo discrepare substantiam. Necesse est, inquam. Hoc igitur quod est unum, simplexque natura, pravitas humana dispertit, & dum rei quæ partibus caret, partem conatur adipisci, nec portionem, quæ nulla est, nec ipsam, quam minime affectat, assequitur. Quonam, inquam, modo? Qui divitias, inquit, petit pænuriæ fuga, de potentia nihil laborat: vilis, obscurusque esse mavult, multas etiam sibi naturales quoque subtrahit voluptates, ne pecuniam quam paravit, amittat. Sed hoc modo ne sufficientia quidem contigit ei, quem valentia deserit, quem molestia pungit, quem vilitas abjicit, quem recondit obscuritas. Qui vero solum posse desiderat: profligat opes, despicit voluptates, honoremque potentia carentem, gloriam quoque nihili pendit. Sed huic quoque quam multa deficiant, vides. Fit enim ut aliquando necessariis egeat, ut anxietatibus mordeatur; cumque hæc depellere nequeat, etiam id quod maxime petebat, potens esse desistit. Similiter ratiocinari de honoribus, gloria, voluptatibus licet. Nam cum unumquodque horum idem quod cetera, sit, quisquis horum aliquid sine ceteris petit, ne illud quidem quod desiderat, apprehendit. Quid igitur? inquam. Si quis cuncta simul cupiat adipisci, summam quidem ille beatitudinis velit: sed num in his eam reperiet quæ demonstravimus, id quod pollicentur, non posse conferre? Minime, inquam. In his igitur quæ singula quæque expetendorum præstare creduntur, beatitudo nullo modo investiganda est. Fateor, inquam, & hoc nihil dici verius potest. Habes igitur, inquit, & formam falsæ felicitatis, & causas: deflecte nunc in adversum mentis intuitum; ibi enim veram, quam promisimus, statim videbis. Atqui hæc, inquam, vel cæco perspicua est, eamque tu paullo ante monstrasti, dum falsæ beatitudinis

nis causas aperire conabar. Nam, ni fallor, ea vera est, & perfecta felicitas, quæ sufficientem, potentem, reverendum, celebrem, lætumque perficiat. Atque ut me interius animadvertisse cognoscas, quæ unum horum, quoniam idem cuncta sunt, veraciter præstare potest, hanc esse plenam beatitudinem sine ambiguitate cognosco. O te, alumne, hac opinione felicem sentio, siquidem hoc, inquit, adjeceris. Quidnam? inquam. Esse ne aliquid in his mortalibus caducisque rebus putas quod hujusmodi statum possit afferre? Minime, inquam, puto; idque a te, nihil ut amplius desideretur, ostensum est. Hæc igitur vel imagines veri boni, vel imperfecta quædam dare bona mortalibus videntur: verum autem, atque perfectum bonum conferre non possunt. Assentior, inquam. Quoniam igitur agnovisti, quæ vera illa sit, quæ autem beatitudinem mentiantur, nunc superest ut unde veram hanc petere possis, agnoscas. Id quidem, inquam, jam dudum vehementer expecto. Sed cum, uti in Timæo Platoni, inquit, nostro placet, in minimis quoque rebus divinum præsidium debeat implorari; quid nunc faciendum censes ut illius summi boni sedem reperire mereamur? Invocandum, inquam, rerum omnium patrem, quo prætermisso, nullum rite fundatur exordium. Recte, inquit; ac simul ita modulata est.

M E T R U M IX.

O QUI perpetua mundum ratione gubernas,
 Terrarum cælique sator, qui tempus ab ævo
 Ire jubes, stabilisque manens das cuncta moveri;
 Quem non externæ pepulerunt fingere causæ
 5 Materie fluitantis opus, verum insita summi
 Forma boni, livore carens: tu cuncta superno
 Ducis ab exemplo: pulchrum pulcherrimus ipse
 Mun-

- Mundum mente gerens, similique in imagine formans,
 Perfectasque jubens perfectum absolvere partes.*
- 10 *Tu numeris elementa ligas, ut frigora flammis,
 Arida conveniant liquidis: ne purior ignis
 Evolet, aut mersas deducant pondera terras.
 Tu triplicis mediam naturæ cuncta moventem
 Connectens animam per consona membra resolvit.*
- 15 *Quæ cum secta duos motum glomeravit in orbes,
 In semet reditura meat, mentemque profundam
 Circuit, & simili convertit imagine cælum.
 Tu caussis animas paribus, vitasque minores
 Provehis, & levibus sublimes curribus aptans*
- 20 *In cælum, terramque seris: quas lege benigna
 Ad te conversas reduci facis igne reverti.
 Da, pater, augustam menti conscendere sedem,
 Da fontem lustrare boni, da luce reperta
 In te conspicuos animi defigere visus.*
- 25 *Disjice terrenæ nebulas & pondera molis,
 Atque tuo splendore mica. tu namque serenum,
 Tu requies tranquilla piis: te cernere, finis.
 Principium, vector, dux, semita, terminus idem.*

P R O S A X.

QUONIAM igitur quæ sit imperfecti, quæ etiam perfecti boni forma, vidisti: nunc demonstrandum reor, quonam hæc felicitatis perfectio constituta sit. In quo illud primum arbitror inquirendum, an aliquid hujusmodi bonum quale paullo ante definisti, in rerum natura possit existere, ne nos præter rei subjectæ veritatem cassa cogitationis imago decipiat. Sed quin existat, sitque hoc veluti quidam omnium fons bonorum, negari nequit. Omne enim quod imperfectum esse dicitur, id deminutione perfecti imperfectum esse perhibetur. Quo fit ut si in quolibet genere imperfectum quid esse videatur, in

eo perfectum quoque aliquod esse necesse sit. Etenim perfectione sublata, unde illud quod imperfectum perhibetur, extiterit, ne fingi quidem potest. Neque enim a deminutis, inconsummatisque natura rerum cepit exordium, sed ab integris, absolutisque procedens, in hæc extrema atque effecta dilabitur. Quod si, uti paullo ante monstravimus, est quædam boni fragilis imperfecta felicitas: esse aliquam solidam, perfectamque, non potest dubitari. Firmissime, inquam, verissimeque conclusum est. Quo vero, inquit, habitet, ita considera. Deum rerum omnium principem, bonum esse, communis humanorum conceptio probat animorum. Nam cum nihil Deo melius excogitari queat, id quo melius nihil est, bonum esse quis dubitet? ita vero bonum esse Deum ratio demonstrat, ut perfectum quoque bonum in eo esse convincat. Nam ni tale sit, rerum omnium princeps esse non poterit. erit enim eo præstantius aliquid, perfectum possidens bonum, quod hoc prius atque antiquius esse videatur: omnia namque perfecta minus integris priora esse claruerunt. quare ne in infinitum ratio prodeat, confitendum est, summum Deum, summi, perfectique boni esse plenissimum. Sed perfectum bonum veram esse beatitudinem constituimus. veram igitur beatitudinem in summo Deo sitam esse, necesse est. Accipio, inquam, nec est quod contradicere ullo modo queat. Sed quæso, inquit, te, vide quam id sancte atque inviolabiliter probes, quod boni summi summum Deum diximus esse plenissimum. Quoniam, inquam, modo? Ne hunc rerum omnium patrem illud summum bonum quo plenus esse perhibetur, vel extrinsecus accepisse, vel ita naturaliter habere præsumas, quasi, habentis Dei, habitæque beatitudinis diversam cogites esse substantiam. Nam si extrinsecus acceptum putes, præstantius id quod dederit eo quod acceperit, existimare possis. Sed hunc esse

esse rerum omnium præcellentissimum, dignissime confitemur. Quod si natura quidem inest, sed ratione diversum, cum de rerum principe loquamur Deo, fingat qui potest, quis hæc diversa conjunxerit. Postremo quod a qualibet re diversum est, id non est illud a quo intelligitur esse diversum. Quare quod a summo bono diversum est sui natura, id summum bonum non est: quod nefas est de Deo cogitare, quo nihil constat esse præstantius. Omnino enim nullius rei natura suo principio melior poterit existere. quare quod omnium principium sit, id etiam sui substantia summum esse bonum verissima ratione concluderim. Rectissime, inquam. Sed summum bonum beatitudinem esse concessum est. Ita est, inquam. Igitur, inquit, Deum esse ipsam beatitudinem, necesse est confiteri. Nec propositis, inquam, prioribus refragari queo, & ab illis hoc illatum consequens esse perspicio. Respice, inquit, an hinc quoque idem firmitus approbetur, quod duo summa bona, quæ a se diversa sunt, esse non possunt. Etenim quæ discrepant bona, non esse alterum quod sit alterum, liquet: quare neutrum poterit esse perfectum, cum alterutri alterum deest. Sed quod perfectum non sit, id summum non esse manifestum est: nullo modo igitur quæ summa sunt bona, ea possunt esse diversa. Atqui & beatitudinem, & Deum, summum bonum esse collegimus: quare ipsam necesse est summam esse beatitudinem quæ sit summa divinitas. Nihil, inquam, nec re ipsa verius, nec ratiocinatione firmitus, nec Deo dignius concludi potest. Super hæc, inquit, igitur, veluti geometræ solent, demonstratis propositis, aliquid inferre, quæ *πορίσματα* ipsi vocant, ita ego quoque tibi veluti corollarium dabo. Nam quoniam beatitudinis adeptione fiunt homines beati, beatitudo vero est ipsa divinitas, divinitatis adeptione fieri beatos, manifestum est. Sed
uti

uti justitiæ adeptione justî, sapientiæ sapientes fiunt, ita divinitatem adeptos, deos fieri simili ratione necesse est. Omnis igitur beatus, deus; sed natura quidem unus, participatione vero nihil prohibet esse quam plurimos. Et pulchrum, inquam, hoc, atque pretiosum, sive *πρόρισμα*, sive corollarium vocari mavis. Atqui hoc quoque pulchrius nihil est quod his annectendum esse ratio persuadet. Quid? inquam. Cum multa, inquit, beatitudo continere videatur, utrum ne hæc omnia in unum veluti corpus beatitudinis quadam partium varietate jungant, an sit eorum aliquid quod beatitudinis substantiam compleat, ad hoc vero cetera referantur? Vellem, inquam, id ipsarum rerum commemoratione patefaceres. Nonne, inquit, beatitudinem bonum esse censemus? Ac summum quidem, inquam. Addas, inquit, hoc omnibus licet. Nam eadem sufficientia summa est, eadem summa potentia, reverentia quoque, claritas, & voluptas beatitudo esse judicatur. Quid igitur? Hæcine omnia bona, sufficientia, potentia, ceteraque veluti quædam beatitudinis membra sunt, an ad bonum, veluti ad verticem, cuncta referuntur? Intellego, inquam, quid investigandum proponas: sed quid constituas, audire desidero. Hujus rei discretionem sic accipe. Si hæc omnia beatitudinis membra forent, a se quoque invicem discreparent. Hæc est enim partium natura, ut unum corpus diversa componant. Atqui hæc omnia idem esse monstrata sunt. Minime igitur membra sunt: alioquin ex uno membro beatitudo videbitur esse conjuncta, quod fieri nequit. Id quidem, inquam, dubium non est: sed id quod restat, exspecto. Ad bonum vero cetera referri palam est. Iccirco enim sufficientia petitur, quoniam bonum esse judicatur; iccirco potentia, quoniam id quoque esse creditur bonum. Idem de reverentia,

tia, claritudine, jucunditate, conjectare licet. Omnium igitur expetendorum summa, atque causa bonum est. Quod enim neque re, neque similitudine ullum in se retinet bonum, id expeti nullo modo potest. Contraque etiam quæ natura bona non sunt, tamen si esse videantur, quasi vera bona sint, appetuntur. Quo fit uti summa, cardo, atque causa expetendorum omnium, bonitas esse jure credatur. Cujus vero causa quid expetitur, id maxime videtur optari. Veluti si salutis causa quispiam velit equitare, non tam equitandi motum desiderat, quam salutis effectum. Cum igitur omnia boni gratia petantur, non illa potius, quam bonum ipsum desideratur ab omnibus. Sed propter quod cetera optantur, beatitudinem esse concessimus: quare sic quoque sola quaeritur beatitudo. Ex quo liquido apparet, ipsius boni, & beatitudinis unam atque eandem esse substantiam. Nihil video, cur dissentire quispiam possit. Sed Deum veramque beatitudinem unum atque idem esse monstravimus. Ita, inquam. Secure igitur concludere licet, Dei quoque in ipso bono, nec usquam alio, sitam esse substantiam.

M E T R U M X.

HUc omnes pariter venite capti,
 Quos fallax ligat improbis catenis
 Terrenas hebetans libido mentes.
 Hic erit vobis requies laborum,
 5 Hic portus placida manens quiete,
 Hoc patens unum miseris asyllum.
 Non quidquid Tagus aureis arenis
 Donat, aut Hermus rutilante ripa,
 Aut Indus calido propinquus orbi,
 10 Candidis miscens virides lapillos,
 Illustrant aciem, magisque cecos

E

In

In suas condunt animos tenebras.

*Hoc quidquid placet, excitatque mentes,
Infirmis tellus aluit cavernis.*

15 *Splendor quo regitur, vigetque celum,
Vitat obscuras animæ ruinas.*

*Hanc quisquis poterit notare lucem,
Candidos Phœbi radios negabit.*

P R O S A X I.

ASSENTIOR, inquam. Cuncta enim firmissimis nexa rationibus constant. Tum illa, Quanti, inquit, æstimabis, si bonum ipsum quid sit, agnoveris? Infiniti, inquam: siquidem mihi pariter Deum quoque, qui bonum est, contingeret agnoscere. Atqui hoc verissima, inquit, ratione patefaciam, maneat modo quæ paullo ante conclusa sunt. Manebunt, inquam. Nonne, inquit, monstravimus, ea quæ appetuntur a pluribus, iccirco vera perfecta que bona non esse, quoniam a se invicem discrepant, cumque alteri abesset alterum, plenum, absolutumque bonum afferre non posse? Tum autem verum bonum fieri, cum in unam veluti formam, atque efficientiam colliguntur, ut quæ sufficientia est, eadem sit potentia, reverentia, claritas, atque jucunditas. Nisi vero unum atque idem omnia sint, nihil habere quo inter expetenda numerentur. Demonstratum est, inquam, nec dubitari ullo modo potest. Quæ igitur cum discrepant, minime bona sunt; cum vero unum esse cœperint, bona fiunt: nonne hæc ut bona sint, unitatis fieri adeptione contingit? Ita, inquam, videtur. Sed omne quod bonum est, boni participatione bonum esse concedis, an minime? Ita est. Oportet igitur idem esse unum, atque bonum simili ratione concedas. Eadem namque substantia est eorum quorum naturaliter non est diver-

diversus effectus. Negare, inquam, nequeo. Nosti ne igitur, inquit, omne quod est, tamdiu manere atque subsistere, quamdiu sit unum; sed interire atque dissolvi pariter atque unum esse destiterit? Quonam modo? Ut in animalibus, inquit, cum in unum coeunt, ac permanent anima corpusque, id animal vocatur. Cum vero hæc unitas utriusque separatione dissolvitur, interire, nec jam esse animal, liquet. Ipsum quoque corpus cum in una forma, membrorum conjunctione, permanet, humana visitur species. At si distributæ, segregatæque partes corporis distraxerint unitatem, desinit esse quod fuerat. Eoque modo percurrenti cetera procul dubio patebit subsistere unumquodque, dum unum est: cum vero unum esse desinit, interire. Consideranti, inquam, mihi plura, minime aliud videtur. Est ne igitur, inquit, quod in quantum naturaliter agat, relicta sustinendi appetentia, venire ad interitum, corruptionemque desideret? Si animalia, inquam, considerem, quæ habent aliquam volendi nolendique naturam, nihil invenio quod, nullis extra cogentibus, abjiciant manendi intentionem, & ad interitum sponte festinent. Omne namque animal tueri salutem laborat: mortem vero, perniciemque devitat. Sed quid de herbis, arboribusque, quid de inanimatis omnino consentiam rebus, prorsus dubito. Atqui non est quod de hoc possis ambigere, cum herbas, atque arbores intuearis, primum sibi convenientibus innascentibus locis, ubi quantum earum natura queat, cito exarescere, atque interire non possunt. Nam aliæ quidem campis, aliæ montibus oriuntur, alias ferunt paludes, aliæ saxi hærent, aliarum foecundæ sunt steriles arenæ, quas si in alia quispiam loca transferre conetur, arescant. Sed dat cuique natura quod convenit, & ne, dum manere possunt, intereant, elaborat. Quid dicam, quod omnes, velut in terras ore

demerso, trahunt alimenta radicibus, ac per medullas robur, corticemque diffundunt? Quid, quod molliissimum quodque, sicuti medulla est, interiore semper sede reconditur, extra vero quadam ligni firmitate tegitur; ultimus autem cortex adversum cæli intemperiem, quasi mali patiens defensor, opponitur? Jam vero quanta est naturæ diligentia, ut cuncta semine multiplicato propagentur! quæ omnia non modo ad tempus manendi, verum generatim quoque, quasi in perpetuum permanendi, veluti quasdam machinas esse quis nesciat? Ea etiam quæ inanimata esse creduntur, nonne quod suum est quæque simili ratione desiderant? Cur enim flammæ quidem sursum levitas vehit, terras vero deorsum pondus deprimit, nisi quod hæc singulis loca, motionesque conveniunt? Porro autem quod cuique consentaneum est, id unumquodque conservat: sicuti ea quæ sunt inimica, corrumpunt. Jam vero quæ dura sunt, ut lapides, adhærent tenacissime partibus suis, & ne facile dissolvantur, resistunt. Quæ vero liquentia, ut aër, atque aqua, facile quidem dividendis cedunt, sed cito in ea rursus a quibus sunt abscissa, relabuntur. Ignis vero omnem refugit sectionem. Neque nunc nos de voluntariis animæ cognoscentis motibus, sed de naturali intentione tractamus. Sicuti est, quod acceptas escas sine cogitatione transigimus, quod in somno spiritum ducimus nescientes. Nam ne in animalibus quidem manendi amor ex animæ voluntatibus, verum ex naturæ principiis venit. Nam sæpe mortem cogentibus causis, quam natura reformidat, voluntas amplectitur: contraque illud quo solo mortalium rerum durat diuturnitas, gignendi opus, quod natura semper appetit, interdum coercet voluntas. Adeo hæc sui caritas non ex animali motione, sed ex naturali intentione procedit. Dedit enim providentia creatis a se rebus hanc vel maximam manen-

manendi causam, ut, quoad possunt, naturaliter manere desiderant: quare nihil est quod ullo modo queas dubitare, cuncta quæ sunt, appetere naturaliter constantiam permanendi, devitare perniciem. Confiteor, inquam, nunc me indubitato cernere quæ dudum incerta videbantur. Quod autem, inquit, subsistere ac permanere appetit, id unum esse desiderat. hoc enim sublato, ne esse quidem cuiquam permanebit. Verum est, inquam. Omnia igitur, inquit, unum desiderant. Consensi. Sed unum idipsum monstravimus esse quod bonum est. Ita quidem. Cuncta igitur bonum petunt: quod quidem ita describas licet, ipsum bonum esse quod desideretur ab omnibus. Nihil, inquam, verius excogitari potest. Nam vel ad nihilum cuncta referuntur, & uno veluti vertice destituta, sine rectore, fluitabunt; aut si quid est ad quod universa festinent, id erit omnium summum bonorum. Et illa, Nimium, inquit, o alumne, lætor: ipsam enim mediæ veritatis notam mente fixisti: sed in hoc patuit tibi quod ignorare te paullo ante dicebas. Quid? inquam. Quis esset, inquit, rerum omnium finis. Id est enim profecto quod desideratur ab omnibus: quod quia bonum esse collegimus, oportet, rerum omnium finem, bonum esse fateamur.

M E T R U M X I.

QUISQUIS profunda mente vestigat verum,
 Cupitque nullis ille devius falli,
 In se revolvat intimi lucem visus,
 Longosque in orbem cogat inflectens motus,
 5 Animumque doceat quidquid extra molitur,
 Suis retrusum possidere thesauris.
 Dudum quod atra textit erroris nubes,
 Lucebit ipso perspicacius Phæbo.
 Non omne namque mente depulit lumen,

- 10 *Obliviosam corpus invehens molem.
 Heret profecto semen introrsum veri,
 Quod excitatur ventilante doctrina.
 Nam cur rogati sponte recta censetis,
 Ni mersus alto viveret fomes corde?*
- 15 *Quod si Platonis Musa personat verum,
 Quod quisque discit, immemor recordatur.*

P R O S A X I I.

TUM ego, Platoni, inquam, vehementer assentior: nam me horum jam secundo commemoras. Primum, quod memoriam corporea contagione, dehinc cum mœroris mole pressus, amisi. Tum illa, Si superiora, inquit, concessa respicias, ne illud quidem longius aberit, quin recorderis, quod te dudum nescire confessus es. Quid? inquam. Quibus, ait illa, gubernaculis mundus regatur. Memini, inquam, me inscitiam meam fuisse confessum: sed quid afferas, licet jam prospiciam, planius tamen ex te audire desidero. Mundum hunc, inquit, a Deo regi paullo ante minime dubitandum putabas. Ne nunc quidem arbitror, inquam; nec umquam dubitandum putabo, quibusque in hoc rationibus accedam, breviter exponam. Mundus hic ex tam diversis contrariisque partibus in unam formam minime convenisset, nisi unus esset qui tam diversa conjungeret; conjuncta vero naturarum ipsa diversitas, invicem discordans, dissociaret, atque divelleret; nisi unus esset qui quod nexuit, contineret. Non tam vero certus naturæ ordo procederet, nec tam dispositos motus, locis, temporibus, efficientia, spatiis, qualitatibus explicaret, nisi unus esset qui has mutationum varietates manens ipse disponeret. Hoc quidquid est, quo condita manent, atque agitantur, usitato cunctis vocabulo Deum nomino. Tum illa, Cum hæc, inquit, ita sentias, parvam mihi restare operam puto,

puto, ut felicitatis compos, patriam sospes revisas: sed quæ proposuimus, intueamur. Nonne in beatitudine sufficientiam numeravimus, Deumque beatitudinem ipsam esse consensimus? Ita quidem. Et ad mundum igitur, inquit, regendum nullis extrinsecus adminiculis indigebit: alioquin si quo egeat, plenam sufficientiam non habebit. Id, inquam, ita est necessarium. Per se igitur solum cuncta disponit. Negari, inquam, nequit. Atqui Deus ipsum bonum esse monstratus est. Memini, inquam. Per bonum igitur cuncta disponit: siquidem per se regit omnia, quem bonum esse concessimus; & hic est veluti quidam clavus atque gubernaculum, quo mundana machina stabilis atque incorrupta servatur. Vehementer assentior, inquam, & id te paullo ante dicturam, tenui licet suspicione, prospexi. Credo, inquit: jam enim, ut arbitror, vigilantius ad cernenda vera oculos deducis: sed quod dicam non minus ad contuendum patet. Quid? inquam. Cum Deus, inquit, omnia bonitatis clavo gubernare jure credatur, eademque omnia, sicuti docui, ad bonum naturali intentione festinent, num dubitari potest, quin voluntarie regantur, seque ad disponentis nutum, veluti convenientia, temperataque rectori, sponte convertant? Ita, inquam, necesse est: nec beatum regimen esse videretur, si quidem detrectantium jugum foret, non obtemperantium salus. Nihil est igitur quod naturam servans, Deo contraire conetur. Nihil, inquam. Quid si conetur, ait, num tandem proficiet quidquam adversus eum quem jure potentissimum beatitudinis esse concessimus? Prorsus, inquam, nihil valeret. Non est igitur aliquid quod summo huic bono vel velit, vel possit obistere. Non, inquam, arbitror. Est igitur, inquit, summum bonum quod regit cuncta fortiter, suaviterque disponit. Tum ego, Quam, inquam, me non

modo ea quæ conclusa est, summa rationum, verum multo magis hæc ipsa verba quibus uteris, delectant, ut tandem aliquando stultitiam magna lattrantem sui pudeat. Accepisti, inquit, in fabulis laceffentes cælum Gigantes: sed illos quoque, uti condignum fuit, benigna fortitudo deposuit. Sed vis ne rationes ipsas invicem collidamus? forsitan ex hujusmodi conflictatione pulchra quædam veritatis scintilla diffiliet. Tuo, inquam, arbitrato. Deum, inquit, esse omnium potentem nemo dubitaverit. Qui quidem, inquam, mente consistat, nullus prorsus ambigat. Qui vero est, inquit, omnium potens, nihil est quod ille non possit. Nihil, inquam. Num igitur Deus facere malum potest? Minime, inquam. Malum igitur, inquit, nihil est, cum id facere ille non possit qui nihil non potest. Ludis ne, inquam, me, inextricabilem mihi labyrinthum rationibus texens? quo nunc quidem qua egrediaris, introëas; nunc vero qua introieris, egrediare: an mirabilem quemdam divinæ simplicitatis orbem complicas? Et enim paullo ante a beatitudine incipiens, eam summum bonum esse dicebas, quam in summo Deo sitam loquebare: ipsum quoque Deum summum esse bonum, plenamque beatitudinem differebas, ex quo neminem beatum fore, nisi qui pariter Deus esset, quasi munusculum dabas. Rursus ipsam boni formam, Dei, ac beatitudinis loquebaris esse substantiam: ipsumque unum id ipsum esse bonum dicebas, quod ab omni rerum natura peteretur: Deum quoque bonitatis gubernaculis universitatem regere disputabas, volentiaque cuncta parere, nec ullam mali esse naturam, atque hæc nullis extrinsecus sumtis, sed altero ex altero fidem trahente, insitis, domesticisque probationibus explicabas. Tum illa, Minime, inquit, ludimus; remque omnium maximam Dei munere, quem dudum deprecabamur, exegimus. Ea est

est enim divinæ forma substantiæ, ut neque in externa dilabatur, nec in se externum aliquod ipsa suscipiat : sed sicut de ea Parmenides ait : Πάντοθεν ἐν κύκλοισι φέρειν ἐναλίγκιον ὄγκον. Quod si rationes quoque non extra petitas, sed intra rei quam tractabamus, ambitum collocatas agitavimus; nihil est quod admirere, cum Platone sanciente didiceris, cognatos, de quibus loquimur rebus oportere esse sermones.

M E T R U M X I I.

FELIX qui potuit boni
 Fontem visere lucidum :
 Felix qui potuit gravis
 Terræ solvere vincula.
 5 Quondam funera conjugis
 Vates Threïcius gemens,
 Postquam flebilibus modis
 Silvas currere, mobiles
 Amnes stare coëgerat ;
 10 Junxitque intrepidum latus
 Sævis cervæ leonibus,
 Nec visum timuit lepus
 Jam cantu placidum canem ;
 Cum flagrantior intima
 15 Fervor pectoris ureret,
 Nec qui cuncta subegerant,
 Mulcerent dominum modi ;
 Immites superos querens,
 Infernas adiit domos.
 20 Illic blanda sonantibus
 Chordis carmina temperans,
 Quidquid præcipuis deæ
 Marris fontibus hauserat,
 Quod luctus dabat impotens,

Quod

- 25 *Quod luctum geminans amor,
Deflet, Tanara commouens,
Et dulci veniam prece
Umbrarum dominos rogat.
Stupet tergeminus novo*
- 30 *Captus carmine janitor:
Quæ fontes agitant metu
Ultrices scelerum deæ,
Jam mœstæ lacrimis madent:
Non Ixionium caput*
- 35 *Velox precipitat rota,
Et longa site perditus
Spernit flumina Tantalus:
Vultur dum satur est modis,
Non traxit Tityi jecur.*
- 40 *Tandem, Vincimur, arbiter
Umbrarum miserans ait:
Donemus comitem viro
Euntam carmine conjugem;
Sed lex dona coërceat,*
- 45 *Ne, dum Tartara liquerit,
Fas sit lumina flectere.
Quis legem det amantibus?
Major lex amor est sibi.
Heu, noctis prope terminos*
- 50 *Orpheus Eurydicen suam
Vidit, perdidit, occidit.
Vos hæc fabula respicit,
Quicumque in superum diem
Mentem ducere quæritis.*
- 55 *Nam qui Tartareum in specus
Victus lumina flexerit,
Quidquid præcipuum trahit,
Perdit, dum videt inferos.*

ANICII MANLII TORQUATI
 SEVERINI BOETHII
 DE CONSOLATIONE
 PHILOSOPHIÆ
 LIBER IV.
 PROSA I.

Hæc cum Philosophia, dignitate
 vultus, & oris gravitate servata,
 leniter, suaviterque cecinisset,
 tum ego, nondum penitus insiti
 mœroris oblitus, intentionem di-
 cere adhuc aliquid parantis ab-
 rupi. Et O, inquam, veri præ-
 via luminis, quæ usque adhuc
 tua fudit oratio, tum sui speculatione divina, tum
 tuis rationibus invicta patuerunt; eaque mihi etsi
 ob injuriæ dolorem nuper oblita, non tamen ante-
 hac prorsus ignorata dixisti. Sed ea ipsa est vel ma-
 xima nostri causæ mœroris, quod, cum rerum bo-
 nus rector existat, vel esse omnino mala possint, vel
 impunita prætereant. Quod solum quanta dignum
 sit admiratione, profecto considera. At huic aliud
 majus adjungitur: nam imperante, florenteque ne-
 quitia,

quia, virtus non solum præmiis caret, verum etiam sceleratorum pedibus subjecta calcatur, & in locum facinorum supplicia luit. Quæ fieri in regno scientis omnia, potentis omnia, sed bona tantummodo volentis Dei, nemo satis potest nec admirari, nec conqueri. Tum illa, Et esset, inquit, infiniti stuporis, omnibusque horribilibus monstris, si, uti tu existimas, in tanti velut patrisfamilias dispositissima domo, vilia vasa colerentur, pretiosa fordescerent: sed non ita est. Nam si ea quæ paulo ante conclusa sunt, inconvulsa servantur, ipso de cuius nunc regno loquimur, auctore cognosces, semper quidem potentes bonos esse, malos vero abjectos semper, atque imbecilles; nec sine pœna unquam esse vitia, nec sine præmio virtutes: bonis felicia, malis semper infortunata contingere, multaque id genus, quæ sopitis querelis firma te soliditate corroborarent. Et quoniam veræ formam beatitudinis me dudum monstrante vidisti, quo etiam sita sit agnovisti, decursis omnibus quæ prætermittere necessarium puto, viam tibi quæ te domum revehat, ostendam. Pennas etiam tuæ menti, quibus se in altum tollere possit, affigam, ut perturbatione depulsa, sospes in patriam, meo ductu, mea semita, meis etiam vehiculis revertaris.

M E T R U M I.

SUNT etenim pennæ volucres mihi,
 Quæ celsa conscendant poli:
 Quas sibi cum velox mens induit,
 Terras perosa despicit,
 5 Aëris immensi superat globum,
 Nubesque post tergum videt,
 Quique agili motu calet ætheris,
 Transcendit ignis verticem,

Donec

- Donec in astriferas surgat domos,
 10 Phœboque conjungat vias;
 Aut comitetur iter gelidi senis,
 Miles corusci sideris;
 Vel quocumque micans nox pingitur,
 Recurrat astri circulum;
 15 Atque ubi jam exhausti fuerit satis,
 Polum relinquat extimum,
 Dorsaque velocis premat aetheris
 Compos verendi luminis.
 Hic regum sceptrum dominus tenet,
 20 Orbisque habenas temperat,
 Et volucrem currum stabilis regit,
 Rerum coruscus arbiter.
 Huc te si reducem referat via,
 Quam nunc requiris immemor,
 25 Hæc dices, memini, patria est mihi,
 Hinc ortus, hic sistam gradum.
 Quod si terrarum placeat tibi
 Noctem relictam visere,
 Quos miseri torvos populi timent,
 30 Cernes tyrannos exsules.

P R O S A I I.

TUM ego, Papæ, inquam, ut magna promittis!
 nec dubito quin possis efficere: tu modo quem
 excitaveris, ne moreris. Primum igitur, inquit,
 bonis semper adesse potentiam, malos cunctis viri-
 bus esse desertos, agnoscas licebit: quorum quidem
 alterum demonstratur ex altero. Nam cum bonum,
 malumque contraria sint, si bonum potens esse con-
 stiterit, liquet imbecillitas mali: at si fragilitas
 clarescat mali, boni firmitas nota est. Sed uti no-
 stræ sententiæ fides abundantior sit, alterutro calle
 procedam, nunc hinc, nunc inde proposita confir-
 mans.

mans. Duo sunt quibus omnis humanorum actuum constat effectus; voluntas scilicet, ac potestas: quorum si alterutrum desit, nihil est quod explicari queat. Deficiente etenim voluntate, ne aggreditur quidem quisque quod non vult: at si potestas absit, voluntas frustra sit. Quo fit ut si quem videas velle adipisci quod minime adipiscatur, huic obtinendi quod voluerit, defuisse valentiam dubitare non possis. Perspicuum est, inquam, nec ullo modo negari potest. Quem vero effecisse quod voluerit, videas, num etiam potuisse dubitabis? Minime. Quod vero quisque potest, in eo validus; quod vero non potest, in hoc imbecillis esse censendus est. Fateor, inquam. Meministi ne igitur, inquit, superioribus rationibus esse collectum, intentionem omnem voluntatis humanæ, quæ diversis studiis agitur, ad beatitudinem festinare? Memini, inquam, id quoque esse demonstratum. Num recordaris, beatitudinem ipsum esse bonum; eoque modo cum beatitudo petitur, ab omnibus desiderari bonum? Minime, inquam, recordor, quoniam id memoriæ fixum teneo. Omnes igitur homines, boni pariter ac mali, indiscreta intentione ad bonum pervenire nituntur. Ita, inquam, consequens est. Sed certum est, adeptione boni bonos fieri. Certum. Adipiscuntur igitur boni quod appetunt. Sic videtur. Mali vero si adipiscerentur quod appetunt bonum, mali esse non possent. Ita est. Cum igitur utrique bonum petant, sed hi quidem adipiscantur, illi vero minime; non dubium est, bonos quidem potentes esse, qui vero mali sunt, imbecilles. Quisquis, inquam, dubitat, nec rerum naturam, nec consequentiam potest considerare rationum. Rursus inquit: Si duo sint quibus idem secundum naturam propositum sit, eorumque unus naturali officio id ipsum agat, atque perficiat; alter vero naturale
illud

illud officium minime administrare queat, alio vero modo quam naturæ convenit, non quidem impleat propositum suum, sed imitetur implentem; quemnam horum valentiorum esse decernis? Etsi coniecto, inquam, quid velis, planius tamen audire desidero. Ambulandi, inquit, motum secundum naturam esse hominibus num negabis? Minime, inquam. Eiusque rei pedum officium esse naturale num dubitas? Ne hoc quidem, inquam. Si quis igitur pedibus incedere valens ambulet, aliusque cui hoc naturale pedum desit officium, manibus nitens, ambulare conetur, quis horum jure valentior existimari potest? Contexe, inquam, cetera: nam quin naturalis officii potens, eo qui idem nequeat, valentior sit, nullus ambigit. Sed summum, inquit, bonum, quod æque malis bonisque propositum est, boni quidem naturali officio virtutum petunt; mali vero variam per cupiditatem, quod adipiscendi boni naturale officium non est, id ipsum conantur adipisci. An tu aliter existimas? Minime, inquam; nam etiam quod est consequens, patet. Ex his enim quæ concesseram, bonos quidem potentes, malos vero esse necesse est imbecilles. Recte, inquit, præcurris: idque, uti medici sperare solent, indicium est erectæ jam, resistentisque naturæ. Sed quoniam te ad intelligendum promptissimum esse conspicio, crebras coacervabo rationes. Vide enim quanta vitiosorum hominum pateat infirmitas, qui ne ad hoc quidem pervenire queunt ad quod eos naturalis ducit, ac pæne compellit intentio. Et quid? si hoc tam magno, ac pæne invicto præeuntis naturæ deserentur auxilio? Considera vero quanta sceleratos homines habeat impotentia. Neque enim levia, ac ludicra præmia petunt, quæ consequi, atque obtinere non possunt: sed circa ipsam rerum summam, verticemque deficiunt,

eiunt, nec in eo miseris contigit effectus quod solum diēs, noctesque moliantur: in qua re bonorum vires eminent. Sicut enim eum qui pedibus incedens, ad eum locum usque pervenire potuisset quo nihil ulterius pervium jaceret incessui, ambulandi potentissimum esse censes: ita eum qui expetendorum finem, quo nihil ultra est, apprehendit, potentissimum necesse est iudices. Ex quo fit, quod huic objacet, ut iidem scelesti, iidem viribus omnibus videantur esse deserti. Cur enim relicta virtute vitia sectantur? inscitia ne bonorum? sed quid enervatius ignorantiae cæcitate? An sectanda noverunt, sed transversos eos libido præcipitat? sic quoque intemperantia fragiles sunt qui obluçtari vitio nequeunt. An scientes, volentesque, bonum deserunt, ad vitia deflectuntur? Sed hoc modo non solum potentes esse, sed omnino esse desinunt. Nam qui communem omnium quæ sunt, finem relinquunt, pariter quoque esse desistunt. Quod quidem cuiquam mirum forte videatur, ut malos, qui plures hominum sunt, eisdem non esse dicamus: sed ita sese res habet. Nam qui mali sunt, eos malos esse non abnuo: sed eisdem esse pure, atque simpliciter, nego. Nam uti cadaver hominem mortuum dixeris, simpliciter vero hominem appellare non possis: ita vitiosos, malos quidem esse concederim, sed esse absolute nequeam confiteri. Est enim quod ordinem retinet, servatque naturam: quod vero ab hac deficit, esse etiam, quod in sui natura situm est, derelinquit. Sed possunt, inquires, mali; nec ego quidem negaverim: sed hæc eorum potentia non a viribus, sed ab imbecillitate descendit. Possunt enim mala, quæ minime valerent, si in bonorum efficientia manere potuissent. Quæ possibilitas eos evidentius nihil posse demonstrat. Nam si, uti paullo ante collegimus, malum nihil est,

est, cum mala tantummodo possint, nihil posse improbos liquet. Perspicuum est. Atque ut intelligas, quænam sit hujus potentiæ vis: summo bono nihil potentius esse, paullo ante definivimus. Ita est, inquam. Sed idem, inquit, malum facere nequit. Minime. Est igitur, inquit, aliquis qui omnia posse homines putet? Nisi quis insaniat, nemo. Atqui iidem possunt mala. Utinam quidem, inquam, non possent. Cum igitur bonorum tantummodo potens possit omnia; non vero queant omnia potentes etiam malorum: eosdem qui mala possunt, minus posse manifestum est. Huc accedit, quod omnem potentiam inter expetenda numerandam, omniaque expetenda referri ad bonum, velut ad quoddam naturæ suæ cacumen, ostendimus. Sed patrandi sceleris possibilitas referri ad bonum non potest. Expetenda igitur non est. Atqui omnis potentia expetenda est. Liquet igitur malorum possibilitatem non esse potentiam. Ex quibus omnibus bonorum quidem potentia, malorum vero minime dubitabilis apparet infirmitas. Veramque illam Platonis esse sententiam liquet, Solos quod desiderant, facere posse sapientes: improbos vero exercere quidem quod libeat; quod vero desiderant, explere non posse. Faciunt enim quæ libet, dum per ea quibus delectantur, id bonum quod desiderant, se adepturos putant, sed minime adipiscuntur, quoniam ad beatitudinem probra non veniunt.

M E T R U M I I.

QUOS *vides sedere celfo*
Solii culmine reges,
Purpura claros nitente,
Septos tristibus armis,
 5 *Ore torvo comminantes,*
Rabie cordis anhelos;

F

Detra-

Detrahat si quis superbis
Vani tegmina cultus,
Jam videbit intus arctas
 10 *Dominos ferre catenas.*
Hinc enim libido versat
Avidis corda venenis;
Hinc flagellat ira mentem
Fluctus turbida tollens:
 15 *Mœror aut captos fatigat,*
Aut spes lubrica torquet.
Ergo, cum caput tot unum
Cernas ferre tyrannos,
 20 *Non facit quod optat, ipse*
Dominis pressus iniquis.

P R O S A   I I I .

VIDES ne igitur, quanto in cœno probra vol-
 vantur, qua probitas luce resplendeat? In quo
 perspicuum est, numquam bonis præmia, num-
 quam sua sceleribus deesse supplicia. Rerum enim
 quæ geruntur, illud propter quod unaquæque res
 geritur, ejusdem rei præmium esse non injuria vi-
 deri potest: uti currenti in stadio, propter quam
 curritur, jacet præmium corona. Sed beatitudinem
 esse idem ipsum bonum propter quod omnia gerun-
 tur, ostendimus. Est igitur humanis actibus ipsum
 bonum veluti præmium commune propositum. At-
 qui hoc a bonis non potest separari. Neque enim
 bonus ultra jure vocabitur qui careat bono: qua-
 re probos mores sua præmia non relinquunt. Quan-
 tumlibet igitur sæviant mali, sapienti tamen coro-
 na non decidet, non arefcet. Neque enim probis
 animis proprium decus aliena decerpit improbitas.
 Quod si extrinsecus accepto lætaretur, poterat hoc
 vel alius quispiam, vel ille etiam qui contulisset,
 aufer-

auferre. Sed quoniam id sua cuique probitas con-
 fert, tum suo præmio carebit, cum probus esse de-
 fuerit. Postremo cum omne præmium iccirco appe-
 tatur quoniam bonum esse creditur, quis boni com-
 potem, præmii iudicet expertem? At cuius præmii?
 omnium pulcherrimi, maximique. Memento enim
 illius corollarii quod paullo ante præcipuum dedi;
 ac sic collige: Cum ipsum bonum beatitudo sit,
 bonos omnes eo ipso quod boni sint, fieri beatos
 liquet. Sed qui beati sunt, deos esse convenit. Est
 igitur præmium bonorum, quod nullus deterat dies,
 nullius minuat potestas, nullius fuscet improbitas,
 deos fieri. Quæ cum ita sint, de malorum quoque
 inseparabili pœna dubitare sapiens nequeat. Nam
 cum bonum malumque, item pœna atque præmium
 adversa fronte dissideant, quæ in boni præmio vi-
 demus accidere, eadem necesse est in mali pœna
 contraria parte respondeant. Sicut igitur probis
 probitas ipsa fit præmium: ita improbis nequitia
 ipsa supplicium est. Jam vero quisquis afficitur pœ-
 na, malo se affectum esse non dubitat. Si igitur sese
 ipsi existimare velint, possunt ne sibi supplicii ex-
 pertes videri, quos omnium malorum extrema ne-
 quitia non afficit modo, verum etiam vehementer
 inficit? Vide autem ex adversa parte bonorum,
 quæ improbos pœna comitetur. Omne namque quod
 fit, unum esse, ipsumque unum bonum esse paullo
 ante didicisti: cui consequens est ut omne quod
 fit, id etiam bonum esse videatur. Hoc igitur mo-
 do, quidquid a bono deficit, esse desistit: quo fit
 ut mali desinant esse quod fuerant. Sed fuisse ho-
 mines adhuc ipsa humani corporis species ostentat.
 quare versi in malitiam, humanam quoque amise-
 re naturam. Sed cum ultra homines quemque pro-
 vehere sola probitas possit, necesse est, ut quos ab
 humana conditione dejecit, infra hominis meritum

detrudat improbitas. Evenit, ut quem transformatum vitiis videas, hominem existimare non possis. Avaritia fervet alienarum opum violentus ereptor? similem lupi dixeris. Ferox, atque inquietus linguam litigiis exercet? cani comparabis. Insidiator occultis surripuisse fraudibus gaudet? vulpeculis exæquetur. Iræ intemperans fremit? leonis animum gestare credatur. Pavidus ac fugax non metuenda formidat? cervis similis habeatur. Segnis, ac stupidus torpet? asinum vivit. Levis, ac inconstans studia permutat? nihil ab avibus differt. Fœdis immundisque libidinibus immergitur? sordidæ suis voluptate detinetur. Ita fit ut qui, probitate desertâ, homo esse desierit, cum in divinam conditionem transire non possit, vertatur in belluam.

M E T R U M I I I.

VELA Neritii ducis,
 Et vagas pelago rates
 Euris appulit insulæ,
 Pulchra qua residens dea
 5 Solis edita semine,
 Miscet hospitibus novis
 Tacta carmine pocula.
 Quos ut in varios modos
 Vertit herbipotens manus;
 10 Hunc apri facies tegit:
 Ille Marmaricus leo
 Dente crescit, & unguibus:
 Hic lupis super additus
 Flere dum parat, ululat:
 15 Ille, tigris ut Indica,
 Testa mitis obambulat.
 Sed licet variis malis
 Numen Arcadis alitis

Obst-

- Obfitum miserans ducem*
 20 *Peste solverit hospitis:*
Jam tamen mala remiges
Ore pocula traxerant:
Jam sves Cerealia
Glande pabula verterant;
 25 *Et nihil manet integrum*
Voce, corpore, perditis:
Sola mens stabilis, super
Monstra quæ patitur, gemit.
O levem nimium manum,
 30 *Nec potentia gramina,*
Membra quæ valeant licet,
Corda vertere non valent!
Intus est hominum vigor
Arce conditus abdita.
 35 *Hæc venena potentius*
Detrahunt hominem sibi
Dira, quæ penitus meant,
Nec nocentia corpori
Mentis vulnere sæviunt.

P R O S A I V.

TUM ego, Fateor, inquam, nec injuria dici
 video, vitiosos, tamen si humani corporis spe-
 ciem servent, in belluas tamen animorum qualita-
 te mutari. Sed quorum atrox scelerataque mens bo-
 norum pernicie sævit, id ipsum eis licere noluis-
 sem. Nec licet, inquit; uti convenienti monstra-
 bitur loco: sed tamen si idipsum quod eis licere
 creditur, auferatur, magna ex parte sceleratorum
 hominum pœna relevetur. Etenim, quod incredi-
 bile forte cuiquam videatur, infeliciores esse ne-
 cesse est malos, cum cupita perfecerint, quam si
 ea quæ cupiunt, implere non possint. Nam si
 miserum est voluisse prava, potuisse miserius est,

sine quo voluntatis miseræ langueret effectus. Itaque cum sua singulis miseria sit, triplici infortunio necesse est urgeantur, quos videas scelus velle, & posse, & perficere. Accedo, inquam: sed uti hoc infortunio cito careant, patrandi sceleris possibilitate deserti, vehementer exopto. Carebunt, inquit, ocyus quam vel tu forsitan velis, vel illi sese existiment esse carituros. Neque enim est aliquid in tam brevibus vitæ metis ita serum, quod expectare longum immortalis præsertim animus putet: quorum magna spes, & excelsa facinorum machina repentino atque insperato sæpe sine destruitur. Quod quidem illis miseræ modum statuit. Nam si nequitia miseros facit, miserior sit necesse est diuturnior nequam: quos infelicissimos esse judicarem, si non eorum malitiam saltem mors extrema finiret. Etenim si de pravitatis infortunio vera conclusimus, infinitam liquet esse miseriam quam esse constat æternam. Tum ego, Mira quidem, inquam, & concessu difficilis illatio: sed his ea quæ prius concessa sunt, nimium convenire cognosco. Recte, inquit, existimas: sed qui conclusioni accedere durum putet, æquum est vel falsum aliquid præcessisse demonstrat, vel collationem propositionum non esse efficacem necessariæ conclusionis ostendat: alioquin concessis præcedentibus, nihil profus est quod de illatione causetur. Nam hoc quoque quod dicam, non minus mirum videatur, sed ex his quæ sumpta sunt, æque est necessarium. Quidnam? inquam. Feliciores, inquit, esse improbos supplicia luentes, quam si eos nulla justitiæ pœna coërceat. Neque id nunc molior quod cuivis veniat in mentem, corrigi ultione prava mores, & ad rectum supplicii terrore deduci, ceteris quoque exemplum esse culpanda fugiendi: sed alio quodam modo infeliciores esse improbos arbitror

tor impunitos, tametsi nulla ratio correctionis, nullus respectus habeatur exempli. Et quis erit, inquam, præter hos alius modus? Et illa, Bonos, inquit, esse felices, malos vero miseros nonne concessimus? Ita est, inquam. Si igitur, inquit, miseræ; cuiuspiam bonum aliquid addatur, nonne felicior est eo cuius pura ac solitaria sine cuiusquam boni admistione miseria est? Sic, inquam, videtur. Quid si eidem misero, qui cunctis careat bonis, præter ea quibus miser est, malum aliud fuerit annexum, nonne multo infelicior eo censendus est cuius infortunium boni participatione relevatur? Quidni? inquam. Habent igitur improbi, cum puniuntur, quidem boni aliquid annexum, pœnam ipsam scilicet, quæ ratione justitiæ bona est: iidemque cum supplicio carent, inest eis aliquid ulterius mali, ipsa impunitas, quam iniquitatis merito malum esse confessus es. Negare non possum. Multo igitur infeliciores improbi sunt injusta impunitate donati, quam justa ultione puniti. Sed puniri improbos justum, impunitos vero elabi, iniquum esse manifestum est. Quis id neget? Sed ne illud quidem, ait, quisquam negabit, bonum esse omne quod justum est: contraque quod injustum est, malum liquet esse. Tum ego: Ista quidem consequentia sunt eis quæ paullo ante conclusa sunt. Sed, quæso, inquam, te, nulla ne animarum supplicia post defunctum morte corpus relinquis? Et magna quidem, inquit: quorum alia pœnali acerbitate, alia vero purgatoria clementia exerceri puto. Sed nunc de his differere consilium non est. Id vero hætenus egimus ut quæ indignissima tibi videbatur, malorum potestas, eam nullam esse cognosceres: quosque impunitos querebare, videres nunquam improbitatis suæ carere suppliciis. Licentiam quam cito finiri precaberis, nec longam esse disceres:

sceres: infelicioremque fore, si diuturnior; infelicissimam vero, si esset æterna. Post hæc miseriores esse improbos injusta impunitate dimissos, quam iusta ultione punitos. Cui sententiæ consequens est ut tum demum gravioribus suppliciis urgeantur, cum impuniti esse creduntur. Tum ego, Cum tuas, inquam, rationes considero, nihil dici verius puto. At si ad hominum iudicia revertar, quis ille est cui hæc non credenda modo, sed saltem audienda videantur? Ita est, inquit illa. Nequeunt enim oculos tenebris assuetos ad lucem perspicuæ veritatis attollere; similesque avibus sunt quarum intuitum nox illuminat, dies cæcat: dum enim non rerum ordinem, sed suos intuentur affectus, vel licentiam, vel impunitatem scelerum putant esse felicem. Vide autem quid æterna lex sanciat. Melioribus animum si conformaveris, nihil opus est iudice præmium deferente: tu te ipse excellentioribus addidisti. Si studium ad pejora deflexeris, extra ne quaesieris ultorem; tu te ipse in deteriora detrusisti: veluti si vicibus sordidam humum, cælumque respicias, cunctis extra cessantibus, ipsa cernendi ratione nunc cæno, nunc sideribus interesse videaris. At vulgus ista non respicit. Quid igitur? his ne accedamus quos belluis similes esse monstravimus? Quid, si quis amisso penitus visu, ipsum etiam se habuisse oblivisceretur intuitum, nihilque sibi ad humanam perfectionem deesse arbitraretur, num videntes eadem cæcos putaremus? Nam ne illud quidem acquiescent quod æque validis rationum nititur firmamentis, infeliciores esse eos qui faciunt, quam qui patiuntur injuriam. Vellem, inquam, has ipsas audire rationes. Omnem, inquit, improbum num supplicio dignum negas? Minime. Infelices vero esse qui sunt improbi, multipliciter liquet. Ita est, inquam. Qui igitur supplicio digni sunt,

sunt, miseros esse non dubitas? Convenit, inquam. Si igitur cognitor, ait, resideres, cui supplicium inferendum putares, ei ne qui fecisset, an qui per-
tulisset injuriam? Nec ambigo, inquam, qui per-
pesso satisfacerem dolore facientis. Miserior igitur
tibi injuriæ illator, quam acceptor esse videretur.
Consequitur, inquam. Hinc igitur, aliisque de
caussis ea radice nitentibus, quod turpitudine suapte
natura miseros faciat, apparet, illatam cuilibet
injuriam non accipientis, sed inferentis esse mise-
riam. Atqui nunc, ait, contra faciunt oratores.
pro his enim qui grave quid, acerbumque perpessi
sunt, miserationem judicum excitare conantur;
cum magis admittentibus justior miseratio debeat-
ur: quos non ab iratis, sed a propitiis potius,
miserantibusque accusatoribus ad judicium, veluti
ægros ad medicum duci oportebat, ut culpæ mor-
bos supplicio refecarent: quo pacto defensorum o-
pera vel tota frigeret, vel si prodesse hominibus
mallet, in accusationis habitum verteretur. Ipsi
quoque improbi, si eis aliqua rimula virtutem re-
lictam fas esset adspicere, vitiorumque sordes pœ-
narum cruciatibus se deposituros viderent, compen-
satione adipiscendæ probitatis, nec hos cruciatus
esse ducerent, defensorumque operam repudiarent,
ac se totos accusatoribus, judicibusque permetterent.
quo fit ut apud sapientes nullus prorsus odio locus
relinquatur. Nam bonos quis nisi stultissimus ode-
rit? malos vero odisse ratione caret. Nam sicuti
corporum languor, ita vitiositas quidam est quasi
morbus animorum. Cum ægros corpore minime di-
gnos odio, sed potius miseratione judicemus, mul-
to magis non insequendi, sed miserandi sunt, quo-
rum mentes omni languore atrocior urget impro-
bitas.

M E T R U M I V.

- Q**UID tantos juvat excitare motus,
 Et propria fatum sollicitare manu?
 Si mortem petitis, propinquat ipsa
 Sponte sua, volucres nec remoratur equos.
 5 Quos serpens, leo, tigris, ursus, aper
 Dente petunt, iidem se tamen ense petunt.
 An distant quia, dissidentque mores,
 Injustas acies, & fera bella movent,
 Alternisque volunt perire telis?
 10 Non est justa satis sevitiæ ratio.
 Vis aptam meritis vicem referre?
 Dilige jure bonos, & miseresce malis.

P R O S A V.

Hic ego, Video, inquam, quæ sit vel felicitas, vel miseria in ipsis proborum atque improborum meritis constituta. Sed in hac ipsa fortuna populari non nihil boni, malive inesse perpendo. Neque enim sapientum quisquam exsul, inops, ignominiosusque esse malit potius, quam pollens opibus, honore reverendus, potentia validus, in sua permanens urbe florere. Sic enim clarius, testatiusque sapientiæ tractatur officium, cum in contingentes populos regentium quodam modo beatitudo transfunditur: cum præsertim carcer, nexus, ceteraque legalium tormenta pœnarum perniciosius potius civibus, propter quos etiam constituta sunt, debeantur. Cur hæc igitur versa vice mutantur, scelerumque supplicia bonos premant, præmia virtutum mali rapiant, vehementer admiror; quæque tam injustæ confusionis ratio videatur, ex te scire desidero. Minus enim mirarer, si misceri omnia fortuitis

tuitis casibus crederem. Nunc stuporem meum Deus rector exaggerat, qui cum sæpe bonis jucunda, malis aspera; contraque bonis dura tribuat, malis optata concedat; nisi caussa deprehendatur, quid est quod a fortuitis casibus differre videatur? Nec mirum, inquit, si quid ordinis ignorata ratione temerarium, confusumque credatur. Sed tu quamvis caussam tantæ dispositionis ignores, tamen quoniam bonus mundum rector temperat, recte fieri cuncta ne dubites.

M E T R U M V.

SI quis Arcturi sidera nescit
 Propinqua summo cardine labi,
 Cur legat tardus plaustra Bootes,
 Mergatque seras æquore flammæ;
 5 Cum nimis celeres explicet ortus,
 Legem stupebit ætheris alti.
 Palleant plenæ cornua Lunæ
 Infecta metis noctis opacæ,
 Quæque fulgenti texerat ore,
 10 Confusa Phœbe detegat astra:
 Commovet gentes publicus error,
 Lassantque crebris pulsibus æra.
 Nemo miratur flamina Cori
 Litus frementi tundere fluctu,
 15 Nec nivis duram frigore molem
 Ferventi Phœbi solvitur æstu;
 Hic enim caussas cernere promptum est:
 Illic latentes pectora turbant
 Cuncta, quæ rara provehit ætas;
 20 Stupetque subitis mobile vulgus.
 Cedat inscitæ nubilus error,
 Cessent profecto mira videri.

PRO-

P R O S A V I.

ITA est, inquam. Sed cum tui muneris sit latentium rerum causas evolvere, velatasque caligine explicare rationes: quæso uti hinc decernas, & quoniam hoc me miraculum maxime perturbat, edifferas. Tum illa paullisper arridens, Ad rem me, inquit, omnium quæsitum maximam vocas cui vix exhausti quidquam satis sit. Talis namque materia est, ut una dubitatione succisa, innumerabiles alia, velut hydræ capita, succrescant: nec ullus fuerit modus, nisi quis eas vivacissimo mentis igne coërceat. In hac enim de providentiæ simplicitate, de fati serie, de repentinis casibus, de cognitione, ac prædestinatione divina, de arbitrii libertate quæri solet: quæ quanti oneris sint, ipse perpendis. Sed quoniam hæc quoque te nosse, quædam medicinæ tuæ portio est, quamquam angusto limite temporis septi, tamen aliquid delibare conabimur. Quod si te musici carminis oblectamenta delectant, hanc oportet paullisper differas voluptatem, dum nexus sibi ordine contexo rationes. Ut libet, inquam. Tum velut ab alio orsa principio, ita differuit. Omnium generatio rerum, cunctusque mutabilium naturarum progressus, & quidquid aliquo movetur modo, causas, ordinem, formas, ex divinæ mentis stabilitate sortitur. Hæc in suæ simplicitatis arce composita, multiplicem rebus gerendis modum statuit: qui modus cum in ipsa divinæ intelligentiæ puritate conspicitur, Providentia nominatur: cum vero ad ea quæ movet, atque disponit, refertur, Fatum a veteribus appellatum est. Quæ diversa esse, facile liquebit, si quis utriusque vim mente conspexerit. Nam providentia est illa ipsa divina ratio in summo omnium principe constitu-

ta,

ta, quæ cuncta disponit: fatum vero inhærens rebus mobilibus dispositio, per quam providentia suis quæque necit ordinibus. Providentia namque cuncta pariter, quamvis diversa, quamvis infinita, complectitur: fatum vero singula digerit in motum, locis, formis, ac temporibus distributa: ut hæc temporalis ordinis explicatio, in divinæ mentis adunata prospectu, providentia sit: eadem vero adunatio digesta, atque explicata temporibus, fatum vocetur. Quæ licet diversa sint, alterum tamen pendet ex altero. Ordo namque fatalis ex providentiæ simplicitate procedit. Sicut enim artifex faciendæ rei formam mente percipiens, movet operis effectum, & quod simpliciter, præsentarieque prospexerat, per temporales ordines ducit: ita Deus providentia quidem singulariter, stabiliterque facienda disponit: fato vero hæc ipsa quæ disposuit, multipliciter, ac temporaliter administrat. Sive igitur, famulantibus quibusdam providentiæ divinis spiritibus, fatum exercetur, seu anima, seu tota inserviente natura, seu cælestibus siderum motibus, seu angelica virtute, seu dæmonum varia sollertia, seu aliquibus horum, seu omnibus, fatalis series textitur: illud certe manifestum est, immobilem, simplicemque gerendarum formam rerum esse providentiam; fatum vero eorum quæ divina simplicitas gerenda esse disposuit, mobilem nexum, atque ordinem temporalem. Quo fit ut omnia quæ fato subsunt, providentiæ quoque subjecta sint: cui ipsum etiam subjacet fatum. Quædam vero quæ sub providentia locata sunt, fati seriem superant. Ea vero sunt quæ primæ propinqua divinitati stabiliter fixa, fatalis ordinem mobilitatis excedunt. Nam ut orbium circa eundem cardinem sese vertentium, qui est intimus, ad simplicitatem medietatis accedit, ceterorumque extra locatorum veluti cardo quidam, cir-

ca quem versentur, existit: extimus vero majore ambitu rotatus, quanto a puncti media individuitate discedit, tanto amplioribus spatiis explicatur: si quid vero illi se medio connectat & societ, in simplicitatem cogitur, diffundique, ac diffluere cessat: simili ratione, quod longius a prima mente discedit, majoribus fati nexibus implicatur, ac tanto aliquid fato liberum est, quanto illum rerum cardinem vicinius petit. Quod si supernæ mentis hæserit firmitati, motu carens, fati quoque supergreditur necessitatem. Igitur uti est ad intellectum ratiocinatio; ad id quod est, id quod gignitur; ad æternitatem tempus; ad puncti medium circulus: ita est fati series mobilis ad providentiæ stabilem simplicitatem. Ea series cælum ac sidera movet, elementa in se invicem temperat, & alterna commutatione transformat. Eadem nascentia, occidentiaque omnia per similes fœtuum, feminumque renovat progressus. Hæc actus etiam, fortunaſque hominum indissolubili caussarum connexionem constringit: quæ cum ab immobilis providentiæ proficiantur exordiis, ipsas quoque immutabiles necesse est esse. Ita enim res optime reguntur, si manens in divina mente simplicitas, indeclinabilem caussarum ordinem promat: hic vero ordo res mutabiles, & alioqui temere fluituras propria incommutabilitate coërceat. Quo fit ut tametsi vobis hunc ordinem minime considerare valentibus, confusa omnia perturbataque videantur, nihilominus tamen suus modus ad bonum dirigens cuncta disponat. Nihil est enim quod mali causa nec ab ipsis quidem improbis fiat: quos, ut uberrime demonstratum est, bonum quærentes pravus error avertit, nedum ordo de summi boni cardine proficiens, a suo quemquam deflectat exordio. Quæ vero, inquires, potest ulla iniquior esse confusio, quam
ut

ut bonis tum aduersa, tum prospera; malis etiam tum optata, tum odiosa contingant? Num igitur ea mentis integritate homines degunt, ut quos probos improbosve censuerint, eos quoque, uti existimant, esse necesse sit? Atqui in hoc hominum iudicia depugnant; & quos alii præmio, alii supplicio dignos arbitrantur. Sed concedamus ut aliquis possit bonos, malosve discernere. Num igitur poterit intueri illam intimam temperiem, veluti in corporibus dici solet, animorum? Non enim dissimile est miraculum nescienti, cur sanis corporibus, his quidem dulcia, illis vero amara convenient: cur ægri etiam quidam lenibus, quidam vero acerbis adjuvantur. At hoc medicus, qui sanitatis ipsius, atque ægritudinis modum temperamentumque dignoscit, minime miratur. Quid vero animorum aliud salus videtur esse, quam probitas? quid ægritudo, quam vitia? Quis autem alius vel seruator bonorum, vel malorum depulsor, quam rector ac medicator mentium Deus? Qui, cum ex alta providentiæ specula respicit, quid unicuique conveniat, agnoscit, & quod convenire novit, accommodat. Hinc jam fit illud fatalis ordinis insignis miraculum, cum a sciente geritur quod stupeant ignorantes. Nam ut pauca, quæ ratio valet humana, de divina profunditate perstringam, de hoc quem tu justissimum, & æqui servantissimum putas, omnia scienti providentiæ diversum videtur. Et victricem quidem causam diis, victam vero Catoni placuisse familiaris noster Lucanus admonuit. Hic igitur quidquid citra spem videas geri, rebus quidem rectus ordo est: opinioni vero tuæ perversa confusio. Sed sit aliquis ita bene moratus, ut de eo divinum iudicium pariter, humanumque consentiat: sed est animi viribus infirmus: cui si quid eveniat aduersi, desinet colere forsitan innocentiam,

centiam, per quam non potuit retinere fortunam. Parcitur itaque sapiens dispensatio ei quem deterio-rem facere possit adversitas, ne cui non convenit laborare, patiatur. Est alius cunctis virtutibus ab- solutus, sanctusque, ac Deo proximus: hunc con- tingi quibuslibet adversis nefas providentia judicat; adeo ut ne corporeis quidem morbis agitari sinat. Nam, ut quidam me quoque excellentior ait, Ἀν- δρὸς ἱερῆ σῶμα δυνάμει; οἰκοδομῶσι. Fit autem sæpe uti bonis summa rerum gerenda deferatur, ut exu- berans retundatur improbitas. Aliis mista quædam pro animorum qualitate distribuit: quosdam remor- det, ne longa felicitate luxurient: alios duris agi- tari finit, ut virtutes animi patientiæ usu, atque exercitatione confirmet. Alii plus æquo metuunt quod ferre possunt: alii plus æquo despiciunt quod ferre non possunt: hos, in experimentum sui, tri- stibus ducit. Nonnulli venerandum sæculi nomen gloriosæ pretio mortis emerunt. Quidam suppliciis inexpugnabiles exemplum ceteris prætulere, invi- etam malis esse virtutem: quæ quam recte atque dis- posite, & ex eorum bono quibus accidere viden- tur, fiant, nulla dubitatio est. Nam illud quoque quod improbis nunc tristitia, nunc optata proveni- unt, ex eisdem ducitur causis. Ac de tristibus qui- dem nemo miratur, quod eos male meritos omnes existimant: quorum quidem supplicia tum ceteros ab sceleribus deterrent, tum ipsos quibus invehun- tur, emendant: læta vero magnum bonis argumen- tum loquuntur, quid de hujusmodi felicitate debe- ant judicare, quam famulari sæpe improbis cer- nant. In qua re illud etiam dispensari credo, quod est forsitan alicujus tam præceps atque importuna natura, ut eum in scelera potius exacerbare possit rei familiaris inopia: hujus morbo providentia col- lata pecuniæ remedio medetur. Hic sædatam pro-
bris

bris conscientiam spectans, & secum fortunam suam comparans, forsitan pertimescit ne rei cuius jucundus usus est, sit tristis amissio. Mutabit igitur mores, ac dum fortunam metuit amittere, nequitiam derelinquit. Alios in cladem meritam præcipitavit indigne aucta felicitas. Quibusdam permissum puniendi jus, ut exercitii bonis, & malis esset causa supplicii. Nam ut probis atque improbis nullum fœdus est, ita ipsi inter se improbi nequeunt convenire. Quidni? cum a semetipsis, discerpentibus conscientiam vitiis, quique dissentiant, faciantque sæpe quæ cum gesserint, non fuisse gerenda decernant? Ex quo sæpe summa illa providentia protulit insigne miraculum, ut malos malos bonos facerent. Nam dum iniqua sibi a pessimis quidam perpeti videntur, noxiorum odio flagrant ad virtutis frugem redire, dum se eis dissimiles student esse quos oderant. Sola est enim divina vis cui mala quoque bona sint, cum eis competenter utendo, alicujus boni elicit effectum. Ordo enim quidam cuncta complectitur, ut quod ab assignata ordinis ratione discesserit, hoc idem licet in alium, tamen in ordinem relabatur, ne quid in regno providentiæ liceat temeritati. Ἀργαλέον δ' ἐμὲ ταῦτα θεὸν ὡς πάντ' ἀγορεύειν. neque enim fas est homini cunctas divini operis machinas vel ingenio comprehendere, vel explicare sermone. Hoc tantum prospexisse sufficiat, quod naturarum omnium proditor Deus idem ad bonum dirigens cuncta disponat: dumque ea quæ protulit, in sui similitudinem retinere festinat, malum omne de reipublicæ suæ terminis per fatalis seriem necessitatis eliminat. Quo fit ut quæ in terris abundare creduntur, si disponentem providentiam spectes, nihil usquam mali esse perpendas. Sed video jam dudum te & pondere quæstionis oneratum, & rationis prolixitate fatigatum,

tum, aliquam carminis expectare dulcedinem. Accipe igitur haustum, quo refectus, firmior in ulteriora contendas.

M E T R U M V I.

SI vis celsi jura tonantis
 Pura sollers cernere mente,
 Adspice summi culmina celi.
 Illic justo fœdere rerum
 5 Veterem servant sidera pacem.
 Non Sol rutilo concitus igne
 Gelidum Phœbes impedit axem.
 Nec quæ summo vertice mundi
 Flectit rapidos Ursa meatus,
 10 Numquam occiduo lota profundo,
 Cetera cernens sidera mergi,
 Cupit Oceano tingere flammæ.
 Semper vicibus temporis æquis
 Vesper seras nuntiat umbras,
 15 Revehitque diem Lucifer alnum.
 Sic æternos reficit cursus
 Alternus amor: sic astrigeris
 Bellum discors exsulat oris.
 Hæc concordia temperat æquis
 20 Elementa modis, ut pugnantiæ
 Vicibus cedant humida siccis,
 Jungantque fidem frigora flammis;
 Pendulus ignis surgat in altum,
 Terræque graves pondere sidant.
 25 Iisdem caussis vere repenti
 Spirat florifer annus odores,
 Æstas Cererem fervida siccatur,
 Remeat pomis gravis autumnus,
 Hiemem defluus irrigat imber.
 30 Hæc temperies alit, ac profert

Quid-

- Quidquid vitam spirat in orbe:
Eadem rapiens condit, & aufert,
Obitu mergens orta supremo.
Sedet interea conditor altus,*
- 35 *Rerumque regens flectit habenas,
Rex & dominus, fons & origo,
Lex & sapiens arbiter æqui;
Et quæ motu concitat ire,
Sistit retrahens, ac vaga firmat.*
- 40 *Nam nisi rektos revocans itus,
Flexos iterum cogat in orbes,
Quæ nunc stabilis continet ordo,
Dissepta suo fonte fatiscant.
Hic est cunctis communis amor,*
- 45 *Reperuntque boni fine teneri.
Quia non aliter durare queant,
Nisi converso rursus amore
Restuant caussa quæ dedit esse.*

P R O S A V I I.

JAM ne igitur vides, quid hæc omnia quæ diximus, consequatur? Quid nam? inquam. Omnem, inquit, bonam propterea esse fortunam. Et qui, inquam, fieri potest? Attende, inquit: Cum omnis fortuna vel jucunda, vel aspera, tum remunerandi, exercendive bonos, tum puniendi, corrigendique improbos causa deferatur, patet quod omnis bona est, quam vel justam constat esse, vel utilem. Nihil quidem, inquam, vera ratio: & si quam paullo ante docuisti providentiam, fatumve considerem, firmis viribus est nixa sententia. Sed eam, si placet, inter eas quas inopinabiles paullo ante posuisti, numeremus. Quid? inquit: quia id hominum sermo communis usurpat, & quidem crebro, quorundam malam esse fortunam. Vis ne igitur, inquit, paul-

lisper vulgi sermonibus accedamus, ne nimium velut ab humanitatis usu recessisse videamur? Ut placet, inquam. Nonne igitur bonum censes esse quod prodest? Ita est, inquam. Quæ vero aut exercet, aut corrigit, prodest? Fateor, inquam. Bona igitur? Quidni? Sed hæc eorum est qui vel in virtute positi, contra aspera bellum gerunt, vel a vitiis declinantes, virtutis iter arripiunt. Negare, inquam, nequeo. Quid vero jucunda, quæ in præmium tribuitur bonis? num vulgus malam esse discernit? nequaquam: verum uti est, ita quoque esse optimam censet. Quid reliqua, quæ cum sit aspera, & justo supplicio malos coërceat, num bonam populus putat? Immo omnium, inquam, quæ excogitari possunt, iudicat esse miserrimam. Vide igitur, ne opinionem populi sequentes, quiddam valde inopinabile confecerimus. Quid? inquam. Ex his enim, ait, quæ concessa sunt, evenit, eorum quidem qui sunt vel in possessione, vel in provectu, vel in adeptione virtutis, omnem quæcunque sit, bonam, in improbitate vero manentibus, pessimam esse fortunam. Hoc, inquam, verum est, tamen nemo audeat confiteri. Quare, inquit, ita vir sapiens moleste ferre non debet, quoties in fortunæ certamen adducitur: ut virum fortem non decet indignari, quoties increpuit bellicus tumultus. Utrique enim, huic quidem gloriæ propagandæ, illi vero confirmandæ sapientiæ difficultas ipsa, materia est. Ex quo etiam virtus vocatur, quod suis viribus nitens non superetur adversis. Neque enim vos in provectu positi virtutis, diffluere deliciis, & emarcescere voluptate venistis: sed prælium cum omni fortuna nimis acre conferitis. Ne vos aut tristis opprimat, aut jucunda corrumpat, firmis medium viribus occupate. Quidquid autem infra subsistit, aut ultra progreditur, habet contemptum felicitatis, non ha-

habet præmium laboris . In vestra est enim situm
 manu, qualem vobis fortunam formare malitis. Omnis enim quæ videtur aspera, aut exercet, aut corrigit, aut punit.

M E T R U M V I I.

BELLA bis quinque operatus annis
 Ultor Atreides, Phrygiæ ruinis
 Fratris amissos thalamos piavit.
 Ille dum Grajæ dare vela classi
 5 Optat, & ventos redimit cruore,
 Exiit patrem, miserumque tristis
 Foderat gnate jugulum sacerdos.
 Fleuit amissos Ithacus sodales,
 Quos ferus, vasto recubans in antro,
 10 Mersit immani Polyphemus alvo:
 Sed tamen cæco furibundus ore,
 Gaudium mœstis lacrimis rependit.
 Herculem duri celebrant labores:
 Ille Centauros domuit superbos,
 15 Abstulit sevo spolium leoni,
 Fixit & certis volucres sagittis:
 Pomæ cernenti rapuit draconi,
 Aureo læva gravior metallo:
 Cerberum traxit triplici catena:
 20 Victor immitem posuisse fertur
 Pabulum sevis dominum quadrigis:
 Hydra combusto periit veneno:
 Fronte turpatus Achelous amnis,
 Ora demersit pudibunda ripis:
 25 Stravit Antæum Libycis arenis:
 Cacus Evandri satiavit iras:
 Quosque pressurus foret altus orbis,
 Setiger spumis humeros notavit:
 Ultimus cælum labor irreflexo

30 *Sustulit collo, pretiumque rursus*
Ultimi cælum meruit laboris.
Ite nunc fortes, ubi celsa magni
Ducit exempli via: cur inertes
Terga nudatis? superata tellus
35 *Sidera donat.*

ANICII MANLII TORQUATI
SEVERINI BOETHII

DE CONSOLATIONE

PHILOSOPHIÆ

LIBER V.

PROSA I.

DIXERAT, orationisque cursum ad alia quædam tractanda, & expedienda vertebat. Tum ego, Recta quidem, inquam, exhortatio, tuaque prorsus auctoritate dignissima. Sed quod tu dudum de providentia quæstionem pluribus aliis implicitam esse dixisti, re experior. Quæro enim an esse aliquid omnino, & quidnam esse casum arbitrere. Tum illa, Festino, inquit, debitum promissionis absolvere, viamque tibi qua patriam reveharis, aperire. Hæc autem etsi perutilia cognitu, tamen a propositi nostri tramite paullisper averfa sunt: verendumque est, ne devijs fatigatus, ad emetiendum rectum iter sufficere non possis. Ne id, inquam, prorsus vereare. Nam quietis mihi loco fuerit, ea quibus maxime delector,

agnoscere . simul cum omne disputationis tuæ la-
tus indubitata fide constiterit , nihil de sequenti-
bus ambigatur . Tum illa , Morem , inquit , geram
tibi ; simulque sic exorsa . Siquidem , inquit , aliquis
eventum temerario motu , nullaque caussarum con-
nexionem productum , casum esse definiat , nihil o-
mnino casum esse confirmo , & præter subjectæ rei
significationem , inanem prorsus vocem esse decerno .
quis enim , coërcente in ordinem cuncta Deo , locus
esse ullus temeritati reliquus potest ? Nam nihil ex ni-
hilo existere , vera sententia est : cui nemo umquam
veterum refragatus est : quamquam id illi non de ope-
rante principio , sed de materiali subjecto , hoc est de
natura , omnium rationum quasi quoddam jecerint fun-
damentum . At si nullis ex caussis aliquid oriatur ,
id de nihilo ortum esse videbitur . Quod si hoc fieri
nequit , nec casum quidem hujusmodi esse possibile
est , qualem paullo ante definivimus . Quid igitur ?
inquam . nihil ne est quod vel casus , vel fortuitum
jure appellari queat ? An est aliquid , tametsi vul-
gus lateat , cui vocabula ista convenient ? Aristote-
les meus id , inquit , in *Physicis* & brevi & veri
propinqua ratione definivit . Quonam , inquam ,
modo ? Quoties , ait , aliquid cujuscumque rei gratia
geritur , aliudque quibusdam de caussis , quam quod
intendebatur , obtingit , casus vocatur : ut si quis
colendi agri causa fodiens humum , defossi auri pon-
dus inveniat . Hoc igitur fortuito quidem creditur
accidisse : verum non de nihilo est . nam proprias
causas habet : quarum improvisus inopinatusque con-
cursus casum videtur operatus . Nam nisi cultor agri
humum foderet , nisi eo loco pecuniam suam deposi-
tor obruisset , aurum non esset inventum . Hæ sunt
igitur fortuiti causæ compendii , quod ex obviis fi-
bi , & confluentibus caussis , non ex gerentis inten-
tione provenit . Neque enim vel qui aurum obruit ,
vel

vel qui agrum exercuit, ut ea pecunia reperiretur intendit: sed, uti dixi, quod ille obruit, hunc fodisse convenit, atque concurrit. Licet igitur definire, casum esse inopinatum, ex confluentibus caussis, in his quæ ob aliquid geruntur, eventum. Concurrere vero, atque confluere caussas facit ordo ille inevitabili connexione procedens, qui de providentiæ fonte descendens, cuncta suis locis temporibusque disponit.

M E T R U M I.

RUPIS *Achæmenie scopulis, ubi versa sequentum*
Pectoribus figit spicula pugna fugax,
Tigris & Euphrates uno se fonte resolvunt,
Et mox abjunctis dissociantur aquis.
 5 *Si coëant, cursumque iterum revocentur in unum,*
Confluat alterni quod trahit unda vadi:
Convenient puppes, & vulsi flumine trunci,
Mistaque fortuitos implicet unda modos:
Quos tamen ipsa vagos terræ declivia casus,
 10 *Gurgitis & lapsi defluus ordo regit.*
Sic, quæ permissis fluitare videtur habenis,
Fors patitur frenos, ipsaque lege meat.

P R O S A I I.

ANIMADVERTO, inquam, idque uti tu dicis, ita esse consentio. Sed in hac hærentium sibi serie caussarum, est ne ulla nostri arbitrii libertas, an ipsos quoque humanorum motus animorum fatalis catena constringit? Est, inquit. Neque enim fuerit ulla rationalis natura quin eidem libertas adsit arbitrii. Nam quod ratione uti naturaliter potest, id habet iudicium quo quodque discernat per se: igitur fugienda, optandave dignoscit. Quod
 vero

vero quis optandum judicat esse, petit. refugit vero quod existimat esse fugiendum. Quare quibus inest ratio, ipsis etiam inest volendi, nolendique libertas. Sed hanc non in omnibus æquam esse constituo. Nam supernis, divinisque substantiis & perspicax judicium, & incorrupta voluntas, & efficax optatorum præsto est potestas. Humanas vero animas liberiores quidem esse necesse est cum se in mentis divinæ speculatione conservant: minus vero, cum dilabuntur ad corpora, minusque etiam, cum terrenis artibus colligantur. Extrema vero est servitus, cum vitiis deditæ, rationis propriæ possessione ceciderint. Nam ubi oculos a summæ luce veritatis ad inferiora, & tenebrosa dejecerint, mox incitiæ nube caligant, perniciosis turbantur affectibus; quibus accedendo, consentiendoque, quam invexere sibi, adjuvant servitutem, & sunt quodam modo propria libertate captiva. Quæ tamen ille, ab æterno cuncta prospiciens, providentiæ cernit intuitus, & suis quæque meritis prædestinata disponit, πάντ' ἐφορᾷ, ἔ' πάντ' ἐπακρίσει.

M E T R U M I I.

PURO clarum lumine Phœbum
 Melliflui canit oris Homerus:
 Qui tamen intima viscera terræ
 Non valet, aut pelagi, radiorum
 5 Infirma percurrere luce.
 Haud sic magni conditor orbis:
 Huic ex alto cuncta tuenti
 Nulla terræ mole resistunt;
 Non nox atris nubibus obstat.
 10 Uno mentis cernit in ictu
 Quæ sint, quæ fuerint, veniantque.

Quem,

*Quem, quia respicit omnia solus,
Verum possis dicere Solem.*

P R O S A I I I.

TUM ego, En, inquam, difficiliori rursus ambiguitate confundor. Quænam, inquit, ista est? Jam enim, quibus perturbare, conjecto. Nimum, inquam, adversari ac repugnare videtur, prænoscere universa Deum, & esse ullum libertatis arbitrium. Nam si cuncta prospicit Deus, neque falli ullo modo potest, evenire necesse est quod providentia futurum esse præviderit. Quare si ab æterno non facta hominum modo, sed etiam consilia, voluntatesque prænoscit, nulla erit arbitrii libertas: neque enim vel factum aliud ullum, vel quælibet existere poterit voluntas, nisi quam nescia falli providentia divina præsenferit. Nam si res aliorum quam provisæ sunt, detorqueri valent, non jam erit futuri firma præscientia: sed opinio potius incerta: quod de Deo nefas credere judico. Neque enim illam probo rationem qua se quidam credunt hunc questionis nodum posse dissolvere. Ajunt enim, non ideo quid esse eventurum, quoniam id providentia futurum esse prospexerit: sed e contrario potius, quoniam quid futurum est, id divinam providentiam latere non possit: eoque modo necessarium est, hoc in contrariam relabi partem. Neque enim necesse est contingere quæ providentur: sed necesse est, quæ futura sunt, provideri. Quasi vero, quæ cujusque rei causa sit, præscientia ne futurorum necessitatis, an futurorum necessitas providentiæ, laboretur. At nos illud demonstrare nitamur, quoquo modo sese habeat ordo causarum, necessarium esse eventum præscitarum rerum, etiam si præscientia futuris rebus eveniendi necessitatem non videatur inferre.

Etc-

Etenim si quispiam sedeat, opinionem quæ eum sedere coniectat, veram esse necesse est: at e converso rursus si de quopiam vera sit opinio quoniam sedet, eum sedere necesse est. In utroque igitur necessitas inest: in hoc quidem sedendi, at vero in altero veritatis. Sed non iccirco quisque sedet, quoniam vera est opinio: sed hæc potius vera est, quoniam quempiam sedere præcessit. Ita cum causa veritatis ex altera parte procedat, inest tamen communis in utraque necessitas. Similia de providentia, futurisque rebus ratiocinari oportet. Nam etiam si iccirco quoniam futura sunt, providentur: non vero ideo quoniam providentur, eveniunt: nihilominus tamen a Deo vel ventura provideri, vel provisa evenire necesse est: quod ad perimendam arbitrii libertatem solum satis est. Jam vero quam præposterum est ut æternæ præscientiæ temporalium rerum eventus causa esse dicatur? Quid est autem aliud arbitrari, ideo Deum futura, quoniam sunt eventura, providere, quam putare quæ olim acciderunt, causam summæ illius esse providentiæ? Adhæc, sicuti cum quid esse scio, id ipsum esse necesse est: ita cum quid futurum novi, id ipsum futurum esse necesse est. Sic fit igitur ut eventus præscitæ rei nequeat evitari. Postremo si quid aliquis aliorum atque sese res habet, existimet, id non modo scientia non est, sed est opinio fallax, a scientiæ veritate longe diversa. Quare si quid ita futurum est, ut ejus certus, ac necessarius non sit eventus, id eventurum esse præsciri qui poterit? Sicut enim scientia ipsa impermixta est falsitati: ita id quod ab ea concipitur, esse aliter atque concipitur, nequit. Ea namque causa est cur mendacio scientia careat, quod se ita rem quamque habere necesse est, uti eam sese habere scientia comprehendit. Quid igitur? Quonam modo Deus hæc incerta futu-

ra prænoscit? Nam si inevitabiliter eventura censet
 quæ etiam non evenire possibile est; fallitur: quod
 sentire non modo nefas est, sed etiam voce proferre.
 At si uti sunt, ita ea futura esse decernit, ut æque
 vel fieri ea, vel non fieri posse cognoscat; quæ est
 hæc præscientia, quæ nihil certum, nihil stabile
 comprehendit? Aut quid hoc refert vaticinio illo ri-
 diculo Tiresiæ? *Quidquid dicam, aut erit, aut non.*
 Quid etiam divina providentia humana opinione
 præstiterit, si, uti homines, incerta judicat quorum
 est incertus eventus? Quod si apud illum rerum om-
 nium certissimum fontem nihil incerti esse potest,
 certus eorum est eventus quæ futura firmiter ille
 præscierit. Quare nulla est humanis consiliis, actio-
 nibusque libertas: quas divina mens sine falsitatis
 errore cuncta prospiciens, ad unum alligat & con-
 stringit eventum. Quo semel recepto, quantus oc-
 casus humanarum rerum consequatur, liquet. Fru-
 stra enim bonis, malisque præmia, pœnæve propo-
 nuntur, quæ nullus meruit liber ac voluntarius mo-
 tus animorum. idque omnium videbitur iniquissi-
 mum quod nunc æquissimum judicatur, vel puniri
 improbos, vel remunerari probos: quos ad alteru-
 trum non propria mittit voluntas, sed futuri cogit
 certa necessitas. Nec vitia igitur, nec virtutes quid-
 quam fuerint, sed omnium meritorum potius mista
 atque indiscreta confusio. Quoque nihil sceleratius
 excogitari potest, cum ex providentia rerum omnis
 ordo ducatur, nihilque consiliis liceat humanis, fit
 ut vitia quæque nostra ad bonorum omnium refe-
 rantur auctorem. Igitur nec sperandi aliquid, nec
 deprecandi ulla ratio est. Quid enim vel speret quis-
 quam, vel etiam deprecetur, quando optanda o-
 mnia series inflexa connectit? Auferetur igitur u-
 nicum illud inter homines Deumque commercium,
 sperandi scilicet, ac deprecandi. Siquidem justæ hu-
 milita-

militatis pretio inestimabilem vicem divinæ gratiæ promeremur: qui solus modus est quo cum Deo colloqui homines posse videantur, illique inaccessæ luci prius quoque quam impetrent, ipsa supplicandi ratione conjungi: quæ si recepta futurorum necessitate, nihil virium habere credantur, quid erit quo summo illi rerum principi connecti, atque adhærere possimus? Quare necesse erit, humanum genus, uti paullo ante cantabas, disseptum, atque disjunctum suo fonte fatiscere.

M E T R U M I I I.

QUÆ nam discors fœdera rerum
 Causa resolvit? quis tanta Deus
 Veris statuit bella duobus,
 Ut quæ carptim singula constant,
 5 Eadem nolint mista jugari?
 An nulla est discordia veris,
 Semperque sibi certa coherent?
 Sed mens, cæcis obruta membris,
 Nequit oppressi luminis igne
 10 Rerum tenues noscere nexus.
 Sed cur tanto flagrat amore
 Veri testas reperire notas?
 Scitne quod appetit anxia nosse?
 Sed quid nota rescire laborat?
 15 Et si nescit, quid cæca petit?
 Quis enim quidquam nescius optet?
 Aut quis valeat nescita sequi?
 Quove inveniatur, quisve repertam
 Queat ignarus noscere formam?
 20 An cum mentem cerneret altam,
 Pariter summam & singula notat?
 Nunc membrorum condita nube,
 Non in totum est oblita sui,

Sum-

Summamque tenet singula perdens.

- 25 *Igitur quisquis vera requirit,
Neutro est habitu: nam neque novit,
Nec penitus tamen omnia nescit:
Sed, quam retinens meminit, summam
Consulit, alte visa retractans,*
- 30 *Ut servatis queat oblitus
Addere partes.*

P R O S A I V.

TUM illa, Vetus, inquit, hæc est de providentia querela, a M. Tullio, cum divinationem distribuit, vehementer agitata, tibi que ipsi res diu prorsus, multumque quæsitæ: sed haudquaquam ab ullo vestrum hætenus satis diligenter ac firmiter expedita. Cujus caliginis causa est, quod humanæ ratiocinationis motus ad divinæ præscientiæ simplicitatem non potest admoveri: quæ si ullo modo cogitari queat, nihil prorsus relinquetur ambigui: quod ita demum patefacere, atque expedire tentabo, si prius ea quibus moveris, expediero. Quæro enim, cur illam solventium rationem minus efficacem putes: quæ quia præscientiam non esse futuris rebus causam necessitatis existimat, nihil impediri præscientia arbitrii libertatem putat. Num enim tu aliunde argumentum futurorum necessitatis trahis, nisi quod ea quæ præsciuntur, non evenire non possunt? Si igitur prænotio nullam futuris rebus adjicit necessitatem, quod tu etiam paulo ante fatebare; quid est quod voluntarii exitus rerum ad certum cogantur eventum? Etenim positionis gratia, ut quid consequatur advertas, statuamus nullam esse præscientiam. Num igitur, quantum ad hoc attinet, quæ ex arbitrio eveniunt, ad necessitatem cogantur? Minime. Statuamus iterum esse, sed

fed nihil rebus necessitatis injungere; manebit, ut opinor, eadem voluntatis integra atque absoluta libertas. Sed præscientia, inquires, tametsi futuris eveniendi necessitas non est, signum tamen est, necessario ea esse ventura. Hoc igitur modo, etiam si præcognitio non fuisset, necessarios futurorum exitus esse constaret. Omne etenim signum, tantum quid sit, ostendit, non vero efficit quod designat. Quare demonstrandum prius est, nihil non ex necessitate contingere, ut prænotionem signum esse hujus necessitatis appareat. Alioquin si hæc nulla est, nec illa quidem ejus rei signum poterit esse quæ non est. Jam vero probationem firma ratione subnixam constat, non ex signis, neque petitis extrinsecus argumentis, sed ex convenientibus, necessariisque causis esse ducendam. Sed qui fieri potest ut ea non proveniant quæ futura esse providentur? Quasi vero nos ea quæ providentia futura esse prænoscit, non eventura credamus: ac non illud potius arbitremur, licet eveniant, nihil tamen ut evenirent, sui natura necessitatis habuisse: quod hinc facile perpendas licebit. Plura etenim dum fiunt, subiecta oculis intuemur: ut ea quæ in quadrigis moderandis, atque flectendis facere spectantur aurigæ: atque ad hunc modum cetera. Num igitur quidquam illorum ita fieri necessitas ulla compellit? Minime. Frustra enim esset artis effectus, si omnia coacta moverentur. Quæ igitur cum fiunt, carent existendi necessitate, eadem prius quam fiunt, sine necessitate futura sunt. Quare sunt quædam eventura quorum exitus ab omni necessitate sit absolutus. Nam illud quidem nullum arbitror esse dicturum, quod quæ nunc fiunt, prius quam fierent, eventura non fuerint. Hæc igitur etiam præcognita liberos habent eventus. Nam sicut scientia præsentium nihil his quæ fiunt, ita præscientia futu-

futurorum nihil his quæ ventura sunt, necessitatis importat. Sed hoc, inquis, ipsum dubitatur, an earum rerum quæ necessarios exitus non habent, ulla possit esse prænotio. Dissonare etenim videntur; putasque, si prævideantur, consequi necessitatem; si necessitas desit, minime præsciri; nihilque scientia comprehendi posse nisi certum. Quod si quæ incerti sunt exitus, ea quasi certa providentur, opinionis constat id esse caliginem, non scientiæ veritatem. Aliter enim ac sese res habeat, arbitrari, ab integritate scientiæ credis esse diversum. Cujus erroris causa est, quod omnia quæ quisque novit, ex ipsorum tantum vi, atque natura cognosci existimat quæ sciuntur: quod totum contra est. Omne enim quod cognoscitur, non secundum sui vim, sed secundum cognoscentium potius comprehenditur facultatem. Nam ut hoc brevi liqueat exemplo, eandem corporis rotunditatem aliter visus, aliter tactus agnoscit. Ille eminus manens, totum simul jactis radiis intuetur: hic vero cohærens orbi, atque conjunctus, circa ipsum motus ambitum, rotunditatem partibus comprehendit. Ipsum quoque hominem aliter sensus, aliter imaginatio, aliter ratio, aliter intelligentiâ contuetur. Sensus enim figuram in subjecta materia constitutam, imaginatio vero solam sine materia judicat figuram. Ratio vero hanc quoque transcendit, speciemque ipsam quæ singularibus inest, universali consideratione perpendit. Intelligentiæ vero celsior oculus existit. Supergressa namque universitatis ambitum, ipsam illam simplicem formam pura mentis acie contuetur. In quo illud maxime considerandum est: nam superior vis comprehendendi amplectitur inferiorem: inferior vero ad superiorem nullo modo confurgit. Neque enim sensus aliquid extra materiam valet, vel universales species imaginatio contuetur, vel ratio ca-

pit simplicem formam: sed intelligentia quasi desuper spectans, concepta forma, quæ subsunt, cuncta dijudicat: sed eo modo quo formam ipsam, quæ nulli alii nota esse poterat, comprehendit. Nam & rationis universum, & imaginationis figuram, & materiale sensibile cognoscit, nec ratione utens, nec imaginatione, nec sensibus, sed illo uno ictu mentis formaliter, ut ita dicam, cuncta prospiciens. Ratio quoque cum quid universale respicit, nec imaginatione, nec sensibus utens, imaginabilia, vel sensibilia comprehendit. Hæc est enim quæ conceptionis suæ universale ita definit: Homo est animal bipes rationale. quæ cum universalis notio sit, tamen imaginabilem, sensibilemque esse rem nullus ignorat, quod illa non imaginatione, vel sensu, sed rationali conceptione considerat. Imaginatio quoque tametsi ex sensibus visendi, formandique figuras sumsit exordium, sensu tamen absente sensibilia quæque collustrat, non sensibili, sed imaginaria ratione judicandi. Vides ne igitur, ut in cognoscendo cuncta, sua potius facultate, quam eorum quæ cognoscuntur, utantur? Neque id injuria: nam cum omne judicium judicantis actus existat, necesse est ut suam quisque operam non ex aliena, sed ex propria potestate perficiat.

M E T R U M I V.

QUONDAM porticus attulit
 Obscuros nimium senes,
 Qui sensus, & imagines
 E corporibus extimis
 5 Credant mentibus imprimi,
 Ut quondam celeri stilo
 Mos est equore pagine
 Que nullas habeat notas,

Pres-

Pressas figere literas.
 10 *Sed mens si propriis vigens*
Nihil motibus explicat,
Sed tantum patiens jacet
Notis subdita corporum,
Cassasque in speculi vicem
 15 *Rerum reddit imagines,*
Unde hæc sic animis viget
Cernens omnia notio?
Quæ vis singula prospicit,
Aut quæ cognita dividit?
 20 *Quæ divisa recolligit,*
Alternumque legens iter
Nunc summis caput inserit,
Nunc desidit in infima;
Tum sese referens sibi,
 25 *Veris falsa redarguit?*
Hæc est efficiens magis
Longe caussa potentior,
Quam quæ materie modo
Impressas patitur notas.
 30 *Præcedit tamen excitans,*
Ac vires animi movens,
Vivo in corpore passio.
Cum vel lux oculos ferit,
Vel vox auribus instrepit:
 35 *Tum mentis vigor excitus,*
Quas intus species tenet,
Admotus similes vocans,
Notis applicat exteris,
Introrsumque reconditis
 40 *Formis miscet imagines.*

P R O S A V.

QUOD si in corporibus sentiendis, quamvis af-
 ficiant instrumenta sensuum forinsecus objectæ
 qualitates, animique agentis vigorem passio corpo-
 ris antecedit, quæ in se actum mentis provocet,
 excitetque interim quiescentes intrinsecus formas: si
 in sentiendis, inquam, corporibus animus non pas-
 sione insignitur, sed ex sua vi subjectam corpori ju-
 dicat passionem; quanto magis ea quæ cunctis cor-
 porum affectionibus absoluta sunt, in discernendo
 non objecta extrinsecus sequuntur, sed actum suæ
 mentis expediunt? Hac itaque ratione multiplices
 cognitiones diversis ac differentibus cessere substan-
 tiis. Sensus enim solus cunctis aliis cognitionibus
 destitutus, immobilibus animantibus cessit: quales
 sunt conchæ maris, quæque alia saxi hærentia nu-
 triuntur. Imaginatio vero mobilibus belluis, qui-
 bus jam inesse fugiendi, appetendive aliquis vide-
 tur affectus. Ratio vero humani tantum generis est,
 sicuti intelligentia sola divini: quo fit ut ea noti-
 tia ceteris præstet quæ suapte natura non modo pro-
 prium, sed ceterarum quoque notitiarum subjecta
 cognoscit. Quid igitur, si ratiocinationi sensus, ima-
 ginatioque refragentur, nihil esse illud universale
 dicentes quod sese intueri ratio putet? Quod enim
 sensibile, vel imaginabile est, id universum esse
 non posse. Aut igitur rationis verum esse iudicium,
 nec quidquam esse sensibile: aut quoniam sibi no-
 tum sit, plura sensibus & imaginationi esse subje-
 cta, inanem conceptionem esse rationis, quæ quod
 sensibile sit ac singulare, quasi quoddam universale
 consideret. Ad hæc, si ratio contra respondeat, se
 quidem & quod sensibile, & quod imaginabile sit,
 in universitatis ratione conspicere; illa vero ad uni-
 versi-

veritatis cognitionem adspirare non posse: quoniam eorum notio corporales figuras non possit excedere. De rerum vero cognitione, firmiori potius, perfectiorique iudicio esse credendum. In huiusmodi igitur lite, nos quibus tam ratiocinandi, quam imaginandi etiam, sentiendique vis inest, nonne rationis potius causam probaremus? Simile est quod humana ratio, divinam intelligentiam futura, nisi ut ipsa cognoscit, non putat intueri. Nam ita differis: Si qua certos, ac necessarios habere non videantur eventus, ea certo eventura præsciri nequeunt. Harum igitur rerum nulla est præscientia, quam si etiam in his esse credamus, nihil erit quod non ex necessitate proveniat. Si igitur, uti rationis participes sumus, ita divinæ iudicium mentis habere possemus, sicut imaginationem, sensumque rationi cedere oportere iudicavimus, sic, divinæ sese menti humanam summittere rationem, justissimum censemus. Quare in illius summæ intelligentiæ cacumen, si possumus, erigamur; illic enim ratio videbit quod in se non potest intueri. Id autem est, quonam modo etiam quæ certos exitus non habent, certa tamen videat ac definita prænotio: neque id sit opinio, sed summæ potius scientiæ nullis terminis inclusa simplicitas.

M E T R U M V.

QUAM variis terras animalia permeant figuris!
 Namque alia extento sunt corpore, pulve-
 remque verrunt,
 Continuumque trahunt vi pectoris incitata sulcum.
 Sunt quibus alarum levitas vaga verberetque ventos,
 5 Et liquido longi spatia ætheris enatet volatu.
 Hæc pressisse solo vestigia, gressibusque gaudent
 Vel virides campos transmittere, vel subire silvas.

- Que variis videas licet omnia discrepare formis ,
Prona tamen facies hebetes valet ingravare sensus .*
- 10 *Unica gens hominum celsum levat altius cacumen ,
Atque levis recto stat corpore , despicitque terras .
Hæc , nisi terrenus male desipis , admonet figura ,
Qui recto cælum vultu petis , exserisque frontem ,
In sublime feras animum quoque , ne gravata pes-
sum*
- 15 *Inferior sidat mens corpore celsius levato .*

P R O S A V I.

QUONIAM igitur, uti paullo ante monstratum est, omne quod scitur, non ex sua, sed. ex comprehendentium natura cognoscitur, intueamur nunc, quantum fas est, quis sit divinæ substantiæ status, ut quænam etiam scientia ejus sit, possimus agnoscere. Deum igitur æternum esse, cunctorum ratione degentium commune judicium est. Quid sit igitur æternitas, consideremus. Hæc enim nobis naturam pariter divinam, scientiamque patefecerit. Æternitas igitur est, interminabilis vitæ tota simul & perfecta possessio: quod ex collatione temporalium clarius liquet, Nam quidquid vivit in tempore, id præsens a præteritis in futura procedit: nihilque est in tempore constitutum quod totum vitæ suæ spatium pariter possit amplecti. Sed crastinum quidem nondum apprehendit: hesternum vero jam perdidit. In hodierna quoque vita non amplius vivitis quam in illo mobili transitorioque momento. Quod igitur temporis patitur conditionem, licet illud, sicut de mundo censuit Aristoteles, nec cœperit umquam esse, nec desinat, vitæque ejus cum temporis infinitate tendatur, nondum tamen tale est ut æternum esse jure credatur. Non enim totum simul, infinitæ licet vitæ spatium comprehendit,

hendit, atque complectitur: sed futura nondum transacta jam non habet. Quod igitur interminabilis vitæ plenitudinem totam pariter comprehendit, ac possidet; cui neque futuri quidquam absit, nec præteriti fluxerit, id æternum esse jure perhibetur: idque necesse est & sui compos præsens sibi semper assistere, & infinitatem mobilis temporis habere præsentem. Unde non recte quidam, qui cum audiunt visum Platoni, mundum hunc nec habuisse initium temporis, nec habiturum esse defectum, hoc modo conditori conditum mundum fieri cœternum putant. Aliud est enim, per interminabilem duci vitam, quod mundo Plato tribuit: aliud interminabilis vitæ totam pariter complexam esse præsentiam, quod divinæ mentis proprium esse manifestum est. Neque Deus conditis rebus antiquior videri debet temporis quantitate, sed simplicis potius proprietate naturæ. Hunc enim vitæ immobilis præsentarium statum infinitus ille temporalium rerum motus imitatur: cumque eum effingere, atque æquare non possit, ex immobilitate deficit immotum, & ex simplicitate præsentia decrescit in infinitam futuri, ac præteriti quantitatem; &, cum totam pariter vitæ suæ plenitudinem nequeat possidere, hoc ipso quod aliquo modo numquam esse definit; illud quod implere atque exprimere non potest, aliquatenus videtur æmulari, alligans se ad qualemcumque præsentiam hujus exigui volucrisque momenti: quæ, quoniam manentis illius præsentia quamdam gestat imaginem, quibuscumque contigerit, id præstat, ut esse videantur. Quoniam vero manere non potuit, infinitum temporis iter arripuit: eoque modo factum est ut continuaret eundo vitam, cujus plenitudinem complecti non valuit permanendo. Itaque si digna rebus nomina velimus imponere, Platonem sequentes, Deum quidem

dem æternum, mundum vero dicamus esse perpetuum. Quoniam igitur omne iudicium secundum sui naturam, quæ sibi subiecta sunt, comprehendit: est autem Deo semper æternus, ac præsentarius status: scientia quoque ejus, omnem temporis supergressa motionem, in suæ manet simplicitate præsentia, infinitaque præteriti, ac futuri spatia complectens, omnia quasi jam gerantur, in sua simplici cognitione considerat. Itaque si præscientiam pensare velis qua cuncta dignoscit, non esse præscientiam quasi futuri, sed scientiam numquam deficientis instantiæ, rectius æstimabis. Unde non prævidentia, sed providentia potius dicitur, quod porro ab rebus infimis constituta, quasi ab excelso rerum cacumine cuncta prospiciat. Quid igitur postulas ut necessaria fiant quæ divino lumine lustrentur, cum ne homines quidem necessaria faciant esse quæ videant? Num enim quæ præsentia cernis, aliquam eis necessitatem tuus addit intuitus? Minime. Atqui si est divini humanique præsentis digna collatio, uti vos vestro hoc temporario præsentiquædam videtis, ita ille omnia suo cernit æterno. Quare hæc divina prænotio naturam rerum, proprietatemque non mutat; taliaque apud se præsentia spectat, qualia in tempore olim futura provenient: nec rerum iudicia confundit; unoque suæ mentis intuitu tam necessario, quam non necessario ventura dignoscit. Sicuti vos cum pariter ambulare in terra hominem, & oriri in cælo solem videtis; quamquam simul utrumque conspectum, tamen discernitis; & hoc voluntarium, illud esse necessarium iudicatis. Ita igitur cuncta despiciens divinus intuitus, qualitatem rerum minime perturbat, apud se quidem præsentium, ad conditionem vero temporis futurarum. Quo fit ut hæc non sit opinio, sed veritate potius nixa cognitio, cum existurum
quid

quid esse cognoscit quod idem existendi necessitate carere non nesciat. Hic si dicas, quod eventurum Deus videt, id non evenire non posse: quod autem non potest non evenire, id ex necessitate contingere; meque ad hoc nomen necessitatis adstringas; fatebor quidem rem solidissimæ veritatis, sed cui vix aliquis nisi divini speculator accesserit. Respondebo namque idem futurum, cum ad divinam notionem refertur, necessarium; cum vero in sua natura perpenditur, liberum prorsus atque absolutum videri. Duæ sunt etenim necessitates; simplex una, veluti quod necesse est, omnes homines esse mortales; altera conditionis, ut si aliquem ambulare scias, eum ambulare necesse est. Quod enim quisque novit, id esse aliter ac notum est, nequit. Sed hæc conditio minime secum illam simplicem trahit. Hanc enim necessitatem non propria facit natura, sed conditionis adjectio. Nulla enim necessitas cogit incedere voluntarie gradientem, quamvis eum tamen cum graditur, incedere necessarium sit. Eodem igitur modo, si quid providentia præsens videt, id esse necesse est, tametsi nullam habeat naturæ necessitatem. Atqui Deus ea futura quæ ex arbitrii libertate proveniunt, præsentia contuetur. Hæc igitur ad intuitum relata divinum, necessaria fiunt per conditionem divinæ notionis: per se vero considerata, ab absoluta naturæ suæ libertate non desinant. Fiunt igitur proculdubio cuncta quæ futura Deus esse prænoscit, sed eorum quædam de libero proficiscuntur arbitrio: quæ quamvis eveniant existendo, tamen propriam naturam non amittunt: quia prius quam fierent, etiam non evenire potuissent. Quid igitur refert non esse necessaria, cum propter divinæ scientiæ conditionem modis omnibus, necessitatis instar, eveniant? Hoc scilicet, quod ea quæ paullo ante proposui, sol oriens, & gradi-

gradiens homo, quæ dum fiunt, non fieri non possunt: eorum tamen unum prius quoque quam fieret, necesse erat existere: alterum vero minime. Ita etiam quæ præsentia Deus habet, procul dubio existunt: sed eorum hoc quidem de rerum necessitate descendit, illud vero de potestate facientium. Haud igitur injuria diximus, hæc, si ad divinam notitiam referantur, necessaria; si per se considerentur, necessitatis esse nexibus absoluta: sicuti omne quod sensibus patet, si ad rationem referas, universale est: si ad seipsum respicias, singulare. Sed si in mea, inquires, potestate situm est mutare propositum, evacuabo providentiam, cum quæ illa prænoscit, forte mutavero. Respondebo, Propositum te quidem tuum posse deflectere, sed quoniam & id te posse, & an facias, quove convertas, præsens providentiæ veritas intuetur, divinam te præscientiam non posse vitare; sicuti præsentis oculi effugere non possis intuitum, quamvis te in varias actiones libera voluntate converteris. Quid igitur? inquires, ex mea ne dispositione scientia divina mutabitur; ut cum ego nunc hoc, nunc illud velim, illa quoque noscendi vices alternare videatur? Minime. Omne namque futurum divinus præcurrit intuitus, & ad præsentiam propriæ cognitionis retorquet, ac revocat: nec alternat, ut tu existimas, nunc hoc, nunc illud prænoscendi vices: sed uno ictu mutationes tuas manens prævenit, atque complectitur. Quam comprehendendi omnia, visendique præsentiam, non ex futurarum proventu rerum, sed ex propria Deus simplicitate sortitus est. Ex quo illud quoque resolvitur quod paullo ante posuisti, indignum esse si scientiæ Dei causam futura nostra præstare dicantur. Hæc enim scientiæ vis præsentaria notione cuncta complectens, rebus omnibus modum ipsa constituit, nihil vero poste-

posterioribus debet. Quæ cum ita sint, manet intemerata mortalibus arbitrii libertas. Nec iniquæ leges solutis omni necessitate voluntatibus, præmia pœnasque proponunt. Manet etiam spectator desuper cunctorum præsciens Deus, visionisque ejus præsens semper æternitas cum nostrorum actuum futura qualitate concurrit, bonis præmia, malis supplicia dispensans. Nec frustra sunt in Deo positæ spes, precesque; quæ cum rectæ sint, inefficaces esse non possunt. Averfamini igitur vitia, colite virtutes, ad rectas spes animum sublevate, humiles preces in excelsa porrigite. Magna vobis est, si dissimulare non vultis, necessitas indicta probitatis, cum ante oculos agitis judicis cuncta cernentis.

THEO.

THEODORI PULMANNI
CRANEBURGII
DE METRIS
BOETHIANIS
LIBELLUS.

GENERA metrorum quibus in libris de Consolatione Philosophiæ usus est Boëthius, sunt sex & viginti.

Metrum primum, Dicolon distrophon: constat enim heroico, & pentametro: quo bis utitur.

Lib. I. Met. I.

*Carmina qui quondam studio florente peregi,
Flebilis, heu, mæstos cogor inire modos.*

5, 1. *Rupis Achemeniæ scopulis, ubi versa sequentum
Pectoribus figit spicula pugna fugax.*

-UU -UU -UU -UU -UU --
-UU -- - -UU -UU -

II. Monocolon. Versus est dactylus Alcmanius tetrameter hypercatalectus: qui constat cæsura semiquinaria heroica, dactylo, & spondeo, sive trochæo: quo semel utitur.

1, 2. *Heu, quam præcipiti mersa profundo.*

-- -UU - -UU --

III. Dicolon distrophon. Primus quisque versus est dactylicus. Secundus Alcmanius dactylicus tetrameter acatalectus, qui quatuor dactylis componitur:

ponitur: interdum tamen, præterquam in quarta regione, spondeum admittit. Utitur hoc metro semel.

1, 3. *Tunc me discussa liquerunt nocte tenebræ,
Luminibusque prior rediit vigor.*

-- -- -- -- -UU --
-UU -UU -UU -UU

IV. Monocolon. Versus est dactylicus Phalæcius pentameter hendecasyllabus, constans spondeo, dactylo, & tribus trochæis: quo bis utitur.

1, 4. *Quisquis composito serenus ævo.*

-- -UU -U -U --

3, 10. *Huc omnes pariter venite capti.*

-- -UU -U -U --

Hic vero in prima regione nonnumquam pro spondeo trochæum invenies.

V. Monocolon. Versus est anapæsticus Pindaricus, dimeter acatalectus, constans anapæsto: recipit tamen spondeum & dactylum: nonnumquam proceleusmaticum, sed rarius. Utitur hoc carminis genere quinquies.

1, 5. *O stelliferi conditor orbis.*

3, 2. *Quantas rerum flectat habenas.*

4, 6. *Si vis celsi jura tonantis.*

5, 2. *Puro clarum lumine Phœbum.*

5, 3. *Quæ nam discors fœdera rerum.*

-- -- -UU -U

Hoc Adonio finivit.

VI. Monocolon. Versus est Glyconius choriambicus trimeter acatalectus. Constat spondeo, choriambicis
riam-

riambo, & Pyrrhichio: quo quinquies utitur.

1, 6. *Cum Phœbi radiis grave.*

2, 8. *Quod mundus stabili fide.*

3, 12. *Felix qui potuit boni.*

4, 3. *Vela Nereïi ducis.*

Verum in hoc carmine primus quisque pes fere trochæus est, excepto ultimo versu, in quo nonnulli tamen *ulcere* legunt.

5, 4. *Quondam porticus attulit.*

- uu- uu

VII. Monocolon. Versus est dactylicus Adonius dimeter catalecticus, constans dactylo & spondeo, sive trochæo. Semel hoc utitur.

1, 7. *Nubibus atris.*

-uu --

VIII. Monocolon. Versus est jambicus Hipponacteus trimeter acatalectus, qui scæzon appellatur, quod in sexta regione spondeum vel trochæum habeat. Recipit imparibus locis jambum, tribrachyn, spondeum, dactylum, & anapæstum: paribus jambum, & tribrachyn: apud comicos frequenter & anapæstum. Bis hoc utitur.

2, 1. *Hæc cum superba verterit vices dextra.*

-- u- -- u- u- --

3, 11. *Quisquis profunda mente vestigat verum.*

-- u- -- u- -- --

IX. Dicolon distrophon. Primus quisque versus est Asclepiadeus choriambicus tetrameter acatalectus, constans spondeo, duobus choriambis, & Pyrrhichio. Secundus est dactylicus Pherecratius trimeter acatalectus, constans spondeo, vel anapæsto, dactylo, & spondeo. Hoc metro semel utitur.

2, 2. *Si*

2, 2. *Si quantas rapidis flatibus incitus
Pontus versat arenas.*

-- -UU- -UU- UU
-- -UU --

X. Dicolon distrophon. Primus quisque versus est dactylicus Sapphicus pentameter acatalectus, constans trochæo, spondeo, dactylo, & duobus trochæis. Secundus est Glyconius: cujus supra VI. carminis genere meminimus. Hoc metro semel utitur.

2, 3. *Cum polo Phœbus roseis quadrigis
Lucem spargere cœperit.*

-U -- -UU -U --
-- -UU- UU

XI. Dicolon distrophon. Primus quisque versus est jambicus Anacreontius dimeter catalecticus, constans tribus pedibus & syllaba. primo enim loco habet jambum vel spondeum, secundo jambum, tertio jambum vel spondeum. Secundus Pherecratius: de quo IX. carminis genere diximus. Hoc metro semel utitur.

2, 4. *Quisquis volet perennem
Cautus ponere sedem.*

-- u- u- -
-- -UU --

XII. Monocolon. Versus est anapæsticus Partheniacus dimeter catalecticus. In prima & secunda regione anapæstum vel spondeum recipit, tertia solum anapæstum, postea superest syllaba. Hoc carminis genere bis utitur.

2, 5. *Felix nimium prior ætas.*

3, 5. *Qui se volet esse potentem.*

-- UU- UU- -

XIII. Mo-

XIII. Monocolon. Versus est dactylicus Sapphicus pentameter acatalectus: de quo paullo ante X. carminis genere memoravimus. Hoc carmine bis utitur.

2, 6. *Novimus quantas dederit ruinas.*

4, 7. *Bella bis quinis operatus annis.*

Hoc Adonio terminavit.

-u -- -uu -u --

XIV. Dicolon distrophon. Primus quisque versus est jambicus Archilochius senarius acatalectus, imparibus locis recipiens interdum anapæstum, in fine Pyrrhichium vel spondeum. Secundus est jambicus Archilochius dimeter acatalectus. Hoc metro semel utitur.

2, 7. *Quicumque solam mente præcipiti petit,
Summumque credit gloriam.*

-- u- -- u- uu- uu

-- u- -- u-

XV. Monocolon. Versus est dactylicus Ithyphallicus tetrameter acatalectus, constans tribus dactylis, & Pyrrhichio: quo semel utitur.

3, 1. *Qui serere ingenuum volet agrum.*

-uu -uu -uu uu

XVI. Dicolon distrophon. Primus quisque versus est jambicus senarius acatalectus: de quo XIII. carminis genere diximus. Secundus est elegiacus pentameter. Hoc metro semel utitur.

3, 3. *Quamvis fluente dives auri gurgite
Non expleturas cogit avarus opes.*

-- u- u- u- -- uu

-- -- -uu -uu -

XVII. Dicolon distrophon. Primus quisque versus est dactylicus Phalæcius pentameter hendecasyll-

syllabus . Hic jambum pro spondeo in prima sede positum reperies . Secundus est Archilochius , vel , ut aliis placet , Alcmanius tetrameter acatalectus , constans duobus dactylis & totidem trochæis : quo metro semel utitur .

3, 4. *Quamvis se Tyrio superbus ostro
Comeret, & niveis lapillis.*

-- -uu -u -u --

-uu -uu -u -u

XVIII. Dicolon distrophon . Primus quisque versus est dactylicus Alcmanius trimeter hypercatalecticus , constans tribus pedibus heroici versus , & syllaba : ita tamen , ut non sit ex meris spondeis . Secundus est Pherecratius , de quo supra IX. carminis genere memoravimus . Hoc metro semel utitur .

3, 6. *Omne hominum genus in terris
Simili surgit ab ortu.*

-uu -uu -- -

uu- -uu -- -

XIX. Monocolon . Versus est jambicus Anacreontius dimeter catalecticus : qui constat ex anapæsto , duobus jambis , & syllaba . Hoc semel utitur .

3, 7. *Habet omnis hoc voluptas.*

uu- u- u- -

XX. Dicolon distrophon . Primus quisque versus est Asclepiadeus : de quo IX. carminis genere diximus . Secundus est jambicus Archilochius dimeter catalecticus : cujus XIV. metri genere meminimus . Hoc carmine semel utitur .

3, 8. *Eheu, quam miseros tramite devio
Abducit ignorantia!*

-- -uu- -uu- u-

-- u- -- uu

XXI. Monocolon. Versus est heroicus hexameter: quo semel utitur.

3, 9. *O qui perpetua mundum ratione gubernas:*
 -- -uu -- -uu -uu --

XXII. Dicolon distrophon. Primus quisque versus est dactylicus Alcmanius tetrameter acatalectic: cujus III. metri genere mentionem fecimus. Secundus est jambicus Archilochius dimeter acatalectic: de quo supra XIV. carminis genere diximus. Hoc metro semel utitur.

4, 1. *Sunt etenim penne volucres mihi,*
Quae celsa conscendant poli.
 -uu -- -uu -uu
 -- u- -- u-

XXIII. Dicolon distrophon. Primus quisque versus est trochaicus Alcmanius dimeter acatalectic. Recipit locis imparibus trochæum, tribrachyn, nonnumquam dactylum: paribus vero cum supradictos, tum etiam spondeum & anapæstum. Secundus Pherecratius: cujus ante IX. carminis genere meminimus. Hoc metro semel utitur.

4, 2. *Quos vides sedere celfo*
Solii culmine reges.
 -u -u -u --
 uu- -uu --

XXIV. Dicolon distrophon. Primus quisque versus est dactylicus Phalæcius pentameter hendecasyllabus: de quo supra XVII. metri genere diximus. Secundus est elegiacus. Hoc metro semel utitur.

4, 4. *Quid tantos juvat excitare motus,*
Et propria fatum sollicitare manu?
 -- -uu -u -u --
 -uu -- - -uu -uu -

XXV.

XXV. Dicolon distrophon. Primus versus mistus videtur ex Sapphico & Alcmanio, constans trochæo, spondeo, vel dactylo cum syllaba, dactylo, & spondeo, vel trochæo. Secundus est Alcaicus tetrameter jambicus, constans ex penthemimeri jambica, dactylo, & spondeo. Quid si hunc dixerimus compositum ex Alcaico dimidiato, & dimidiato Alcmanio? Hoc carminis genere semel utitur.

4, 5. *Si quis Arcturi sidera nescit
Propinqua summo cardine labi.*

-- -- - -uu -u
u- u- - -uu --

XXVI. Monocolon. Versus est dactylicus Archilochius, constans tetrametro bucolico, & tribus trochæis: quo semel utitur.

5, 5. *Quam variis terras animalia permeant figuris?*

-uu -- -uu -uu -u -u -u

F I N I S.

LOCORUM ET VERSUUM
GRÆCORUM

In hisce Libris citatorum

INTERPRETATIO.

Pag. 9. ὄνος πρὸς λύραν: *id est*, Asinus ad lyram.
Ἐξαύδα, μὴ κέλευθε, &c. *id est*, Eloquere, ne occultes intellectui.

p. 13. ἔπευ Θεῶ: *id est*, Sequere Deum.

p. 16. Ἀλλὰ εἷς, &c. *id est*, Sed unus rex esto, unus dominus.

p. 24. Δύο τὲς πίθους, &c. *id est*, Duo dolia, maiorum quidem unum, alterum autem bonorum.

Alii εἰς μενράκιον ὧν ἔτι δύο πίθους, &c. *id est*, Non adolescentulus adhuc duo dolia, &c.

p. 53. Ὡς δόξα, &c. *id est*, O gloria, gloria, infinitis jam mortalibus nullius pretii vitam tu me fecisti magnam.

p. 63. ποείσματα, *id est*, corollaria, additamenta.

p. 64. πόρισμα, *id est*, corollarium, additamentum.

p. 73. Πάντοθεν, &c. *id est*, Undique in circulis ducis similem acervum.

p. 96. Ἄνδρας, &c. *id est*, Viri sacri corpus virtutes ædificavere.

p. 97. Ἀργαλίον δ', &c. *id est*, Difficile autem est, me sermone explicare, quemadmodum Deus omnia regat, & sua providentia disponat.

p. 106. πάντ' ἐφαρᾶ, &c. *id est*, Omnia videt, & omnia audit.

F I N I S.

QUÆ-

QUÆDAM CL. VIRORUM
DE ELPIDE

Prima Boëthii Uxore

TESTIMONIA.

*Lil. Gregor. Gyraldus de Poëtarum Histor. Dialogo V.
col. 299. edit. Lugdunobatave anni 1696.*

Celebratur & Boëthii uxor Helpis (a) a nostris, non probitate modo, sed & literarum disciplina, in primisque poëtices. Exstant certe Hymni in Apostolos, non vulgari dicendi stilo: *Aurea luce, & Felix per omnes*: quos ejus esse, a nostris constanter asseritur. Et quidem hodie legitur in ejus (ut fertur) sepulcro carmen, quod ejus seculi videtur: sed quod mihi videre contigit, non sine mendis est: &c.

Petrus Bertius in Præfatione ad Boëthium de Consolatione Philosophie, hujus editionis pag. XIX.

Duxit autem uxorem primam Elpidem Siculam, virginem nobilem, ex eaque duos filios (b) Patricium & Hypatium suscepit. Fuit autem Elpis ista

I 3 non

(a) Elpis sine aspiratione scribendum est, Græcis enim ἐλπίς leni spiritu notatur. Barbaris tamen sæculis orthographia maximo neglectui erat.

(b) Guilielmus Cave *Scriptorum Ecclesiasticorum Historia Literaria* pag. 321. eos secundæ Boëthii uxoris filios fuisse affirmat, quam Rusticanam appellat. Quam bene nostrumque, judicent eruditi.

non probitatis tantum, sed etiam literarum laude celebris, inprimisque poëticæ amans. Ejus creduntur esse Hymni duo qui in Ecclesia canuntur: *Aurea luce*, & *Felix per omnes*.

Elpidis istius quis pater fuerit, nescitur: primæ illum dignitatis virum fuisse, constat ex iis quæ libro secundo Philosophia Boëthium alloquens dicit: *Taceo, inquit, quod desolatum parente, summorum te virorum cura suscepit, delectusque in affinitatem principum civitatis, (quod pretiosissimum propinquitatis genus est) prius carus quam proximus fuisti. Quis non te felicissimum cum tanto splendore sacerorum, cum conjugis pudore, tum masculæ quoque prolis opportunitate prædicavit?*

Petrus Bertius in Præfatione pag. xxvii.

Quæ dum tractat, eripitur ipsi morte Elpis, fida curarum, & gaudiorum, & studiorum socia. Ejus Epitaphium (incertum, scriptumne a Boëthio, an ab alio aliquo) tale legitur: *Ec.*

Gerardus Jo. Vossius de Poëtis Latinis cap. V.

Boëthius uxorem habuit cui nomen Elpis: quæ & ipsa literis, ac inprimis poësi excelluisse dicitur.

Ludovicus Morerius in Dictionario Historico.

HELPIS, femme du célèbre Boëce, dans le VI. Siècle, connoissoit toutes les belles choses, faisoit biens des Vers, & composa des Hymnes des Apôtres.

Antoninus Mongitor Bibliothecæ Siculæ

Tomo I. pag. 173.

Ne ipsius (*Elpidis*) memoria confenesceret, ejus effigies marmoris affabre insculpta fuit, quæ Panormi, dum aliqua Collegii Panormitani Soc. JESU fundamenta effoderentur, inventa est: & anno 1643, Urbs Messanæ a Collegii Rectore P. Petro Villafrafrates obtinuit; ibique asportata, in Senatoriæ domus sacello collocata fuit, hac adjecta Inscriptione.

D. O. M.

ELPIS. MATRONAE. NOBILISSIMAE
MESS. INSIGNIS. POETRIAE. MAGNI.
BOETHII. VIRI. CONSVLARIS. SANCTIMONIA.
CONSPICVI VXORIS. ETIAM. IN. EXSILIO. CONIVNCTISS.
SS. MM. PLACIDI. FLAVIAE. EVTICHII. ET. VICTORINI
AMITAE. A. SORORE. FAVSTINA FAVSTISSIMA.
FOEMINA. VETVSTISSIMVM. HOC. MARMOREVM
SIGNVM. S. P. Q. M. DONO. A. PATRIBVS.
SOCIETATIS. IESV. DATVM. IN. HAC. DOMO. SENATORIA
POSVERE

SENATORES

D. Marcellus Cirinus Eques S. Jacobi, D. Carolus de Gregorio, Fr. Antoninus Gotho Eques Hierosolymitanus, Joannes Leonardus Caloria, D. Franciscus Ozes, Thomas Svaglies.

Anno Domini

M. DC. XLIII.

Vide plura alia de Elpide apud Mongitorem, ibidem pag. 171. & seqq.

I 4 Jo.

Jo. Albertus Fabricius in notis ad caput XV.
Lib. III. Bibliotheca Latine pag. 642.

Uxor quoque *Elpis* Boëthium in exsilium comitata est, (a) ut constat ex ejus Epitaphio, quod exstat Romæ in porticu S. Petri, assertque Gyraldus Dial. 5. de Poëtis, ubi illam literarum & poëtices laude celebratam fuisse ostendit ex duobus ejus qui exstant Hymnis in Apostolos non vulgari stilo, quorum unus incipit: *Aurea luce*, alter vero: *Felix per omnes*.

(a) *Elpis* vita functa, juxta Bertii sententiam, ante tertium Boëthii consulatum, qui incidit in annum CHRISTI 522. non potuit conjugem sequi in exsilium missum anno 526. Versus secundus *Elpidis* Epitaphii:

Quam procul a patria conjugis egit amor,
in hunc errorem traxit Cl. Fabricium, & ante illum multos alios, quemadmodum & auctorem Panormitanæ Inscriptionis, ut notatum Antonino Mongitori Bibliothecæ Siculae T. I. pag. 173. At ejus versus ea sententia videtur esse, *Elpidem*, ut Boëthium, cui nupta fuerat, Romam comitaretur, Siciliam, & patrios lares, conjugis amori posthabitos, reliquisse; ut solens fere mulieres quæ exteris nubunt.

E L P I D I S

M A T R O N Æ S I C U L Æ

S E V E R I N I B O E T H I I

U X O R I S

I N N A T A L I S S. A P O S T O L O R U M

P E T R I E T P A U L L I

H Y M N U S I.

(*Ex Hymnario Card. Josephi Mariæ Thomasi pag. lxi.*)

U R E A luce (1) & decore roseo,
Lux lucis, omne perfudisti sæculum,
Decorans Cælos inclyto martyrio
Hac sacra die, quæ dat reis veniam.
Janitor Cæli, Doctor Orbis pariter,
Judices sæcli, vera Mundi lumina;

Per crucem alter, alter ense triumphans,
Vitæ senatum laureati possident. 8

Jam, bone pastor P E T R E, clemens accipe
Vota precantum; & peccati vincula
Resolve, tibi potestate tradita
Qua cunctis Cælum verbo claudis, aperis. 12

Do-

Doctor egregie PAULLE, mores instrue,
 Et mente polum nos transferre satage,
 Donec perfectum largiatur plenius,
 Evacuato quod ex parte gerimus. 16
 Olivæ binæ pietatis unicæ,
 Fide devotos, spe robustos, maxime
 Fonte repletos caritatis geminæ,
 Post mortem carnis impetrare vivere. 20
 Sit Trinitati sempiterna gloria,
 Honor, potestas, atque jubilatio,
 In Unitate, cui manet imperium
 Ex tunc, & modo, per æterna sæcula. Amen.

E L P I D I S

IN NATALI EORUMDEM

H Y M N U S I I.

(Ex eodem Hymnario pag. lx. sub Paullini nomine.)

*Sequentem Hymnum, nec non ejusdem strophas, Petrus beatus &c. Quodcumque vinculis &c. & Gloria Deo &c. ibid. pag. xlvii. Cardinalis Thomasius Paullino cuidam tribuit, contra communem omnium opinionem, ut constat ex Gyraldo, nullo alato argumento aut conjectura. At cum Cl. Vir Joannes Baptista le Brun in præclarissima & accuratissima sua Operum D. Paullini Nolani editione, quæ prodiit Parisiis anno 1685. hunc Hymnum pro Paulliniano minime agnoscat; nec alius Paullinus exstet qui Hymnos scripserit, præter Paullinum Patriarcham Aquilejensem, qui floruit circa an. CHRISTI 776. de quo Guilielmus Cave Script. Ecclesiast. Historia pag. 420. ait: Hymni sacri quos Paullinum composuisse prodit Walafridus Strabo „ de Exordiis & Incre-
 „ mentis.*

„ *mentis Rerum Ecclesiasticarum libro , cap. XXV. edit.*
 „ *Romane an. 1591. Auctorum Variorum de Catholice*
 „ *Ecclesie Divinis Officiis ac Ministeriis pag. 351. „*
interierunt : minime idcirco dubitandum videtur , Hy-
mnum hunc Elpidem auctorem habere .

FELIX per omnes festum mundi cardines
 Apostolorum præpollet alacriter
 PETRI beati, PAULLI sacratissimi,
 Quos CHRISTUS almo consecravit sanguine:
 Ecclesiarum deputavit principes. 5

Hi sunt olivæ duæ coram Domino,
 Et candelabra luce radiantia,
 Præclara Cæli duo luminaria.
 Fortia solvunt peccatorum vincula:
 Portas Olympi referant fidelibus. 10

Habent supernas potestatem claudere
 Sermone sedes: pandere splendentia
 Limina poli super alta sidera.
 Linguae eorum claves Cæli factæ sunt.
 Larvas repellunt ultra mundi limites. 15

PETRUS beatus catenarum laqueos,
 CHRISTO jubente, rupit mirabiliter.
 Custos ovilis, & doctor Ecclesie,
 Pastorque gregis, conservator ovium,
 Arcet luporum truculentam rabiem. 20

Quodcumque (2) vinculis super terram strinxerit,
 Erit in astris religatum fortiter:
 Et quod resolvit in terris arbitrio,
 Erit solutum super Cæli radium.
 In fine mundi iudex erit sæculi. 25

Non impar PAULLUS huic, Doctor Gentium,
 Electionis templum sacratissimum:
 In morte compar, in corona particeps:
 Ambo lucernæ, & decus Ecclesie
 In orbe claro coruscant vibramine. 30

- O Roma felix, quæ tantorum Principum
 Es purpurata pretioso sanguine!
 Excellis omnem mundi pulchritudinem,
 Non laude tua, sed Sanctorum meritis
 Quos cruentatis jugulasti gladiis. 35
- Vos ergo modo gloriosi Martyres,
 PETRE beate, PAULLE mundi lilium,
 Cælestis aulæ triumphales milites,
 Precibus almis vestris, nos ab omnibus
 Munite malis; ferte super æthera. 40
- Gloria (3) Deo per immensa sæcula:
 Sit tibi, Nate, decus & imperium:
 Honor potestas Sanctoque Spiritui.
 Sit Trinitati salus individua
 Per infinita sæculorum sæcula. Amen. 45
-

Urbanus VIII.P.M. ita hos Hymnos immutavit, con-
 traxitque ad usum Ecclesiasticæ Psalmodiæ.

Die XXIX. Junii in festo SS. Apostolorum
 Petri & Pauli. Ad Vesperas.

- D**ECORA (I) *lux eternitatis auream*
Diem beatis irrigavit ignibus,
Apostolorum quæ coronat Principes,
Reisque in astra liberam pandit viam.
Mundi Magister, atque Celi Janitor,
Romæ parentes, arbitrique gentium,
Per ensis ille, hic per crucis victor necens
Vitæ senatum laureati possident.
- O Roma felix, quæ duorum principum
 Es consecrata glorioso sanguine!
 Horum cruore purpurata ceteras
 Excellis orbis una pulchritudines.

*Sit Trinitati sempiterna gloria,
Honor, potestas, atque jubilatio,
In Unitate quæ gubernat omnia,
Per universa æternitatis secula. Amen.*

Ad Laudes.

BEATE Pastor PETRE, clemens accipe
Voces precantum, criminumque vincula
Verbo resolve, cui potestas tradita
Aperire terris Cælum, apertum claudere.
Egregie (*) Doctor PAULLE, mores instrue,
Et nostra tecum pectora in Cælum trabe;
Velata dum meridiem cernat fides,
Et solis instar sola regnet caritas.
Sit Trinitati &c.

Die XVIII. Januarii, & XXII. Februarii in festo
Cathedrarum S. Petri Romanæ & Antiochenæ.
Ad Vesperas.

QUODCUMQUE (2) in orbe nexibus revinxeris,
Erit revinctum, PETRE, in arce siderum:
Et quod resolvit hic potestas tradita,
Erit solutum Cæli in alto vertice.
In fine mundi judicabis sæculum.
Patri (3) perenne sit per ævum gloria,
Tibique laudes concinamus inclytas,
Æterne Nate; sit, superne Spiritus,
Honor tibi, decusque: Sancta jugiter
Laudetur omne Trinitas per sæculum.

EL-

(*) Legitur etiam hæc strophæ die XXV. Januarii in
Conversione S. Pauli, ad Vesperas.

ELPIDIS (1) EPITAPHIUM.

Cum suspicentur nonnulli, Elpidis Epitaphium quod exstat inter Gruteri Inscriptiones pagina MCLXVI. 6. affertque Jo. Albertus Fabricius in supplemento capitis XV. libri III. Bibliothecæ Latinæ pag. 270. ab ipsa Elpide confectum esse posse; hic repetendum duximus ad explendam, quæ alioqui vacua futura erat, pagellam.

*Helpes dicta fui Siculæ regionis alumna,
 Quam procul a patria conjugis egit amor.
 Quo sine mœsta dies, nox anxia, flebilis hora,
 Nec solum caro, sed spiritus unus erat.
 Lux mea non clausa est tali remanente marito;
 Majorique animæ parte superstes ero.
 Porticibus sacris jam nunc (2) peregrina quiesco
 Judicis æterni testificata thronum.
 Ne qua manus bustum violet, nisi forte jugalis
 Hæc iterum cupiat jungere membra suis.
 Ut thalami tumulique comes nec morte revellar; (3)
 Et socios vitæ nectat uterque cinis.*

(1) In Bibliothecæ Siculæ Antonini Mongitoris T. I. pag. 173. corrupte admodum legitur, deficiunt enim præter alia duo integri versus:

(2) Gruterus *non*. (3) Idem *revellat*. male.

NOI RIFORMATORI

dello Studio di Padova.

AVENDO veduto per la Fede di revisione, ed approvazione del P. Fra Paolo Antonio Ambrogio Inquisitore di Padova, nel Libro intitolato: *Anicii Manlii Torquati Severini Boëthii de Consolatione Philosophie Libri V. &c.* non esser cosa alcuna contra la Santa Fede Cattolica, e parimente, per attestato del Segretario Nostro, niente contra Principi, e buoni costumi; concediamo Licenza a *Giuseppe Comino*, Stampatore in Padova, che possa essere stampato, osservando gli ordini in materia di Stampe, e presentando le solite copie alle Pubbliche Librerie di Venezia, e di Padova.

Dato li 20. Maggio 1744.

(Gio. Pietro Pasqualigo Rif.

(Marco Foscarini Cav. Proc. Rif.

Registrato in Libro a carte 33. al num. 215.

Michel Angelo Marino Segretario.

PATAVII. MDCCXLIV.

EXCUDERAT JOSEPHUS COMINUS.

